

บทที่ 2

แนวคิด และการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง การคุ้มครองพยาน ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ผู้ศึกษาได้รวบรวมแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. แนวคิดการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540
2. แนวคิดกระบวนการบริหารงานยุติธรรม
3. แนวคิดเกี่ยวกับระบบการคุ้มครองพยาน
4. ข้อมูลเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยาน กรมสอบสวนคดีพิเศษ
5. กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ
6. การทบทวนวรรณกรรมวิจัยที่เกี่ยวข้อง
7. กรอบแนวคิดในการศึกษา

1. แนวคิดการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ตามรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540

1.1 การคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้บัญญัติในมาตรา 4 ไว้ว่า "ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพของบุคคล ย่อมได้รับความคุ้มครอง" อาจจะกล่าวได้ว่า รัฐธรรมนูญฉบับนี้ให้ความสำคัญแก่สิทธิ เสรีภาพมากที่สุดอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน โดยคาดว่า กระบวนการปฏิรูปทางการเมืองตามแนวทางรัฐธรรมนูญ ฉบับนี้จะช่วยให้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้รับการดูแลเอาใจใส่ และได้รับการปฏิบัติอย่างจริงจัง และเป็นรูปธรรมมากขึ้น สิทธิมนุษยชน หรือสิทธิของบุคคลนั้นมาจากสิทธิธรรมชาติ และสิทธิธรรมชาตินั้นมาจากแนวคิดเรื่อง กฎหมายธรรมชาติ ซึ่งมีนักปราชญ์หลายท่านได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องการคุ้มครองสิทธิ ไว้อย่างน่าสนใจ อาทิ

มองเตสกีเออ นักปราชญ์ชาวฝรั่งเศสอธิบายว่า เสรีภาพคือ เสรีภาพภายใต้กฎหมาย ที่อนุญาตให้กระทำในสิ่งที่ควรกระทำและห้ามกระทำในสิ่งที่ไม่ควรกระทำ เสรีภาพในการกระทำ

สิ่งใดซึ่งปราศจากความรับผิดชอบมิใช่เสรีภาพที่แท้จริง มองเตสกีเออเชื่อว่ากฎหมายสามารถที่จะลดทอนเสรีภาพของบุคคลได้ แต่มิใช่จะลดทอนเสรีภาพทุกชนิด กฎหมายจะต้องจำกัดเสรีภาพเฉพาะในกรณีอันเหมาะสมและรัฐบาลที่ดำเนินนโยบายสายกลางเท่านั้นที่จะตอบสนองเสรีภาพในทหรณะเช่นนี้มองเตสกีเออเป็นผู้ที่เสนอทฤษฎีการแบ่งแยกอำนาจ

จอห์น ล็อค ปราชญ์ชาวอังกฤษอธิบายว่า เสรีภาพเป็นสิ่งที่มิชอบเขตภายใต้กฎหมาย เขาสนับสนุนให้รัฐให้ความคุ้มครองแก่ทรัพย์สิน ทรัพย์สินที่ว่านี้หมายถึงสิทธิต่อการมีชีวิต กรรมสิทธิในที่ดินและเสรีภาพชนิดอื่น ๆ ล็อคเสนอให้ประชาชนใช้ทรัพย์สินดังกล่าวโดยหลีกเลี่ยงความขัดแย้งกับสิทธิของบุคคลอื่นและจะต้องให้สอดคล้องกับความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคมด้วย ล็อคเชื่อว่ากฎหมาย มิใช่สิ่งที่ลดทอนเสรีภาพของมนุษย์ หากแต่เป็นสิ่งที่ทำให้เสรีภาพของมนุษย์สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

จิ้ง จาค รุสโซ ปราชญ์ชาวสวิสอธิบายว่า เสรีภาพต้องอยู่ภายใต้สัญญาประชาคมหรือภายใต้กฎหมายที่ปวงชนจัดจำขึ้น เสรีภาพขึ้นอยู่กับความปลอดภัยของบุคคล เขามิได้เสนอให้สิ่งหนึ่งอยู่เหนืออีกสิ่งหนึ่ง แต่เขาต้องการผสมผสานสิ่งทั้งสองให้ได้สัดส่วนกัน รุสโซแนะให้คนมอบสิทธิทุกชนิดของแต่ละคนให้แก่สังคมโดยสิ้นเชิง และเมื่อนั้นประชาชนจะได้รับเสรีภาพจากกฎหมายของประชาชนโดยเสมอภาคและทั่วหน้า

จอห์น สจ๊วจ มิลล์ นักปราชญ์ชาวอังกฤษอธิบายว่า เสรีภาพคือความเป็นอิสระจากรัฐบาลแต่เป็นเสรีภาพใต้กฎหมายเสรีภาพบางประการที่ไม่ควรถูกจำกัดเลย ได้แก่ เสรีภาพทางมโนธรรม เสรีภาพทางความคิด การพูด การแสดงความคิดเห็น เสรีภาพส่วนบุคคลและการสมาคม

แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของประชาชน ถือว่าเสรีภาพอันเป็นรากฐานของชีวิตและสิทธิโดยธรรมชาติของมนุษย์จะต้องได้รับการเคารพจากบุคคลอื่น และจะต้องได้รับการคุ้มครองจากรัฐ

"สิทธิ" หมายถึง อำนาจอันชอบธรรมที่บุคคลที่สามารถที่จะมี หรือกระทำอะไรก็ได้ตามที่มิกฎหมายรองรับ แต่มิได้หมายถึง ทำอะไรก็ได้ตามใจ เพราะถ้าหากทำอะไรได้ตามใจ เพราะถ้าหากทำอะไรแล้วกระทบสิทธิของคนอื่นให้เดือดร้อนเสียหาย การกระทำดังกล่าวเป็นสิ่งต้องห้าม (คณิน บุญสุวรรณ, 2546, น. 21)

"เสรีภาพ" หมายถึง ความมีอิสระ ในการใช้สิทธิ กระทำการใด ๆ ตามที่ตนปรารถนา แต่ต้องไม่กระทบ หรือละเมิดต่อสิทธิของผู้อื่น (คณิน บุญสุวรรณ, 2546, น. 21)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้บัญญัติความหมายของคำว่าสิทธิไว้ว่าหมายถึง ความสำเร็จ อำนาจที่กระทำการใด ๆ ได้อย่างอิสระโดยได้รับการคุ้มครองแก่บุคคลจะต้องมีกฎหมายรับรองไว้ด้วย หากรัฐในแง่กฎหมายได้กระทำการหรือละเว้นกระทำการอันเป็น

การจำกัดหรือลดทอนสิทธิของบุคคลตามที่กฎหมายบัญญัติให้ความคุ้มครองไว้ บุคคลที่ได้รับการ
ความเสียหายย่อมสามารถบังคับสามารถบังคับให้รัฐกระทำการหรือละเว้นกระทำการตามหน้าที่
เพื่อให้สิทธิของตนสมประโยชน์ได้

จากข้อสมมติฐาน ในสภาพธรรมชาติของมนุษย์นั้นย่อมมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน
ย่อมไม่อาจเท่าเทียมกันได้ ทางเดียวที่จะทำให้มนุษย์ในสังกัดมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกันได้ก็คือ
โดยมีกฎหมายที่เป็นธรรมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของมนุษย์ทุกคนให้เท่าเทียมกัน

ดังนั้นสิทธิของมนุษย์ อาจแยกได้เป็น 2 ประเภท คือสิทธิที่มีมาตามกฎหมายธรรมชาติ
ซึ่งเป็นสิทธิที่ไม่เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นแต่เป็นสิทธิต่อตนเองอย่างเคร่งครัด ได้แก่สิทธิในการที่จะมี
ชีวิตอยู่ สิทธิในร่างเสรีภาพของตนเอง และสิทธิที่มีที่มาจากสังคม ซึ่งสังคมเป็นผู้กำหนด เช่นเป็น
สิทธิที่เกิดจากกฎหมาย สิทธิในกรณีนี้จึงไม่ใช่สิทธิเด็ดขาด เพราะเมื่อรัฐหรือสังคมซึ่งเกิดโดย
ความยินยอมพร้อมใจเข้าร่วมของสมาชิก และกำหนดกติกาอย่างหนึ่งอย่างใดให้สมาชิกปฏิบัติตาม
สมาชิกในสมาคมได้รับสิทธิอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็ย่อมต้องสละประโยชน์ส่วนของตนบางส่วนเพื่อ
ผู้อื่นด้วย

สิทธิทางกฎหมาย (Legal Right) นั้น หยุต แสงอุทัย อธิบายว่า ได้แก่ "ประโยชน์ที่
กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้" หมายถึงว่า เป็นประโยชน์ที่กฎหมายรับรองว่ามีอยู่และเป็น
ประโยชน์ที่กฎหมายคุ้มครองมิให้มีการละเมิดสิทธิ รวมทั้งบังคับให้เป็นไปตามสิทธิในกรณีที่มีการ
ละเมิดด้วย

ในส่วนของสิทธิทางจริยธรรม (Moral Right) อรรถจินดา ดีผดุง ได้ให้คำจำกัดความ
ไว้ว่า หมายถึง อำนาจอันชอบธรรมที่มนุษย์ทุกคนพึงมีโดยเท่าเทียมกัน

ด้านท์ นักปรัชญาชาวเยอรมันในช่วงศตวรรษที่ 18 เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียม
กัน ด้านคุณค่าของความเป็นมนุษย์ โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยอื่นมากำหนดวัด มนุษย์จึงมี
อำนาจอันชอบธรรมด้านสิทธิทางจริยธรรม ที่จะได้รับการปฏิบัติต่อกันอย่างศักดิ์ศรีเสมอภาคและ
เป็นอิสระ และทุกคนพึงมีหน้าที่ปฏิบัติต่อกันในลักษณะดังกล่าว หลักความเสมอภาคเป็นฐาน
สำคัญของความยุติธรรม

แนวความคิดในเรื่องการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ได้รับความสนใจและได้รับความร่วมมือ
จากประเทศต่าง ๆ และเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ. 1948 ที่ประชุมของสหประชาชาติได้ลงมติ
ยอมรับและประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งนับได้ว่าเป็นเครื่องหมายอันสำคัญ
แห่งประวัติศาสตร์ของการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

สิทธิที่ได้รับการคุ้มครองตามปฏิญญาสากลนี้ นพนิติ สุริยะ (วันชัย ศรีนวนนัต, 2542, น. 20) อธิบายว่า มีบัญญัติไว้รวมทั้งหมด 30 ข้อ จำแนกออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. สิทธิทางการเมือง หรือสิทธิของพลเมือง (Political of Civil Rights) เป็นบทบัญญัติของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 1-21 หมายถึงสิทธิในการที่จะมีชีวิตเสรีภาพและความมั่นคงแห่งร่างกายต้องไม่ถูกบังคับให้เป็นทาส หรือถูกลงโทษอย่างไร้มนุษยธรรม เลวทรามต่ำช้า คนทุกคนเสมอกันภายใต้กฎหมาย จะต้องไม่ถูกจับ ถูกเนรเทศ ตามอำเภอใจของผู้ใด มีสิทธิได้รับการพิจารณาที่เป็นธรรม เมื่อถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดก็มีสิทธิจะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีการพิสูจน์ความผิด มีสิทธิจะได้รับการคุ้มครองจากการแทรกแซงในเรื่องส่วนตัว ครอบครัว การติดต่อสื่อสาร และการถูกข่มเหงรังแก เป็นต้น

2. สิทธิในทางเศรษฐกิจและสังคม (Economic and Social Rights) เป็นบทบัญญัติของปฏิญญาสากลข้อที่ 22 -30 หมายถึงสิทธิที่จะทำงาน เลือกที่ทำงานโดยอิสระเสรี ได้รับการคุ้มครองจากการว่างงาน สิทธิที่จะพักผ่อนในเวลาว่าง แม่และเด็กชอบที่จะได้รับการดูแลและช่วยเหลือเป็นพิเศษ สิทธิในการศึกษาเล่าเรียนโดยเสรี ฯลฯ เป็นต้น

1.2 แนวคิดการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพ.ศ. 2540

การรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มาตรา 26 ตาม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้ระบุว่า การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐ ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพของบุคคลตามรัฐธรรมนูญด้วย ซึ่งหมายความว่า องค์กรของรัฐ เวลาใช้อำนาจของตน ต้องใช้ด้วยความระมัดระวัง ไม่ให้กระทบศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพของบุคคล

รัฐธรรมนูญรับรองสิทธิ และเสรีภาพ ไว้ 3 แบบ คือ

1. แบบเป็นลายลักษณ์อักษรอย่างชัดเจน
2. แบบรับรองโดยปริยาย คือ เป็นที่เข้าใจ และรู้กันอยู่แล้ว
3. แบบรับรองโดยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

เมื่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลได้รับการรับรองแบบใดแบบหนึ่งใน 3 แบบนี้แล้ว ผลที่ตามมา คือ ความคุ้มครองและความผูกพันขององค์การของรัฐทุกองค์การที่จะต้องดำเนินการ หรือปฏิบัติหน้าที่ ให้เป็นการคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพ โดยไม่ละเมิด หรือขัดแย้งต่อสิทธิ เสรีภาพของบุคคล เช่นเดียวกับองค์การอื่นของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ในการใช้กฎหมายบังคับ และตีความกฎหมาย เช่น

พนักงานเจ้าหน้าที่ ตำรวจ อัยการ ฯลฯ ก็ต้องดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ มาตรา 26 นี้อย่างเคร่งครัด เช่นเดียวกัน

นอกจากนี้ตามมาตรา 28 ได้บัญญัติว่า“บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิสิทธิ และเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน

บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิ และเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ เพื่อใช้สิทธิทางศาล หรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้” และการที่รัฐจะไปดำเนินการอื่นใดที่จะเป็นการจำกัดสิทธิ และเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญไว้ทั้งหมดนี้ก็จะกระทำมิได้เว้น แต่การใช้สิทธิเสรีภาพนั้นต้องไม่ไปล่วงละเมิดศีลธรรมอันดีของประชาชน

ในมาตรา 29 ได้ยืนยัน ถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพของประชาชนว่าไม่สามารถที่จะจำกัดได้ ซึ่งในมาตรานี้ ได้บัญญัติว่า การจำกัดสิทธิ และเสรีภาพของบุคคลตามกฎหมายรัฐธรรมนูญสามารถรัฐธรรมนูญกระทำได้ แต่โดยหลักที่ค่อนข้างเข้มงวด ทั้งนี้ เพื่อป้องกันมิให้การจำกัดสิทธิเสรีภาพนั้นเกินเลยไปจนกระทั่งกลับกลายเป็นการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่นเสียเอง รัฐจึงมีหน้าที่ส่งเสริม และคุ้มครองให้บุคคลได้รับสิทธิและเสรีภาพโดยเสมอภาคกัน และขณะเดียวกันกับรัฐก็มีหน้าที่คุ้มครองและปกป้องมิให้บุคคลถูกละเมิดสิทธิ และเสรีภาพจากการใช้สิทธิ และเสรีภาพจากการใช้สิทธิ และเสรีภาพอันเกินขอบเขตของบุคคลอื่น

ความเสมอภาค

มาตรา 30 ได้บัญญัติว่า“บุคคลย่อมเสมอภาคกันในทางกฎหมาย และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน”และที่สำคัญที่สุดคือ ห้ามเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลที่สร้างความเสียหาย เดือดร้อน หรือทำให้ผู้ใดต้องเสียสิทธิ อันพึงมีพึงได้ ซึ่งถือว่าเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม

สิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย

มาตรา 31 บัญญัติว่า คนไทยทุกคน บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย การทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษ ประหารชีวิตตามที่กฎหมายบัญญัติไม่ถือว่าเป็นการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้าย หรือไร้มนุษยธรรมตามความในวรรคนี้

การจับ คุมขัง ตรวจค้นตัวบุคคล หรือการกระทำใดอันกระทบต่อสิทธิ และเสรีภาพตามวรรคหนึ่ง จะกระทำไม่ได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย”ซึ่งหมายความว่าตนเองเท่านั้นที่มีสิทธิเป็นเจ้าของชีวิตในชีวิต และร่างกายของตนเอง บุคคลอื่นใดไม่มีสิทธิมาพรากเอาชีวิตไปจากตน หรือกระทำทารุณกรรมต่อร่างกายของตนเองได้ ขณะเดียวกันก็มีเสรีภาพ

ในการดำรงชีวิต และใช้ร่างกายของตนได้ ขณะเดียวกัน ก็มีเสรีภาพในการดำรงชีวิต และใช้ร่างกายของตนไปตามที่ตนเองปรารถนาโดยอิสระ ไม่ต้องให้ใครมาบังคับหรือบงการ

สิทธิในครอบครัวเกียรติยศ ชื่อเสียง และความเป็นอยู่ส่วนตัว

และตามมาตรา 34 กำหนดความคุ้มครองแก่บุคคล ให้ได้รับความคุ้มครอง มิให้ผู้ใดหรือแม้แต่รัฐมาละเมิดสิทธิของบุคคลในครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นสามีภรรยา บุตร หลาน หรือแม้แต่ญาติสนิทที่อาศัยอยู่เป็นครอบครัวเดียวกัน ในบ้านเดียวกัน ความคุ้มครองดังกล่าวเป็นสิทธิของทุกคนในแต่ละครอบครัว ที่จะไม่ให้ผู้ใด หรือแม้แต่รัฐเข้าไปทำลาย หรือนั่นทอน ทางด้านเกียรติยศ ชื่อเสียง หรือความเป็นอยู่ส่วนตัว ตามหลักการของการคุ้มครองสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว โดยทั่วไป

"สิทธิส่วนบุคคล" หมายถึง สิทธิประจำตัวของบุคคลอันประกอบด้วยเสรีภาพในร่างกาย การดำรงชีวิตมีความเป็นส่วนตัวซึ่งได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายมิให้ผู้อื่นมาล่วงละเมิด รัฐธรรมนูญปัจจุบันได้รับรองคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลไว้ว่า สิทธิของบุคคลในครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียง หรือความเป็นอยู่ส่วนตัวย่อมได้รับการคุ้มครอง การกล่าวหรือไขข่าวแพร่หลาย ซึ่งข้อความหรือภาพไม่ว่าด้วยวิธีใดไปยังสาธารณะชน อันละเมิดหรือกระทบถึงสิทธิของบุคคลในครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียงหรือความเป็นอยู่ส่วนตัวจะกระทำมิได้ เว้นแต่กรณีที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะชน

"ความเป็นอยู่ส่วนตัวของบุคคล" คือ สถานะที่บุคคลจะรอดพ้นจากการสังเกตการ รู้เห็น การสืบความลับ การรบกวนต่าง ๆ และมีความสันโดษ ไม่ติดต่อสัมพันธ์กับสังคมก็คือมีการดำรงชีวิตอย่างเป็นอิสระ มีการพัฒนาบุคลิกลักษณะตามที่ต้องการมีสิทธิที่จะแสวงหาความสุขในชีวิตตามวิถีทางที่อาจเป็นไปได้ และเป็นความพอใจของเขาตราบเท่าที่ความสนุกสนานนั้นไม่ล่วงเกินสิทธิของผู้อื่น หรือขัดต่อกฎหมาย หรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน กล่าวอีกนัยหนึ่ง การใช้สิทธิส่วนตัวนี้จะต้องไม่เป็นการรบกวนล่วงเกินสิทธิของผู้อื่นหรือสาธารณะชน

สิทธิส่วนบุคคลเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของบุคคล และเป็นสิ่งที่แสดงคุณค่าความเป็นมนุษย์ รัฐธรรมนูญจึงจำเป็นที่จะคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลให้สมกับความสำคัญของสิทธิ

แม้ว่าสิทธิส่วนบุคคลจะเป็นสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ เป็นสิทธิเด็ดขาดที่ใช้อยันกับบุคคลทั่ว ๆ ไปได้ทุกคน อันทำให้มีการยอมรับในศักดิ์ศรีของมนุษย์และเสรีภาพในการดำรงชีวิตของบุคคลก็ตาม แต่สิทธิส่วนบุคคลย่อมมีความเชื่อมโยงกับกฎหมายอย่างใกล้ชิด เพราะกฎหมายเป็นเครื่องมือพื้นฐานที่สำคัญที่มีไว้ป้องกัน ในสภาพสังคมที่ซับซ้อนนั้นแม้จะสันนิษฐานได้ว่าบุคคลมี

สิทธิส่วนบุคคลที่กฎหมายคุ้มครอง แต่สิทธิส่วนบุคคลนี้ย่อมถูกจำกัดโดยกฎหมายได้ เมื่อมีผลประโยชน์แห่งสาธารณะเข้ามาเกี่ยวข้อง

ดังนั้น แม้บุคคลได้รับความคุ้มครองในสิทธิส่วนบุคคล แต่จะใช้สิทธิส่วนบุคคลไปล่วงละเมิดเสรีภาพของบุคคลอื่นหรือสาธารณะไม่ได้

สิทธิได้ทราบข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะในครอบครองของหน่วยราชการ

มาตรา 58 บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับทราบข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะในครอบครองของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น เว้นแต่การเปิดเผยข้อมูลนั้นจะกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยของประชาชน หรือส่วนได้เสียอันพึงได้รับความคุ้มครองของบุคคลอื่น ทั้งนี้ตามกฎหมายบัญญัติ

2. แนวคิดกระบวนการบริหารงานยุติธรรม

กระบวนการยุติธรรมทางอาญา เป็นกระบวนการที่มุ่งป้องกันปราบปรามอาชญากรรม และเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมแล้ว นอกจากนี้ยังมีมาตรการที่จะให้การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ที่เข้ามาสู่กระบวนการไม่ว่าจะเป็นในฐานะผู้ต้องหา ผู้เสียหาย หรือพยาน โดยผ่านองค์กรต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรม โดยหลักสำคัญของการดำเนินการอันเป็นหัวใจของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อที่จะให้บรรลุถึงเป้าหมาย คือ การค้นหาความจริง และข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น เพื่อที่จะนำผู้กระทำผิดมาลงโทษ

ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมจึงเป็นกลไกที่มีความสำคัญยิ่งต่อการรักษาความสงบสุขของสังคม และการเสริมสร้างหลักนิติธรรมอันเป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคมที่ยุติธรรม กล่าวคือ ความยุติธรรม คือ พื้นฐานทางศีลธรรมของสังคม ประเทศใดที่ขาดความยุติธรรม ปัญหาต่าง ๆ ก็จะแก้ไขไม่ได้ และด้วยความสำคัญของหลักนิติธรรม ซึ่งเป็นหลักพื้นฐานที่จะนำไปสู่สังคมที่ยุติธรรม จึงได้มีการปรับปรุงพัฒนาในกระบวนการยุติธรรม เพื่อนำมาบังคับใช้กฎหมายอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม และรัฐเองต้องอยู่ภายใต้กฎหมายเช่นกัน จึงมีหน้าที่จะต้องเคารพสิทธิเสรีภาพของประชาชน มิให้ถูกล่วงละเมิดโดยบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือโดยบุคคล หรือองค์กรของรัฐเอง และด้วยกระบวนการยุติธรรมเป็นกลไกหลักในการบังคับใช้กฎหมาย จึงมีหน้าที่โดยตรงในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการดำเนินการตามภารกิจนี้ อย่างมีคุณภาพ ดังนั้นจึงต้องเริ่มต้นจากการที่กระบวนการยุติธรรมต้องไม่เป็นกระบวนการที่ไปคุกคามหรือละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนเสียเอง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ในส่วนที่เกี่ยวกับแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ได้กำหนดแนวนโยบายหลักเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมไว้ในมาตรา 75 ว่า

รัฐต้องดูแลให้มีการปฏิบัติตามกฎหมาย ค้ำครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล จัดระบบงานของกระบวนการยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพ และอำนวยความสะดวกยุติธรรมแก่ประชาชนอย่างรวดเร็ว และเท่าเทียมกัน รวมทั้งจัดระบบงานราชการ และงานของรัฐอย่างอื่นให้มีประสิทธิภาพ เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน ซึ่งถือว่าเป็นแนวทางที่สำคัญที่นำไปสู่กระบวนการยุติธรรมที่พึงประสงค์ของสังคมไทย

2.1 กระบวนการยุติธรรมที่พึงประสงค์ของสังคมไทย

1. มีประสิทธิภาพในการควบคุมอาชญากรรมและรักษาความสงบสุขของสังคม

การควบคุมอาชญากรรมและรักษาความสงบสุขของสังคมเป็นภารกิจหลักที่สำคัญของกระบวนการยุติธรรม เพราะสังคมที่สงบสุขที่สมาชิกในสังคมมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินเป็นเงื่อนไขสำคัญเบื้องต้นของการพัฒนา ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง สังคมที่สงบสุขจะนำไปสู่โอกาสของสมาชิกในสังคมแต่ละคนที่จะได้พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองซึ่งเป็นเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน ประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมในการควบคุมอาชญากรรมจึงไม่อาจมองเพียงแต่ความสำเร็จในการปราบปรามอาชญากรรม ในลักษณะของความสำเร็จในการสืบสวน สอบสวนเอาผู้กระทำความผิดมาฟ้องร้องจนศาลพิพากษาลงโทษเท่านั้น แต่ต้องมองให้ตลอดถึงประสิทธิภาพของระบบในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้สามารถกลับตัวเป็นคนดีกลับเข้าสู่สังคมได้อย่างมีคุณภาพ และผลในเชิงที่จะยับยั้ง (Deterrence) ตัวผู้กระทำความผิดและสังคมโดยรวมให้ไม่กระทำความผิดเช่นนั้นอีกด้วย ยิ่งไปกว่านั้นประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมในการควบคุมอาชญากรรมนั้นมิได้หมายถึงเฉพาะการลดลงของโอกาสในการกระทำความผิดและสถิติของการกระทำความผิดเท่านั้น แต่หมายถึงการทำให้ประชาชนเคารพและปฏิบัติตามกฎหมายด้วยความเข้าใจในคุณค่าของหลักนิติธรรม

2. เคารพและค้ำครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน

การให้ความเคารพและค้ำครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยภายใต้หลักนิติธรรม ซึ่งหมายถึงการปกครองโดยกฎหมายหรือการปกครองที่มีกฎหมายเป็นใหญ่ รัฐซึ่งต้องอยู่ภายใต้กฎหมายเช่นกันจึงมีหน้าที่ที่จะต้องเคารพสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามกฎหมาย และมีภารกิจที่จะต้องให้ความค้ำครองสิทธิ

เสรีภาพของประชาชน มิให้ถูกล่วงละเมิดโดยบุคคลหนึ่งบุคคลใดหรือโดยบุคคลหรือองค์กรของรัฐเอง กระบวนการยุติธรรมอันเป็นกลไกหลักในการบังคับใช้กฎหมายจึงมีหน้าที่โดยตรงในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนและในการดำเนินภารกิจนี้อย่างมีคุณภาพจึงเริ่มต้นจากการที่กระบวนการยุติธรรมต้องไม่เป็นกระบวนการที่ไปคุกคามหรือละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนเสียเอง นอกจากนี้ด้วยเหตุที่ในการดำเนินภารกิจเพื่อป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมอาจมีความจำเป็นที่จะต้องใช้มาตรการที่กระทบต่อสิทธิของหลายฝ่าย ทั้งผู้ต้องหา จำเลย พยาน ผู้เสียหาย กระบวนการยุติธรรมที่ดีจึงต้องสร้างหลักประกันที่เหมาะสมในการคุ้มครองสิทธิบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย มิให้ถูกล่วงละเมิดโดยคำนึงถึงความสมดุลของหลักการควบคุมอาชญากรรมกับหลักนิติธรรม

3. อำนวยความสะดวกด้วยความเสมอภาค รวดเร็วและเป็นธรรม

การอำนวยความสะดวกในที่นี้ หมายถึง ทั้งในแง่ของ"การบังคับใช้กฎหมาย" ซึ่งต้องดำเนินการอย่างเสมอภาคและไม่เลือกปฏิบัติและยังหมายถึง"กระบวนการ" ในการดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายอันได้แก่ กระบวนการยุติธรรมทั้งระบบตั้งแต่ ตำรวจ อัยการ ศาล และระบบปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด คือ ราชทัณฑ์และคุมประพฤติ ต้องดำเนินการด้วยความรวดเร็วและเท่าเทียมกัน โดยไม่เลือกปฏิบัติด้วยหลักความเสมอภาคของบุคคลภายใต้กฎหมาย เป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญที่สุดของหลักนิติธรรม ที่ถือว่าทุกคนต้องอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกันอย่างเสมอภาคไม่ว่า บุคคลนั้นจะมีสถานภาพอย่างไรในสังคม ซึ่งย่อมนำความหมายว่าสังคมนั้นเป็นสังคมที่ปกครองโดยกฎหมาย มีกฎหมายเป็นใหญ่มิใช่ขึ้นอยู่กับอำเภอใจของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลใด นอกจากนี้การอำนวยความสะดวกต้องรวดเร็ว ดังมีสุภาษิตกฎหมายที่ว่า"ความยุติธรรมที่ล่าช้าคือความไม่ยุติธรรม" (แต่ในความรวดเร็วนั้นต้องมีความรอบคอบดังคำกล่าวที่ว่า justice hurried is justice buried)

4. มีระบบการดำเนินงานที่โปร่งใสและตรวจสอบได้

กระบวนการยุติธรรมในฐานะที่เป็นกลไกในการบังคับใช้กฎหมาย เพื่อรักษาความสงบสุขของสังคม จึงจำเป็นต้องมีมาตรการบังคับที่อาจกระทบถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชน เช่น การออกหมายเรียก หมายจับ หมายค้น การจับ การค้น การควบคุม เป็นต้น และผลของการดำเนินการของกระบวนการยุติธรรมยังอาจนำไปสู่คำพิพากษาของศาลที่อาจถึงขั้นประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ ริบทรัพย์สิน หรือมาตรการที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพอื่น ๆ ด้วยเหตุนี้ กระบวนการยุติธรรมที่พึงประสงค์จึงจำเป็นต้องมีความโปร่งใส ในทุกขั้นตอนของการดำเนินการ เพราะความโปร่งใสที่ทุกคนสามารถมองเห็น รับรู้ รับทราบขั้นตอนในการดำเนินการและเหตุผลย่อมเป็นมาตรการป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบที่ดีที่สุด นอกจากนี้กระบวนการยุติธรรมที่ดี

จะต้องมีระบบการดำเนินงานที่องค์กรต่าง ๆ ที่ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวข้องสามารถตรวจสอบการทำงานซึ่งกันและกันโดยไม่มีองค์กรหนึ่งองค์กรใด มีอำนาจผูกขาดที่จะส่งผลให้การดำเนินคดีเป็นไปโดยไม่ชอบ ยิ่งไปกว่านั้นการบริหารงานขององค์กรในกระบวนการยุติธรรมทุกองค์กรต้องไม่เป็นระบบปิดที่การดำเนินการต่าง ๆ ทั้งในแง่ของการทำงาน การโยกย้าย แต่งตั้ง และการให้ความดีความชอบ ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจขององค์กรนั้น ๆ โดยไม่มีการตรวจสอบ แต่ต้องเป็นระบบที่เปิดรับการตรวจสอบจากองค์กรภายนอกและสาธารณชนด้วย ซึ่งการตรวจสอบนั้นจะต้องคำนึงถึงความอิสระที่ต้องมิให้มีบุคคลหรือองค์กรใดจากภายนอกเข้าแทรกแซงหรือจากภายในด้วยกันเข้าครอบงำ จนเกินสมควรจะทำให้ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่อย่างตรงไปตรงมาได้ ด้วยความสำคัญของเรื่องนี้กระบวนการยุติธรรมที่พึงประสงค์จึงมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างดุลยภาพให้เกิดระบบที่มีความโปร่งใส สามารถถูกตรวจสอบได้ ในขณะเดียวกันก็ต้องมีอิสระที่จะปฏิบัติหน้าที่ในการอำนวยความยุติธรรมได้อย่างมีคุณภาพด้วย

5. เปิดรับการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบจากประชาชน

การมีส่วนร่วมจากประชาชนเป็นหัวใจของความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรม กระบวนการยุติธรรมที่ดีจึงต้องเปิดรับการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างกว้างขวางในทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมมิได้หมายถึงการมีส่วนร่วมในการให้ความร่วมมือช่วยเหลือและสนับสนุนกิจการของกระบวนการยุติธรรมเท่านั้น แต่หมายรวมถึงการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและตรวจสอบการทำงานของกระบวนการยุติธรรมและการมีส่วนร่วมในการคัดเลือกบุคลากรและร่วมดำเนินการในกระบวนการยุติธรรมด้วย กระบวนการยุติธรรมที่ประชาชนมีส่วนร่วมมากประชาชนย่อมรู้สึกเป็นเจ้าของ ซึ่งจะนำมาซึ่งความร่วมมือและการให้การสนับสนุนกิจกรรมของกระบวนการยุติธรรมติดตามมาจากตัวอย่างของประเทศที่ประชาชนให้ความสนใจและสนับสนุนกิจกรรมของกระบวนการยุติธรรมมาก เช่นในสหรัฐอเมริกา จะเห็นว่าประชาชนสามารถมีส่วนในการคัดเลือกผู้พิพากษาและอัยการโดยการเลือกตั้งโดยตรงในระดับมลรัฐ และโดยอ้อมจากการเสนอชื่อของประธานาธิบดีและให้การรับรองโดยวุฒิสภาซึ่งมาจากการเลือกตั้งโดยตรง นอกจากนี้ประชาชนยังมีบทบาทในการตรวจสอบเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมโดยตรงโดยร้องเรียนผ่านหน่วยงานหรือคณะกรรมการที่รับคำร้องเรียนโดยตรงจากประชาชนหรือโดยอ้อมโดยผ่านกระบวนการถอดถอนทางสภา ยิ่งไปกว่านั้นประชาชนยังมีบทบาทในการกลั่นกรองการฟ้องคดีของอัยการ โดยการฟ้องคดีต้องได้รับความเห็นชอบจาก Grand Jury ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนประชาชนในชุมชน 23 คน และในการพิจารณาพิพากษาคดีศาลจะเป็นผู้พิจารณาในส่วนที่เกี่ยวกับกฎหมายเท่านั้น แต่ขณะลูกขุน ซึ่งประกอบด้วยประชาชน 12 คน จะเป็นผู้พิจารณาในข้อเท็จจริงตัดสินว่าจำเลยมีความผิดหรือไม่ การมีประชาชนมีส่วนร่วมอย่าง

มากดังกล่าวทำให้กระบวนการยุติธรรมของสหรัฐอเมริกาประสบความสำเร็จในการที่ได้รับความช่วยเหลือและสนับสนุนจากประชาชน เช่นความร่วมมือจากพยาน ความร่วมมือจากชุมชนในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด เป็นต้น ด้วยความสำคัญของการมีส่วนร่วมจากประชาชนดังกล่าว กระบวนการยุติธรรมที่พึงประสงค์ของสังคมไทยจึงต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกระดับดังที่กล่าวมา

6. มีบุคลากรที่มีทัศนคติในการอำนวยความสะดวกยุติธรรม

“ทัศนคติ” เป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างมากต่อความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรม เพราะหากทัศนคติของบุคลากรที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรมมิได้อยู่บนพื้นฐานของความเที่ยงธรรมและปราศจากอคติแล้ว แม้ตัวบทกฎหมายและระบบการพิจารณาคดีจะดีอย่างไรก็ตามไม่สามารถนำไปสู่การอำนวยความสะดวกอย่างมีคุณภาพได้ กระบวนการยุติธรรมที่พึงประสงค์นอกจากจะต้องมีบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่แล้ว ยังต้องสามารถสรรหามูลากรที่มีทัศนคติในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมเข้ามาทำหน้าที่ในทุกขั้นตอน ปัญหาเรื่องทัศนคติของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมในประเทศไทย มิใช่อยู่ที่กระบวนการในการสรรหามูลากรและคุณภาพของบุคลากรเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวพันไปถึงระบบการเรียนการสอนด้านนิติศาสตร์ของประเทศไทยที่มีข้อวิจารณ์ว่า ไม่สามารถเชื่อมโยงความรู้ทางกฎหมายให้สอดคล้องกับความเป็นจริงในสังคม และยังมีสาเหตุจากปัญหาในเชิงบทบาทที่พึงประสงค์ของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมที่อยู่ท่ามกลางความขัดแย้งของบทบาทที่แตกต่างกันในระบบกฎหมาย ซึ่งมีพื้นฐานของระบบดำเนินคดีอยู่บนระบบ กล่าวหา หรือระบบปฏิบัติที่ผู้พิพากษาจะวางเฉย เป็นเหมือนกรรมการให้คู่ความต่อสู้คดีกันเองและระบบกฎหมาย ซึ่งพื้นฐานของระบบการไต่สวน ค้นหาความจริง ที่ตำรวจ อัยการและศาลต้องสืบบทบาทที่กระตือรือร้นในการค้นหาความจริงองค์ประกอบเหล่านี้ล้วนมีผลโดยตรงต่อทัศนคติและบทบาทของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม

7. มีภาพลักษณ์ของการให้บริการและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน

โดยเหตุที่ระบบการเมืองการปกครองของไทยในอดีตที่ผ่านมายังมิได้เป็นระบอบประชาธิปไตยเต็มขั้นอย่างเช่นในปัจจุบัน ทำให้กระบวนการยุติธรรมซึ่งเป็นระบบราชการประจำมีภาพลักษณ์ในเชิงปกป้องอำนาจรัฐมากกว่าการยืนหยัดและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน คำว่า “รัฐ” ในระบบการปกครองที่ผ่านมามิได้หมายถึงรัฐในระบอบประชาธิปไตยที่เป็นตัวแทนของประชาชนและใช้อำนาจอธิปไตย ซึ่งเป็นของปวงชนเพื่อผลประโยชน์ของมหาชน แต่เป็นรัฐที่อำนวยความสะดวกแก่บุคคลและคณะบุคคลบางกลุ่มมากกว่าประชาชนส่วนใหญ่ กฎหมายที่ออกมาโดยระบบที่ไม่สมบูรณ์นี้ย่อมมิใช่เป็นกฎหมายที่ออกมาเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ กระบวนการยุติธรรมที่เป็นองค์กรที่ใช้อำนาจบังคับตามกฎหมายที่อาจไม่เป็นธรรมดังกล่าว

อีกทั้งเป็นระบบราชการประจำที่ทัศนคติเชิงเจ้าขุนมูลนายยังรากลึก จึงมีภาพลักษณ์ที่ห่างไกลจากการให้บริการและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลตามแนวคิดเสรีนิยมแห่งระบอบประชาธิปไตย ดังนั้นกระบวนการยุติธรรมที่พึงประสงค์ของสังคมไทยจึงจำเป็นต้องเร่งปรับปรุงเพื่อสร้างภาพลักษณ์ของการให้บริการและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน เพื่อประชาชนที่ล้วนต้องการที่จะได้รับการให้บริการและคุ้มครองสิทธิมากกว่าที่จะเป็นผู้ตกอยู่ภายใต้อำนาจ มีความรู้สึกที่ดีที่จะบอกเล่าความทุกข์ร้อนของตนสู่การรับรู้ของกระบวนการยุติธรรม ตลอดจนเกิดความรู้สึกพร้อมที่จะมีส่วนร่วมหรือให้ความร่วมมือกับกระบวนการยุติธรรม

8. มีการพัฒนาองค์ความรู้และวิทยาการจัดการให้เท่าทันการพัฒนาของสังคม

โดยสร้างสังคมในยุคปัจจุบันมีความสลับซับซ้อนมากกว่าในอดีตอย่างมากอันเป็นผลโดยตรงจากความเจริญของเทคโนโลยี ความสะดวกในการคมนาคมและการแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลซึ่งมีผลกระทบอย่างมากต่อวิถีชีวิตของคนในสังคม ในทุก ๆ ด้าน ซึ่งส่งผลให้เกิดความรุนแรงและรูปแบบใหม่ ๆ ของอาชญากรรม รวมทั้งอาชญากรรมที่มีลักษณะข้ามชาติ กระบวนการยุติธรรมในฐานะที่เป็นกลไกของสังคมในการอำนวยความสะดวกและรักษาความสงบสุขของสังคมจึงย่อมถูกคาดหวังว่าจะมีศักยภาพที่จะร่วมมือกับภารกิจดังกล่าว ซึ่งนับวันที่จะมีความหนักหน่วงมากขึ้นไปตามความสลับซับซ้อนของสังคมและหนทางที่จะพัฒนาศักยภาพที่จำเป็นที่สุดก็คือการพัฒนาองค์ความรู้และวิทยาการจัดการอันรวมถึงการพัฒนาความรู้ของบุคลากรที่จะต้องมีความรู้พิเศษเฉพาะด้านมากขึ้น และการนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการดำเนินภารกิจ ต่าง ๆ ของกระบวนการยุติธรรม

9. มีบทบาทชัดเจนในการเสริมสร้างความเชื่อถือและศรัทธาในหลักนิติธรรม

กระบวนการยุติธรรมที่ดีที่นำเอากฎหมายที่เป็นธรรมมาบังคับใช้อย่างเสมอภาคเป็นหัวใจของหลักนิติธรรม อันเป็นหลักการพื้นฐานของสังคมที่ปกครองด้วยกฎหมายซึ่งแตกต่างจากสังคมเผด็จการที่กฎหมายเป็นเพียงเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมของผู้ปกครองที่มีได้สนองความต้องการของคนส่วนใหญ่ในสังคม หลักนิติธรรม คือ หลักการปกครองโดยกฎหมายว่าสมาชิกทุกคนต้องอยู่ภายใต้กติกาอันเดียวกันอย่างเสมอภาค โดยกฎหมายจะเป็นหลักประกันคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไม่ให้ตกอยู่ภายใต้กฎหมายหรือการเลือกปฏิบัติของรัฐตามอำเภอใจ หลักนิติธรรมเป็นองค์ประกอบของสังคมที่ยุติธรรมซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการพัฒนาในทุก ๆ ด้าน ด้วยความสำคัญของหลักนิติธรรมดังกล่าวการดำเนินภารกิจของกระบวนการยุติธรรมที่พึงประสงค์จึงไม่ควรเป็นเพื่อการบังคับใช้กฎหมายอย่างเสมอภาคละเป็นธรรมเท่านั้น แต่ควรจะมีบทบาทที่จะสื่อสารต่อสาธารณชนให้ตระหนักอย่างชัดแจ้งถึงคุณค่าของหลักนิติธรรม

โดยให้ประชาชนเห็นประโยชน์ของการปกครองด้วยความเคารพในครองของกฎหมาย (กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, 2544, น. 15)

2.2 สภาพปัญหากระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย

1. ปัญหาเกี่ยวกับระบบการบริหารงานยุติธรรม
2. ปัญหาเกี่ยวกับระบบการดำเนินคดีอาญา
3. ปัญหาเกี่ยวกับระบบการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด
4. ปัญหาที่เกิดจากการปฏิบัติโดยไม่ชอบธรรมจากบุคคลในกระบวนการยุติธรรมอันเป็นการล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน
5. กระบวนการยุติธรรมขาดการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากประชาชน
6. กระบวนการยุติธรรมขาดองค์ความรู้และศักยภาพในการพัฒนา
7. บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมขาดจิตสำนึกและขาดทัศนคติที่ดีในการให้บริการความยุติธรรมแก่ประชาชน

จากสภาพปัญหาในกระบวนการยุติธรรม (กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, 2544, น. 44) ดังกล่าว จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่กระบวนการยุติธรรมต้องมีการปรับเปลี่ยนกระบวนการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา คือ

1. ปรับจากทัศนคติเชิงอำนาจไปสู่การให้บริการความยุติธรรม

ทัศนคติของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม ในการอำนวยความสะดวกยุติธรรม ตามกระบวนการใหม่ ต้องมิใช่เป็นมุมมองของ เจ้าหน้าที่ของรัฐ ในฐานะ “ผู้ปกครอง” ที่หยิบนโยบายให้ประชาชน ในฐานะ “ผู้อยู่ใต้การปกครอง” แต่ต้องเป็นมุมมอง ที่ตระหนักและเข้าใจถึงความสำคัญของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” (Human Dignity) อันเป็นพื้นฐานสำคัญ ของสิทธิและเสรีภาพทั้งปวง กระบวนการยุติธรรม ต้องมีปรัชญาพื้นฐานในการทำงาน ที่ยืนอยู่ข้างเดียวกับปัจเจกชน และพร้อมที่จะให้การพิทักษ์รักษา ค้ำครอง สิทธิเสรีภาพ และผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่กฎหมายอันชอบธรรม ให้การรับรอง และคุ้มครองจาก การล่วงละเมิด อันไม่ชอบด้วยกฎหมาย จากการกระทำของปัจเจกชนด้วย และจากการกระทำของรัฐ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ด้วยการปรับเปลี่ยน กระบวนทัศน์จากมุมมองเชิงอำนาจ ไปสู่มุมมองแห่งการคุ้มครองสิทธิพื้นฐานของปัจเจกชนนั้น เป็นจุดปรับเปลี่ยนสำคัญของ กระบวนการยุติธรรม ในโลกตะวันตก ซึ่งเป็นต้นแบบของ กระบวนการยุติธรรมของนานาประเทศในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็น ระบบกล่าวหา

(Accusatorial System) หรือระบบปฏิปักษ์ (Adversary System) ของระบบคอมมอนลอว์ (Common law) ที่มีประเทศอังกฤษ เป็นต้นแบบ หรือระบบไต่สวน (Inquisitorial System) ของระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) ที่ต้นแบบจาก ประเทศฝรั่งเศส และประเทศในภาคพื้นยุโรป

ดังจะเห็นได้จาก เหตุการณ์การปฏิวัติโดยขุนนางในอังกฤษ ในสมัยพระเจ้าจอห์น อันนำมาสู่ กฎบัตรแมกนาคาร์ตา (Magna Charta) ใน พ.ศ. 1215 อันเป็นการปรับกระบวนการตัดสินใหม่ของการบริหารงานยุติธรรม ไปสู่การเป็นกระบวนการของประชาชนมากขึ้น ในทำนองเดียวกัน การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมในประเทศฝรั่งเศส หลังการปฏิวัติใหญ่ ในฝรั่งเศส เมื่อ ค.ศ. 1789 ก็มีสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากการที่ รัฐนำเอากระบวนการยุติธรรมทางอาญา มาใช้เป็นเครื่องมือ ในการคุกคามสิทธิราษฎรเกินสมควร และกระบวนการยุติธรรมทางอาญารูปแบบใหม่ ซึ่งเกิดขึ้นและยังใช้มาจนทุกวันนี้ ก็มีปรัชญาสำคัญในการยอมรับ สิทธิพื้นฐานของประชาชน เช่นกัน ปัญหาหลายประการที่เกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรมไทยมีสาเหตุมาจากมุมมองในเชิงอำนาจที่ขาดความเคารพในศักดิ์ความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพพื้นฐานของประชาชน การปรับกระบวนการตัดสินของกระบวนการยุติธรรมจากมุมมองเชิงอำนาจไปสู่มุมมองในการให้บริการด้านความยุติธรรมแก่ประชาชนจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญขั้นต้นที่ขาดไม่ได้ หากเราต้องการแก้ปัญหาใน กระบวนการยุติธรรม อย่างจริงจัง

2. มีมุมมองในการทำงานที่คำนึงถึงผลสำเร็จของกระบวนการยุติธรรมโดยรวมมากกว่าของหน่วยงาน

อันที่จริงแล้วมุมมองในเชิงสร้างอาณาจักรแห่งอำนาจขององค์กรตนเองโดยไม่มองถึงประโยชน์ที่จะตกแก่ส่วนรวมนั้น มิใช่เกิดขึ้นเฉพาะกับองค์กรในกระบวนการยุติธรรมเท่านั้น แต่คงเป็นเรื่องที่เห็นประจักษ์กันอยู่ในประเทศไทยในหลาย ๆ วงการ แต่เมื่อมาพิจารณาดูในส่วนของกระบวนการยุติธรรมแล้ว จะเห็นได้ว่าปัญหานี้เป็นปัญหาที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง และเป็นต้นเหตุนำสำคัญของปัญหาอื่น ๆ ที่ติดตามมา ทั้งนี้เพราะงานในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมนั้นจะต้องทำเป็น"ระบบ"และมีลักษณะเป็น"กระบวนการ"หน่วยงานหนึ่งหน่วยงานใดย่อมไม่สามารถที่จะอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้เสร็จสิ้นในหน่วยงานของตนได้ อาทิเช่น การที่ตำรวจจะคุมจับกุมผู้ต้องสงสัยในคดีต่าง ๆ ได้มากมาย อาจยังไม่สามารถชี้วัดประสิทธิภาพความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรมได้ ต้องดูต่อไปด้วยว่าอัยการได้พิจารณาสั่งฟ้องคดีเหล่านั้นหรือไม่ และเมื่ออัยการพิจารณาสั่งฟ้องไปแล้วก็ต้องดูต่อไปว่าศาลได้พิพากษายกฟ้องหรือลงโทษผู้ที่ถูกจับกุมมานั้นอย่างไรหรือไม่ และในที่สุดหากศาลพิพากษาลงโทษแล้วต้องดูว่าในที่สุดแล้วผู้ที่ถูกพิพากษาลงโทษนั้นสามารถจะกลับเข้าสู่สังคมโดยเป็นพลเมืองดีไม่หันเหไปสู่การกระทำความผิดอีกได้หรือไม่จึงอาจกล่าวได้ว่าตัวชี้วัดถึงความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรม ก็คือประสิทธิภาพในการควบคุมอาชญากรรมและสังคมที่มีความสงบสุขและเป็นธรรมนั่นเอง

ปัญหาการที่องค์ในระบบยุติธรรมไม่ได้มองผลสำเร็จของกระบวนการยุติธรรมเป็นเป้าหมายร่วมกันแม้จะมีใช่เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นเฉพาะในประเทศไทย แต่ในประเทศไทยของเรามีปัจจัยหลายประการที่ทำให้ปัญหานี้ทวีความเป็นปัญหาเพิ่มมากขึ้น และมีลักษณะพิเศษที่ยากต่อการแก้ไข ทั้งนี้เพราะเป็นปัญหาที่มีสาเหตุมาตั้งแต่ระบบการเรียนการสอนของผู้ที่จะเข้ามาเป็นบุคลากรในระบบยุติธรรมที่ไม่ได้เน้นถึงภาพรวมของระบบกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ระบบการเข้าสู่วิชาชีพที่มีลักษณะแยกส่วนและแข่งขันซึ่งกันและกันซึ่งไม่เอื้อต่อทัศนคติของความร่วมมือในทางวิชาชีพ ระบบกระบวนการยุติธรรมที่มีองค์กรกระจายอยู่ในที่ต่าง ๆ ไม่เป็นเอกภาพ การขาดระบบกระบวนการฝึกอบรมร่วมกันเป็นเป้าหมายร่วมของกระบวนการยุติธรรม ระบบการวางแผนและการจัดงบประมาณซึ่งมองในเชิงแยกส่วนและแข่งขันกันมากกว่าการมองในภาพรวม เป็นต้น

จากความสำคัญของเรื่องนี้ต่อความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรมหากจะปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมไปสู่ทิศทางที่พึงประสงค์จึงต้องเริ่มจากความพยายามในการปรับกระบวนการทัศนคติจากมุมมองในการทำงานที่คำนึงถึงผลสำเร็จของหน่วยงานไปสู่มุมมองที่คำนึงผลสำเร็จของกระบวนการยุติธรรมโดยรวม (integrated approach) เป็นสำคัญ

3. เน้นการป้องกันควบคู่กับการปราบปราม

แนวคิดที่ว่า “กันไว้ดีกว่าแก้” (prevention is better than cure) นั้น เป็นแนวคิดที่ได้รับความนิยมมากขึ้นในระยะหลังไม่เฉพาะแต่เรื่องการป้องกันอาชญากรรมซึ่งเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเท่านั้น แต่ยังเป็นแนวคิดที่อยู่เบื้องหลังความพยายามในการปฏิรูประบบสาธารณสุขที่มีลักษณะของปัญหาล้ำกันคืองบประมาณที่ใช้จะทุ่มเทไปสู่การรักษา มากกว่าที่จะทุ่มเทไปสู่การสร้างลักษณะนิสัยหรือความรู้ความเข้าใจให้คนมีสุขภาพแข็งแรง ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ทั้ง ๆ ที่การทำเช่นนั้นจะประหยัดงบประมาณได้มากกว่าและเป็นวิธีที่เป็นอรรถประโยชน์สูงกว่าด้วย

ในสาขาด้านการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา ได้มีการศึกษาวิจัยจนกระทั่งมีองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการป้องกันอาชญากรรมที่ได้ผลมากมาย ทั้งในรูปของการให้ความรู้แก่ประชาชน ที่จะหลีกเลี่ยงการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม การสร้างอาสาสมัครเฝ้าระวังเพื่อป้องกันอาชญากรรมในหมู่ประชาชน หรือในรูปขององค์กรในระบบยุติธรรม เช่น งานด้านตำรวจชุมชนสัมพันธ์ (community policing) เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในระยะหลัง ๆ ปัญหายาเสพติดโดยเฉพาะปัญหาการปราบปรามยาบ้าซึ่งมีคดีเกิดขึ้นมากมายเป็นผลให้กระบวนการยุติธรรมต้องให้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดไปในการนี้ โดยไม่ได้ผลตอบแทนกลับเข้ามาคุ้มค่ากับที่ลงทุนไป ทำให้มีการพูดถึงถึงเรื่องความจำเป็นในเรื่องการปรับนโยบายจากการปราบปรามยาเสพติดไปสู่การป้องกันมากขึ้นซึ่ง

เป็นแนวทางที่น่าจะถูกต้องแต่การปรับเปลี่ยนนโยบายในลักษณะเช่นนี้ไม่ควรจะจำกัดอยู่เฉพาะเรื่องยาเสพติดเท่านั้น แต่ควรจะขยายไปสู่เรื่องอื่น ๆ ด้วย การให้ความสำคัญกับการป้องกันอาชญากรรมมากขึ้น นับว่าเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นเร่งด่วนเรื่องหนึ่ง เมื่อคำนึงถึงปัญหาที่กระบวนการยุติธรรมกำลังเผชิญอยู่ในขณะนี้ ในการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมไปสู่แนวทางที่พึงประสงค์ จึงมีความจำเป็นต้องปรับกระบวนการทัศนในการบริหารงานยุติธรรมที่มุ่งเน้นการปราบปรามอาชญากรรมเป็นหลักไปสู่การในความสัมพันธ์กับการกำหนดนโยบายและส่งเสริมสนับสนุนให้มีการป้องกันอาชญากรรมอย่างจริงจังควบคู่ไปกับการปราบปรามด้วย

4. เน้นการสร้างทางเลือกใหม่ที่ไม่นำคดีเข้าสู่ระบบยุติธรรมและระบบศาลโดยไม่จำเป็น

แนวคิดเกี่ยวกับทางเลือกใหม่ในการยุติข้อพิพาทโดยไม่เข้าสู่ระบบยุติธรรม (Alternative Dispute Resolutions) เป็นปรากฏการณ์ที่สังคมตะวันตกได้ให้ความสนใจอย่างมากในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา โดยเฉพาะในสหรัฐอเมริกาที่เป็นสังคมแห่งคดีความ (Litigious Society) ทางเลือกใหม่ไม่ว่าจะเป็นการไกล่เกลี่ยหรือประนีประนอมยอมความหรือระบบอนุญาโตตุลาการนอกศาลล้วนได้รับความนิยมอย่างยิ่งแม้ในคดีอาญา อัยการก็เริ่มนิยมที่จะใช้การเบี่ยงคดี (Diversion) ออกจากกระบวนการยุติธรรมหรือการชะลอการฟ้อง (Suspension Of Prosecution) ในคดีที่เห็นว่าการฟ้องผู้ต้องหาไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ เช่น ในคดีที่เป็นการกระทำโดยประมาท ผู้กระทำผิดเป็นเด็กหรือเป็นความผิดที่กระทำโดยบุคคลในครอบครัว เป็นต้น โดยอัยการอาจกำหนดเงื่อนไขให้ผู้ต้องหาต้องดำเนินการภายในระยะเวลาที่กำหนด เช่น ให้ทำประโยชน์สาธารณะ หรืออยู่ภายใต้การควบคุมความประพฤติในระยะเวลาหนึ่งก่อนที่จะมีคำสั่งไม่ฟ้องเด็ดขาด แนวทางเลือกใหม่นี้สามารถสร้างความพอใจต่อทุกฝ่าย ทั้งผู้กระทำผิด ผู้เสียหาย และผู้ที่เกี่ยวข้องได้มากกว่าการดำเนินคดีตามปกติ อีกทั้งประหยัดงบประมาณมากกว่า ทำให้องค์กรในระบบยุติธรรมสามารถนำทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดไปจัดการกับเรื่องอื่นที่มีความสำคัญมากกว่า

อันที่จริงแล้วแนวความคิดเกี่ยวกับทางเลือกที่เป็น Informal Justice ในความเข้าใจประเทศทางตะวันตกนั้น เป็นเรื่องที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคมตะวันออก รวมทั้งสังคมไทยอยู่แล้ว แต่เมื่อเราได้มีการจัดตั้งระบบยุติธรรมแบบสากล มีการจัดตั้งโรงพักในท้องที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ โดยมีศูนย์รวมอำนาจอยู่ในส่วนกลาง แนวคิดที่เคยให้ท้องถิ่นและชุมชนเป็นผู้จัดการกับปัญหาข้อพิพาทที่เกิดขึ้นก็เริ่มหายไป กลายเป็นระบบที่ดึงข้อพิพาททุกประเภทเข้าสู่กระบวนการโดยไม่แยกแยะและไม่มีความยืดหยุ่น แม้ว่าจะมีความพยายามที่จะรื้อฟื้นแนวทางการระงับข้อพิพาทอย่างไม่เป็นทางการขึ้นมาใหม่จากหน่วยงานของ

ทางราชการในช่วง 10 กว่าปีที่ผ่านมา แต่ก็ยังไม่เป็นมรรคเป็นผลอย่างจริงจัง สาเหตุเนื่องมาจากงานยังมีความซ้ำซ้อนในระหว่างส่วนราชการหลายแห่ง และที่สำคัญท้องถิ่นและชุมชนไทยอ่อนแอเกินกว่าที่จะพัฒนาระบบเหล่านี้ขึ้นมาได้ อย่างไรก็ตามในโอกาสที่กระแสสังคมในปัจจุบันได้ให้ความสำคัญกับการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งมากขึ้น และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้เน้นการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นมากขึ้น ทำให้เกิดความหวังว่าจะสามารถพัฒนาการสร้างทางเลือกใหม่ที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยไม่ต้องนำคดีเข้าสู่ระบบยุติธรรมและระบบศาลโดยไม่จำเป็นสามารถเกิดขึ้นได้ด้วยเหตุที่เรื่องนี้เป็นเรื่องที่มีความสำคัญการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมไทยไปสู่เป้าหมายถึงพึงประสงค์จึงต้องมีการปรับกระบวนการที่มิได้คิดถึงเข้าสู่ระบบยุติธรรมโดยไม่จำเป็นแต่เสริมสร้างแนวทางเรื่อง Informal Justice ด้วย

5. เน้นการแก้ไขฟื้นฟูมากกว่าการลงโทษ

แม้ว่าหลักการลงโทษในสมัยใหม่จะใหม่จะอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดเรื่องการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้เป็นคนดีกลับเข้าสู่สังคมได้ (Rehabilitation) มิใช่เป็นการลงโทษโดยหลักแก้แค้นทดแทน (retribution) อีกต่อไป และแม้ว่าจะมีความพยายามในการเปลี่ยนแปลงแนวคิดในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดเป็นการ “รักษาเยียวยา” (Treatment) มากกว่าการ “ลงโทษ” (Punishment) ก็ตาม แต่ในความเป็นจริงแล้วความต้องการของสังคมที่จะลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทนความเสียหายหรือความเลวร้ายที่ผู้นั้นได้สร้างให้กับสังคมก็ยังคงเป็นสิ่งที่อยู่ในความรู้สึกของประชาชนและเป็นสิ่งที่ไม่อาจปฏิเสธได้ การลงโทษต่อผู้กระทำความผิดถ้าไม่สามารถสนองตอบความรู้สึกหรือสัญชาตญาณการแก้แค้นทดแทนนี้ได้ก็อาจจะทำให้ระบบยุติธรรมมีปัญหาได้เพราะคนที่เสียหายอาจจะประสงค์ที่จะไปแก้แค้นเอาากับผู้กระทำความผิดเองแทนที่จะพึ่งพากระบวนการยุติธรรม

ในขณะที่ทฤษฎีเรื่องการแก้แค้นทดแทนยังมีความจำเป็นอยู่บ้าง แต่การลงโทษที่มุ่งการแก้แค้นทดแทนมากเกินไปจะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมเท่าที่ควรเพราะการลงโทษในลักษณะเช่นนั้นเป็นการมุ่งถึงอดีตมากเกินไปโดยไม่คำนึงถึงอนาคต สังคมอาจจะได้รับความสะใจ แต่ปัญหาของสังคมยังมิได้รับการเยียวยาอย่างตรงจุดในทฤษฎีการลงโทษตามหลักอาชญาวิทยา จึงมีแนวคิดเรื่องการลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้ง (deterrence) ทั้งเป็นการข่มขู่ยับยั้งแก่ตัวผู้กระทำความผิดเอง (specific deterrence) และข่มขู่ยับยั้งแก่สังคมทั่วไปมิให้กระทำความผิดเช่นนั้นอีก (general deterrence) แนวคิดเรื่องการลงโทษเพื่อตัดโอกาสมิให้ผู้นั้นกระทำความผิดอีก (incapacitation) ซึ่งล้วนมองที่อรรถประโยชน์ที่สังคมจะได้รับจากการลงโทษนั้นมากกว่าการแก้แค้นทดแทนแต่อย่างเดียว

อย่างไรก็ตาม การลงโทษตามทฤษฎีเรื่องการข่มขู่ยับยั้งหรือการตัดโอกาส มิให้กระทำความผิดก็ยังมีข้อจำกัดอยู่มาก ที่สำคัญการลงโทษที่นิยมกันมากที่สุดคือการจำคุกนั้น แม้สร้าง

ความหวาดกลัวให้แก่ผู้ต้องโทษที่จะกระทำความผิดอีกในอนาคต แต่ในความเป็นจริงสภาพความเป็นคนที่เคยติดคุกมาก่อนก็จะมีผลในการทำลาย"คุณลักษณะ"ของเขา ทำให้คนเหล่านี้ไม่มีโอกาสกลับเข้าสู่สังคมและอาจจะไม่มีทางเลือกต้องกลับไปกระทำความผิดอีก การที่จำกัดเสรีภาพของคนเหล่านี้ไว้นานเกินสมควรก็ทำไม่ได้ทั้งในแง่ของหลักสิทธิมนุษยชนและหลักมนุษยธรรม และในแง่ของงบประมาณที่รัฐต้องแบกรับด้วย ด้วยเหตุนี้การลงโทษที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดและสามารถแก้ปัญหาในอนาคตให้กับสังคมได้อย่างแท้จริงจึงต้องคำนึงหลักในการที่ฟื้นฟูแก้ไขผู้กระทำความผิดด้วย

แนวคิดในการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดเป็นแนวคิดที่ให้โอกาสผู้กระทำความผิดที่จะให้เขากลับตัวกลับใจและช่วยเหลือเขาที่จะไม่ไปทำลายคุณลักษณะหรือศักยภาพของเขามากขึ้นไปอีก ลักษณะการลงโทษก็จะหลีกเลี่ยงลักษณะที่จะสร้างรอยมลทินแก่ตัวนักโทษโดยไม่จำเป็น ซึ่งนอกจากจะเป็นวิธีการที่เหมาะสมกับวัฒนธรรมประเพณีของสังคมไทยซึ่งเป็นสังคมที่ให้อภัยและเอื้ออาทรแล้ว ยังเป็นวิธีการที่พิสูจน์แล้วว่าช่วยคุ้มครองสังคมในระยะยาวได้ดีกว่าวิธีอื่น ๆ ด้วย

ในประเทศไทยของเราได้มีความพยายามที่จะนำเอาแนวคิดเรื่องการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูมาปฏิบัติ แต่สภาพปัญหาต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมที่ส่งผลกระทบไปที่ราชทัณฑ์ โดยเฉพาะปัญหาค้นคนลักขโมย ทำให้ทางราชทัณฑ์ไม่สามารถจะนำเอาแนวคิดเหล่านี้มาปฏิบัติได้เท่าที่ควร ทั้ง ๆ ที่มีความพร้อมในเชิงคุณภาพของบุคลากรและความรู้ต่าง ๆ ยิ่งไปกว่านั้นความล้มเหลวของกระบวนการยุติธรรมทำให้ประชาชนรู้สึกว่าการลงโทษยังไม่ได้รับผลตอบแทนเท่าที่ควร คนกระทำความผิดสำคัญยังลอยนวลอยู่ได้ไม่ถูกจับกุม หากถูกจับกุมก็จะถูกลงโทษจำคุกไม่นาน เพราะเรือนจำมีปัญหาที่ต้องพยายามระบายนักโทษออกมา ทำให้ประชาชนเริ่มมีทัศนคติในแง่ลบไปในการให้การกระบวนการยุติธรรมลงโทษด้วยความรุนแรงตามแนวคิดเรื่องการแก้แค้นทดแทนมากขึ้น ซึ่งเป็นทิศทางที่น่าเป็นห่วงจากความสำเร็จของเรื่องนี้จึงมีความจำเป็นที่กระบวนการยุติธรรมยังต้องมีกระบวนการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูให้เป็นแนวทางหลัก โดยพยายามผสมผสานทฤษฎีการลงโทษในเรื่องอื่นไปด้วย เพื่อไม่ให้สังคมรู้สึกได้แย่ง แต่ต้องไม่คล้อยตามกระแสจนทำให้เกิดทิศทางที่จะทำให้เกิดผลร้ายกับสังคมในระยะยาว

6. เน้นการอำนวยความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) มากกว่าการแก้แค้นทดแทน (Retributive Justice)

การอำนวยความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) เป็นแนวคิดใหม่ซึ่งได้รับการกล่าวถึงอย่างมากในขณะนี้ แนวของการอำนวยความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นการมองปัญหาอาชญากรรมว่าเป็นเรื่องที่มีใช่เป็นการกระทำต่อรัฐที่กระทบต่อความสงบเรียบร้อยเท่านั้น แต่เป็นเรื่องเป็นกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลด้วย ดังนั้นทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบ

จากอาชญากรรมไม่ว่าจะเป็นจะเป็นผู้เสียหาย ผู้กระทำผิดและชุมชน จึงต้องเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ทั้งนี้เพราะสร้างสรรคความสันติและความสมานฉันท์ให้กลับคืนสู่สังคมชุมชนอีกครั้ง

มุมมองเรื่อง Restorative Justice ถือได้ว่าเป็นการปรับกระบวนการทัศนคติครั้งสำคัญ ของวงการอาชญาวิทยาและกระบวนการยุติธรรมเพราะเดิมทฤษฎีการลงโทษจะเน้นที่ตัวผู้กระทำผิดเป็นสำคัญไม่ว่าจะเป็นแนวคิดเรื่องการทดแทน (Retribution) การข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence) การตัดโอกาสไม่ให้กระทำผิด (Incapacitation) หรือการฟื้นฟูแก้ไข (Rehabilitation) แต่แนวคิดเรื่องการสร้างความสมานฉันท์เป็นการขยายมุมมองเรื่องการลงโทษให้ครอบคลุมไปสู่ผู้เสียหาย ญาติพี่น้องของผู้ต้องหาและผู้เสียหาย ผู้มีส่วนได้เสียอื่น ๆ ตลอดจนสังคมและชุมชนด้วย แนวทาง Restorative Justice ได้ถูกนำไปใช้อย่างได้ผลในการจัดการกับความผิดที่เกิดขึ้นในครอบครัว ความที่เด็กเป็นผู้กระทำหรือเป็นผู้เสียหายและความผิดเล็กน้อยอื่น ๆ

ด้วยเหตุนี้ในการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยให้ไปสู่เป้าหมายอันพึงประสงค์จึงสมควรปรับกระบวนการทัศนคติจากมุมมองที่เน้นเฉพาะการปฏิบัติต่อตัวผู้กระทำผิดเป็นสำคัญไปสู่มุมมองการอำนวยความสะดวกยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ด้วย

7. เน้นการสร้างระบบที่มีความโปร่งใส และการตรวจสอบที่ดี ควบคู่ไปกับ บุคลากรที่มีคุณธรรม

ในการแสดงทัศนะเกี่ยวกับ การปรับปรุงกระบวนการยุติธรรม ทุกครั้ง ประเด็นที่ว่า ควรจะมีการ แก่ที่ตัวบุคคล หรือแก่ที่ระบบ มักจะเป็นเรื่องที่มีการหยิบยก ขึ้นมาถกเถียง อภิปรายกันทุกครั้ง โดยส่วนใหญ่ จะแสดงความเห็น ในทำนองที่ว่า หากจะแก้ปัญหาระบบการยุติธรรมของไทย ให้ได้ผล ต้องแก้ที่ คุณภาพและคุณธรรม ของ บุคลากร การแก้ อย่างอื่น จะไม่สามารถ แก้ปัญหาได้อย่างตรงจุด และได้ผล ในขณะเดียวกัน ก็จะมีบางคนที่ได้แย้งว่า จะต้องสร้างระบบที่ดี ที่มีความโปร่งใส และถูกตรวจสอบได้ จึงแก้ปัญหาได้อย่างถาวร

ในสังคมไทยของเราควรเน้นที่ "คน" มากกว่า "ระบบ" ดูจะเป็นแนวคิดหลัก เพราะสังคมไทยเป็นสังคมที่ นิยมการแก้ปัญหา ที่รวดเร็วไม่ซับซ้อน เป็นสังคมที่ต้องการ "ผู้นำ" หรือ อัครวินม้าขาว ในการแก้ปัญหา แนวทางการแก้ปัญหา จึงมุ่งเน้นอยู่ที่ว่า ทำอย่างไรจึงจะได้ "คนดี" เข้ามาเป็นผู้นำ หรือสร้างคนให้เป็นคนดี มีคุณธรรม มากกว่าการสร้าง "ระบบที่ดี" เพื่อควบคุมคน อันที่จริงแล้ว แนวคิดเรื่อง "ระบบ" นั้น เป็นเรื่องที่ เพิ่งจะมีการพูดถึงกัน มากขึ้นในระยะหลัง ๆ นี้ เท่านั้น อย่างไรก็ตาม ในส่วนที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมนั้น จะเห็นได้ชัดเจนว่า ระบบการบริหารขององค์กร ในกระบวนการยุติธรรม เน้นที่คนดี มากกว่าระบบ แต่วิกฤติการณ์ที่เกิดขึ้นจาก ระบบบริหารปัจจุบัน ทั้งในองค์กรตุลาการ อัยการ และตำรวจ แสดงให้เห็นถึง ความจำเป็น ที่ต้อง

เร่งสร้าง ระบบการทำงาน และระบบการบริหารบุคคล ที่โปร่งใส (Transparency) และตรวจสอบได้ (Accountability) ควบคู่กันไปกับ การสร้างบุคลากร ในกระบวนการยุติธรรม ให้มีคุณภาพและคุณธรรม และส่งเสริมให้คนดี ได้มีโอกาสขึ้นมาเป็นผู้นำองค์กรแนวทางตามรัฐธรรมนูญ ที่ให้มีการตรวจสอบ ดุลพินิจ ของเจ้าพนักงาน ในการใช้มาตรการบังคับมากขึ้น การกำหนดให้คำสั่งไม่ฟ้องคดี ของอัยการ ต้องเปิดเผยให้ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้มีโอกาสขอเหตุผล ในการสั่งคดีได้ การปรับโครงสร้าง คณะกรรมการตุลาการ (ก.ต.) ให้มีองค์ประกอบที่มาจาก ศาล ที่หลากหลาย และมีผู้ที่วุฒิสภา ได้เลือกเข้ามา ต่างเป็นพัฒนาการไปสู่การสร้างระบบที่โปร่งใสและมีการตรวจสอบที่ดี การปรับกระบวนการทศน์ โดยให้ความสำคัญกับ “ระบบ” ที่มีความโปร่งใส และตรวจสอบได้ ควบคู่กับการสร้างคนดี มีคุณภาพ และคุณธรรม จึงเป็นเรื่องที่ มีความสำคัญอย่างมากเรื่องหนึ่ง

8. คำนึงถึงความเสมอภาคของชายและหญิง และคุ้มครองสิทธิพื้นฐานของบุคคล

แม้ว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 จะได้บัญญัติว่า ชายและหญิง มีสิทธิเท่าเทียมกัน และยังได้กำหนดให้ มีมาตรการ และกลไก หลายประการ อันจะนำไปสู่ความเสมอภาคระหว่าง ชายและหญิง แต่ในความเป็นจริง ความไม่เสมอภาค ซึ่งฝังรากลึกมานาน ในสังคมที่ชายเป็นใหญ่ ได้ส่งผลกระทบต่อนักหญิง ซึ่งเป็นประชากรที่มีจำนวน มากกว่าครึ่งของประเทศไทย ในสถานะต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นในฐานะของหญิง ซึ่งเป็นผู้กระทำผิด หญิงที่เป็นเหยื่อ ของการกระทำผิด ตลอดจนโอกาสของ การมีส่วนร่วมของนักหญิง ในกระบวนการยุติธรรม ในบทบาทต่าง ๆ

ในปัจจุบันจะเห็นว่า หญิงซึ่งถูกกล่าวหาว่า กระทำความผิด และตกเป็นผู้ต้องหา ยังมิได้รับ การคุ้มครองสิทธิเท่าที่ควร ดังจะเห็นตัวอย่างจากกรณี ที่ผู้ต้องหาหญิง ที่ถูกควบคุมตัว อยู่ในโรงพัก ถูกผู้ต้องหาชาย ที่ถูกขังอยู่ในโรงพักเดียวกัน ข่มขืน นอกจากนี้ผู้หญิงซึ่งตกเป็นเหยื่อของการกระทำความผิด โดยเฉพาะความผิดทางเพศ มักจะมีประสบการณ์ของการ ตกเป็นเหยื่อซ้ำสอง (Revictimization) โดยระบบและทัศนคติของบุคลากร ในกระบวนการยุติธรรม ยิ่งไปกว่านั้น ยังมี กฎหมาย ระเบียบปฏิบัติ แนวทางการตีความ คำพิพากษา ฯลฯ ที่มิได้ให้ความสำคัญกับสิทธิ ความเสมอภาคระหว่าง ชายและหญิง อย่างจริงจัง ในส่วนของบุคลากร ในกระบวนการยุติธรรม จะเห็นได้ว่าสัดส่วนของนักหญิง ที่มีบทบาทสำคัญ จะมีน้อยกว่าผู้ชาย เป็นอย่างมาก จึงมีความจำเป็นที่ จะต้องส่งเสริมบทบาทของบุคลากรหญิง ในกระบวนการยุติธรรม ให้มากขึ้น

นอกจากนี้ กระบวนการยุติธรรม ยังต้องให้ความสำคัญ ในการคุ้มครองสิทธิพื้นฐานของบุคคล ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับ กระบวนการยุติธรรม ด้วย ไม่ว่าจะเป็นในฐานะของผู้ต้องหา จำเลย ผู้ต้องโทษ ผู้เสียหาย หรือพยาน เพราะการให้การคุ้มครองสิทธิพื้นฐานของบุคคล ไม่เพียงแต่จะ สอดคล้องต่อ หลักมนุษยธรรม เท่านั้น แต่ยังเป็นหลักประกัน ที่สำคัญว่า เจ้าหน้าที่

ของรัฐ จะไม่ใช่อำนาจ อันไม่ชอบธรรม ซึ่งจะส่งผลให้ กระบวนการยุติธรรม เป็นที่เชื่อถือศรัทธามากขึ้นด้วย ยิ่งไปกว่านั้น ในขณะนี้ประเทศไทย ได้ให้การรับรอง อนุสัญญา และกติการะหว่างประเทศ หลายฉบับ ที่เกี่ยวข้องกับ สิทธิมนุษยชน และรัฐธรรมนูญ ยังกำหนดให้จัดตั้ง คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ขึ้นโดยมีบทบาท ที่สำคัญในการ ส่งเสริมให้เกิดความเคารพ และปฏิบัติตามพันธกรณี ที่ประเทศไทยมีอยู่ ที่เกี่ยวข้องกับ สิทธิมนุษยชน อีกด้วย ด้วยความสำคัญของ ปัญหาดังกล่าว การปรับเปลี่ยนกระบวนการทศน์ ในเรื่องนี้ โดยให้ความสำคัญกับเรื่องความเสมอภาคชายหญิง และการคุ้มครองสิทธิพื้นฐานของบุคคล เพิ่มมากขึ้น จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญ ข้อหนึ่งของ การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย

9. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาสังคม

การมีส่วนร่วมของชุมชน และประชาสังคม เป็นหัวใจของความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรม ชุมชนและประชาสังคม สามารถเข้ามามีส่วนร่วมกับ กระบวนการยุติธรรม ได้ในหลายลักษณะ ทั้งในแง่ของ การส่งเสริมและสนับสนุน เช่น การมีส่วนร่วม ในการป้องกันอาชญากรรม โดยการรวมกลุ่มกันเป็น อาสาสมัคร การให้ข้อมูล และเบาะแส แก่เจ้าหน้าที่ การให้เป็นพยาน ในแง่ของการมีส่วนร่วม ในการกำหนดนโยบาย และการตรวจสอบ เช่น การมีส่วนร่วมใน คณะกรรมการ ทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับชาติ ที่มีส่วนในการนำเสนอข้อมูล เพื่อกำหนด นโยบายการรวมตัว เพื่อติดตามตรวจสอบ ในแง่อื่น ๆ นอกจากนี้ ชุมชนและประชาสังคม ยังอาจเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของ กระบวนการยุติธรรม โดยตรง ในหลายลักษณะ เช่น ในโครงการระงับข้อพิพาทนอกกระบวนการยุติธรรม เช่น การไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาท การมีส่วนร่วมในการพิจารณาพิพากษา เช่น เป็นลูกขุน (jury) หรือ ผู้พิพากษาสมทบ การแก้ไขฟื้นฟู ผู้กระทำความผิด และผู้เสียหาย เป็นต้น

กระบวนการยุติธรรม ที่เปิดรับการมีส่วนร่วมของ ชุมชนและประชาสังคม ย่อมเป็นกระบวนการ ที่ได้รับความเชื่อถือ ศรัทธาจากประชาชน ซึ่งเป็นคุณสมบัติ พื้นฐานของ ความสำเร็จของ กระบวนการยุติธรรม สำหรับในประเทศไทยของเรา การมีส่วนร่วมของ ชุมชนและประชาสังคม มีน้อยมาก การมีส่วนร่วมของประชาชน ที่เป็นอยู่ จะไม่มีลักษณะที่ เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมได้อย่างจริงจัง โดยเฉพาะ ในการกำหนดนโยบาย และการตรวจสอบอื่น ๆ การขาดมีส่วนร่วมนี้ เป็นสาเหตุหนึ่งให้ กระบวนการยุติธรรม มีภาพของความเป็น "ราชการ" อยู่สูง ประชาชนไม่ได้รู้สึกว่าเป็นเจ้าของ กระบวนการยุติธรรม และกระบวนการยุติธรรม ยืนอยู่ข้างเขา

จากการสำรวจความคิดเห็น ของประชาชน ต่อกระบวนการยุติธรรม โดยสำนักวิจัยเอแบคโพลล์ ซึ่งเปิดเผยผลเมื่อ วันที่ 6 ตุลาคม 2543 ประชากรกลุ่มตัวอย่าง เป็นจำนวนมาก ไม่รู้จักหน่วยงานใน กระบวนการยุติธรรม เช่น อัยการ ศาล ราชทัณฑ์ และ พนักงานคุมประพฤติ และ ประชาชนกลุ่มตัวอย่าง ถึงร้อยละ 52 ไม่เต็มใจที่จะให้การเป็นพยาน หากพบเห็นการกระทำ

ความผิด ในขณะที่ประชากรกลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 53.5 เห็นว่า ควรเปิดโอกาสให้ชุมชนและประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมใน กระบวนการยุติธรรม มากขึ้น

จากความสำคัญของการเปิดโอกาสให้ ชุมชนและประชาสังคม เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม ให้มากขึ้น ดังที่กล่าวมา ในการปฏิรูป กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ของไทย จึงต้องมีการปรับ กระบวนทัศน์ จากเดิม ซึ่งเดิมมีลักษณะที่เป็น ระบบปิด ไปสู่ระบบที่เปิดรับการมีส่วนร่วมของ ชุมชนและประชาสังคม มากขึ้น

10. ให้ความสำคัญกับมาตรฐานความเป็นสากลและความร่วมมือระหว่างประเทศใน กระแสโลกาภิวัตน์

โดยหลักทั่วไป กฎหมาย จะมีเขตอำนาจการบังคับใช้ (Jurisdiction) อยู่ภายในอาณาเขตของประเทศที่ออกกฎหมาย ภายใต้หลักการที่เรียกว่า "หลักดินแดน" (Territorial Principle) การบังคับใช้กฎหมาย ในนอกอาณาเขตของรัฐ เป็นเรื่องที่ไม่อาจทำได้ เพราะย่อมกระทบกับ "อำนาจอธิปไตย" ของรัฐนั้น ซึ่งถือเป็นเรื่องสำคัญมาก ที่ไม่มีรัฐใด ยอมให้เกิดขึ้นได้ด้วยช่องว่างของการบังคับใช้กฎหมาย ที่ยังติดขัดอยู่กับ หลักดินแดน ทำให้ผู้กระทำความผิด ซึ่งไม่ต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์เหล่านี้ อาศัยความสะดวกของการคมนาคมสื่อสาร และเทคโนโลยี ในโลกยุคโลกาภิวัตน์ ประกอบอาชญากรรม ที่มีลักษณะข้ามชาติ (Transnational Crime) ซึ่งสร้างปัญหาให้กับ กระบวนการยุติธรรม เป็นอย่างมาก แม้ว่า ความร่วมมือระหว่างประเทศ ในเรื่องการส่งผู้ร้ายข้ามแดน (extradition) จะมีมาเป็นเวลาช้านานแล้ว และแม้ว่าในระยะหลัง ๆ เรื่องความร่วมมือระหว่างประเทศ ในเรื่องอาญาภายใต้หลัก mutual legal assistance จะมีขอบข่ายกว้างขึ้น และเป็นที่ยอมรับมากขึ้น โดยรวมถึง ความช่วยเหลือตั้งแต่ การค้นหาเอกสารและส่งหมายต่าง ๆ ให้ จนกระทั่งถึง การให้ความช่วยเหลือ เรื่องการริบทรัพย์ แต่หลักฐานกฎหมาย และกฎเกณฑ์ ที่มีอยู่ก็ยังไม่อาจปรับตัว ได้ทันกับลักษณะ "ไร้พรมแดน"ของการกระทำความผิด ซึ่งเกิดขึ้นในโลก ยุคโลกาภิวัตน์ เช่น ความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ เป็นต้น ทำให้การปฏิรูป กระบวนการยุติธรรม จะต้องมีการปรับทัศนคติที่ผ่อนคลายแนวคิดเรื่อง อำนาจอธิปไตย และแนวปฏิบัติภายในประเทศลง และหันไปให้ความสำคัญกับ ความร่วมมือระหว่างประเทศ ในด้านต่าง ๆ ให้มากขึ้น

เนื่องจากความร่วมมือระหว่างประเทศ ในทางอาญา ซึ่งจะทวีความสำคัญมากขึ้นแล้วกระบวนการยุติธรรม ยังจะต้องให้ความสำคัญกับ หลักเกณฑ์ซึ่งเป็น มาตรฐานระหว่างประเทศ ในเรื่องต่าง ๆ ทั้งในส่วนที่เป็น พันธกรณี จากกติการะหว่างประเทศ และอนุสัญญา ที่ประเทศให้การรับรองไว้ เช่น กติการะหว่างประเทศว่าด้วย สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant of Civil and Political Rights) อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก

(Convention of the Rights of the Child) เป็นต้น และเป็นมาตรฐานขั้นต่ำ ด้านสิทธิมนุษยชน หรือในบางที่เป็น Best Practices ในด้านต่าง ๆ เช่น หลักการพื้นฐานเกี่ยวกับ อิสระของตุลาการ (Basic Principles on the Independence of the judiciary) แนวทางการดำเนินบทบาทของ อัยการ (Guidelines on the Rule of Prosecutors) สนธิสัญญา การส่งผู้ร้ายข้ามแดนต้นแบบ (Model Treaty on Extradition) มาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อนักโทษ (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners) มาตรฐานขั้นต่ำในการบริหารงานยุติธรรมที่เกี่ยวข้องกับ เยาวชน (Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile justice) เป็นต้น ทั้งนี้ เพราะนอกจาก การปฏิบัติตามมาตรฐานต่าง ๆ เหล่านี้ จะช่วยยกระดับ ประสิทธิภาพ และ มาตรฐานของ กระบวนการยุติธรรม ให้เป็นมาตรฐานสากลแล้ว ยังส่งเสริมความร่วมมือ ระหว่าง กระบวนการยุติธรรม ของประเทศต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นด้วยความสำคัญของการ ดำเนินถึง มาตรฐานสากล และความร่วมมือระหว่างประเทศ ทางอาญาในโลก ยุคโลกาภิวัตน์ การ ปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม ให้ได้ผล จึงต้องเริ่มจากการปรับกระบวนการทัศน์ในเรื่องนี้ด้วย

3. แนวคิดเกี่ยวกับระบบการคุ้มครองพยาน

พยานหลักฐานมีความสำคัญยิ่งต่อการดำเนินคดีอาญา ที่จะพิสูจน์ว่าบุคคลใดกระทำการอันเป็นความผิดตามที่กฎหมายกำหนดไว้หรือไม่ หากไม่มีพยานหลักฐานหรือมีพยานหลักฐานไม่พอพียงได้ว่า ผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดตามที่ถูกกล่าวหาหรือถูกต้องหรือไม่ ผู้ที่กระทำความผิดตัวจริงหรืออาชญากรก็จะรอดพ้นจากการถูกลงโทษ อันเป็นผลเสียหายต่อ กระบวนการยุติธรรม และยังส่งผลโดยตรงต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมอีกด้วย

พยานหลักฐานตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 226 – 243 (พิชัย นิลทองคำ, 2546, น. 393-400) ได้แบ่งออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. พยานบุคคล หมายถึง บุคคลที่มาให้การด้วยวาจา เพื่อจะเปิดเผยถึงการรับรู้ของตนเกี่ยวกับข้อเท็จจริงโดยการให้ถ้อยคำ ซึ่งการรับรู้ นั้น หมายถึง การรับรู้จากการได้เห็น ได้ฟัง ได้กลิ่น และได้รู้สึก

พยานบุคคลที่จะใช้เป็นพยานหลักฐานนั้นคือ ถ้อยคำของบุคคลนั้น ๆ มิใช่ดูที่ กิริยาท่าทาง รูปร่างหน้าตาหรือตัวของผู้ที่พยานบุคคล เพราะบางกรณีจะมีการตรวจตัวผู้เสียหายเมื่อเขายินยอม กรณีที่มีการตรวจตัวผู้เสียหายนี้ถือได้ว่าตัวผู้เสียหายเป็นพยานหลักฐานชนิดหนึ่งแต่ก็ไม่ใช่พยานบุคคล กลับเป็นพยานวัตถุไป อย่างไรก็ตามพยานบุคคลที่

จะรับฟังได้จะต้องเป็นผู้ที่สามารถเข้าใจและตอบคำถามได้ กล่าวคือ สามารถสื่อความหมายให้เข้าใจกันได้

พยานบุคคลตามกฎหมายของไทยนั้นมีหน้าที่จะต้องไปให้ถ้อยคำต่อเจ้าพนักงานและศาลด้วยความสัตย์จริงรวมทั้งมีหน้าที่จะต้องสาบานตนหรือปฏิญาณตนก่อนเบิกความและการเบิกความต่อศาลของพยานบุคคลมีกฎหมายบังคับไว้ว่าต้องกระทำต่อหน้าจำเลยเพื่อให้จำเลยมีโอกาสดำเนินการคัดค้านพยานปากนั้น

2. พยานเอกสาร หมายความว่า ข้อความใด ๆ ที่ศาลอาจอ่านดูได้จากลายลักษณ์อักษร หรือเครื่องหมายใด ๆ เป็นสื่อความหมายอันปรากฏอยู่บนกระดาษหรือวัตถุอื่นใด ซึ่งคู่ความเสนอต่อศาลเพื่อใช้ความหมายของข้อความหรือเครื่องหมายนั้น ๆ พิสูจน์ข้อเท็จจริง ดังนั้น การอ้างข้อความหรือตัวหนังสือเป็นพยาน มิได้หมายความว่า จะเป็นพยานเอกสารเสมอไป เพราะจะต้องดูถึงวัตถุประสงค์ของการอ้างข้อความหรือตัวหนังสือนั้น ๆ ด้วย การอ้างข้อความตอนหนึ่งของหนังสือเพื่อพิสูจน์ว่าข้อเท็จจริงเกิดขึ้นตามข้อความนั้น ๆ ถือว่าเป็นพยานเอกสารแต่ถ้าหากอ้างถึงหนังสือเล่มนั้นเล่มนี้ ถือว่าเป็นการอ้างในฐานะลักษณะรูปร่างของหนังสือเล่มนั้นจึงจัดว่าเป็นพยานวัตถุ

การอ้างพยานเอกสารตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 93 ได้บัญญัติบังคับไว้ว่า ให้ศาลยอมรับแต่ต้นฉบับของเอกสารเท่านั้น ซึ่งจะถือว่าต้นฉบับของเอกสารเป็นพยานชั้นหนึ่งที่ดีที่สุด สามารถนำสืบได้เสมอ แต่ถึงอย่างไรก็ตาม หากไม่สามารถอ้างต้นฉบับของเอกสารเพื่อนำสืบได้แล้ว กฎหมายก็ผ่อนคลายนุญาตให้ใช้สำเนาของเอกสารที่รับรองว่าถูกต้อง หรือพยานบุคคลที่รู้ข้อความแทนได้ ซึ่งข้อยกเว้นของกรณีที่กฎหมายยอมให้อ้างสำเนาของเอกสารเป็นพยานได้มีหลายประการ

3. พยานวัตถุ หมายถึง วัตถุสิ่งของที่ผู้คู่ความอ้างเป็นพยาน ได้แก่ สิ่งที่มีรูปร่างใด ๆ ซึ่งรวมตลอดถึงรูปลักษณะร่างกายของคนที่มีชีวิต และศพ นอกจากนี้พยานวัตถุยังหมายรวมถึงสิ่งที่เกิดขึ้นที่ปรากฏให้รับรู้ได้ด้วย เช่น ลักษณะของการจราจรของรถยนต์ ณ ทางแยกใดทางแยกหนึ่งการรับรู้พยานวัตถุที่รับรู้ได้โดยประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้แก่ หู ตา จมูก ลิ้น ผิวกาย

พยานวัตถุมีความสำคัญอย่างมากในคดีอาญา เพราะพยานวัตถุจะเป็นพยานที่ดีที่สุดในการพิสูจน์ว่าข้อเท็จจริงเป็นอย่างไร เช่น กรณียาเสพติดหรือไม้ของกลางในคดีปลอกกระสุนปืน บาดแผลที่ถูกทำร้าย สถานที่เกิดเหตุ เป็นต้น การนำสืบพยานวัตถุนี้ศาลสามารถรับฟังพยานวัตถุได้เสมอโดยไม่มีข้อจำกัดทางกฎหมาย เพราะไม่มีข้อบังคับใดกำหนดว่า ข้อเท็จจริงใดจะต้องพิสูจน์ด้วยพยานวัตถุหรือห้ามพิสูจน์ด้วยพยานวัตถุดังนั้นการนำสืบพยานวัตถุจึงอยู่ใน

ดุลยพินิจของผู้ที่จะเป็นผู้พิจารณาว่าควรนำสืบข้อเท็จจริงด้วยพยานวัตถุหรือไม่ เพื่อผลแห่งคดีของตน

4. พยานผู้เชี่ยวชาญ (Expert) พยานผู้เชี่ยวชาญเป็นพยานความเห็น (Opinion) หรือเป็นพยานบุคคลประเภทหนึ่ง ซึ่งโดยปกติแล้วในการพิจารณาคดี ศาลจะไม่ยอมรับฟังพยานความเห็น เพราะถ้าหากศาลยอมรับฟังพยานหลักฐานประเภทนี้แล้ว เท่ากับเป็นการนำเอาความเห็นของบุคคลอื่นมาใช้ในการวินิจฉัยคดี หรือเรียกอีกนัยหนึ่งว่าเป็นการยอมให้พยานหรือบุคคลอื่นมาทำหน้าที่แทนศาล อย่างไรก็ตาม เกณฑ์ที่ห้ามรับฟังพยานความเห็นนี้ยังมีข้อยกเว้น เพราะการที่จะห้ามมิให้รับฟังพยานความเห็นทุกกรณีนั้น บางครั้งก็อาจทำให้พลาดโอกาสที่จะได้พยานสำคัญในคดีได้ เนื่องจากประเด็นบางประเด็นในคดีนั้นไม่อยู่ในวิสัยที่ศาลหรือบุคคลธรรมดาจะวินิจฉัยได้ ต้องอาศัยผู้ที่มีความรู้ในเรื่องนั้น ๆ เป็นพิเศษมาออกความเห็น ซึ่งเรียกว่าพยานผู้เชี่ยวชาญ

สำหรับในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและประมวลกฎหมายพิจารณาความอาญา ได้ใช้คำเรียกพยานผู้เชี่ยวชาญถึง 3 คำ คือ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญ และผู้ชำนาญการพิเศษ ซึ่งคำทั้ง 3 คำนี้ มีความหมายต่างกัน ดังมีรายละเอียดสังเขปดังนี้

4.1 ผู้เชี่ยวชาญ (Expert) คือบุคคลที่ศาลแต่งตั้งในคดีแพ่ง โดยศาลจะต้องถามความสมัครใจของบุคคลนั้นด้วย เว้นแต่เป็นกรณีที่ผู้นั้นจะได้ขอขึ้นทะเบียนไว้เป็นผู้เชี่ยวชาญของศาล ผู้เชี่ยวชาญที่ศาลแต่งตั้งแล้วนั้นอาจแสดงความเห็นด้วยวาจาหรือเป็นหนังสือก็ได้แล้วแต่ศาลต้องการ ถ้าหากยังไม่พอใจก็อาจให้ผู้เชี่ยวชาญทำความเห็นเพิ่มเติมเป็นหนังสือก็ได้ หรืออาจเรียกมาศาลให้อธิบายด้วยวาจาหรืออาจให้ตั้งผู้เชี่ยวชาญคนอื่นก็ได้

4.2 ผู้มีความรู้เชี่ยวชาญ (Expert Knowledge) คือ บุคคลที่คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งระบุอ้างมาเป็นพยานฝ่ายของตนเป็นรายคดีไปโดยบุคคลนั้นมีความรู้ความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาหนึ่งวิชาใดโดยเฉพาะซึ่งความเห็นของเขาอาจเป็นประโยชน์ในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อความในประเด็นได้ นอกจากนี้การสืบพยานผู้มีความรู้เชี่ยวชาญนั้น คู่ความจะต้องนำพยานผู้มีความรู้อย่างเดียวเหมือนพยานผู้เชี่ยวชาญไม่ได้ ต้องมาเบิกความประกอบความเห็นด้วยเสมอ พยานประเภทนี้ไม่ต้องขึ้นทะเบียนต่อศาลไว้ล่วงหน้า

4.3 ผู้ชำนาญการพิเศษ (Technical) คือพยานผู้เชี่ยวชาญในคดีอาญา ซึ่งอาจได้รับการแต่งตั้งจากศาล หรือคู่ความอ้างอิงมาก็ได้ พยานผู้ชำนาญพิเศษในคดีอาญานี้ จะต้องมาเบิกความต่อศาลด้วยตนเองในฐานะพยานบุคคลเสมอ โดยในบางครั้งอาจทำความเห็นเป็นหนังสือและเบิกความประกอบความเห็นตามหนังสือนั้นด้วย

3.1 ประเภทของพยานบุคคล

ประจักษ์พยาน (The Original Evidence) ได้แก่พยานบุคคลซึ่งได้รู้ ได้เห็น หรือ ได้ยินเหตุการณ์ด้วยตนเอง หรือเรียกว่าพยานรู้เห็นเกี่ยวกับข้อเท็จจริงในประเด็นนั้นโดยตรง ในทางปฏิบัติประจักษ์พยานมีความสำคัญมากในคดีอาญา เพราะศาลจะรับฟังและให้น้ำหนัก กับประจักษ์พยานเป็นหลัก หากคดีนั้นมีประจักษ์พยานแล้วจะต้องได้ประจักษ์พยานมาสืบให้ ศาลเชื่อเสมอ ดังนั้นคดีใดขาดประจักษ์พยานแล้วยากที่จะมีการลงโทษจำเลย หรืออีกนัยหนึ่ง ประจักษ์พยาน คือ พยานบุคคลผู้มาเบิกความให้ข้อเท็จจริงแก่ศาลตามที่ตนได้รับรู้มาจาก ประสบการณ์ของตนเอง มิใช่รับรู้มาจากการบอกเล่าของผู้อื่น ประจักษ์พยานเป็นผู้รู้เห็นเหตุการณ์ หรือข้อเท็จจริงมาด้วยตนเอง อันเป็นการตรงข้ามกับพยานบอกเล่าซึ่งมิได้รู้เห็นเอง บุคคลซึ่งเป็นผู้รู้เห็นเหตุการณ์การกระทำความผิดซึ่งบางกรณีก็คือผู้เสียหายซึ่งในทางอาญาถือว่าเป็นเยื่อ ของอาชญากรรม ดังนั้นผู้เสียหายจึงมีฐานะในทางกฎหมายทั้งเป็นพยานบุคคลและผู้เสียหาย

พยานบอกเล่า (The Hearsay Evidence) หมายความว่าพยานบุคคลที่ไม่ได้รู้ ไม่ได้เห็นหรือไม่ได้ยินมาด้วยตนเอง หากแต่ได้รู้ ได้ยิน หรือได้ฟังข้อเท็จจริงต่าง ๆ มาจากผู้อื่น อีกต่อหนึ่ง โดยส่วนใหญ่พยานบอกเล่าจะเป็นเพียงพยานประกอบที่จะทำให้น้ำหนักของประจักษ์ พยานดีขึ้นเท่านั้น คงมีเพียงบางเรื่องที่พยานบอกเล่าที่มีเหตุผลเพียงพอที่ศาลรับฟังว่ามีน้ำหนัก ลงโทษจำเลยได้

พยานแวดล้อมกรณี (Circumstantial Evidence) หรือ พยานประพจน์เหตุห้อมล้อม กรณี พยานพจน์เหตุหรือพยานพจน์เหตุแวดล้อมกรณี เป็นพยานที่ไม่ได้แสดงถึงข้อเท็จจริงที่จะ พิสูจน์โดยตรง แต่อาจทำให้ศาลอนุมานได้ว่าข้อเท็จจริงที่คู่ความประสงค์จะพิสูจน์นั้นมีอยู่หรือ ไม่มี กล่าวอีกนัยหนึ่งเป็นพยานเหตุผลที่ทำให้ศาลอนุมานได้ว่าข้อเท็จจริงที่คู่ความประสงค์จะ พิสูจน์นั้นมีอยู่หรือไม่ กล่าวอีกนัยหนึ่งเป็นพยานเหตุผลที่ทำให้ศาลอนุมานได้ว่าข้อเท็จจริงที่ คู่ความประสงค์จะพิสูจน์นั้นมีอยู่หรือไม่

พยานผู้ชำนาญพิเศษ คือ พยานผู้เชี่ยวชาญในคดีอาญา ไม่ว่าจะโดยการแต่งตั้งจาก ศาลหรือคู่ความอ้างอิงมา ผู้ชำนาญการพิเศษต้องมาศาลเพื่ออธิบายด้วยวาจาในฐานะพยาน บุคคล จะอาศัยสิทธิดังเช่นพยานผู้เชี่ยวชาญที่ศาลแต่งตั้งในคดีแพ่งไม่ได้ และโจทก์หรือจำเลย จะอ้างเพื่อนำสืบต่อศาลเป็นการสนับสนุนพยานฝ่ายตนในฐานะพยานความเห็น เช่น เกี่ยวกับการตายหรือสภาพของศพเกี่ยวกับลายมือชื่อหรือลายมือเขียนหนังสือ หรือยาเสพติด

พยานนำ-พยานหมาย พยานนำ หมายถึง พยานบุคคลที่คู่ความฝ่ายที่อ้างไม่ว่า โจทก์หรือจำเลย เป็นผู้นำพยานนั้นเบิกความที่ศาลเอง ส่วนพยานหมายนั้นเป็นพยานที่ศาลออก

หมายเรียกให้มาเบิกความที่ศาล อาจเป็นการออกหมายโดยคู่ความขอให้ออกหรือพยานที่ศาลมีหมายเรียกมาเองก็ได้ โดยปกติเมื่อราชฎีร์เป็นโจทก์หรือจำเลย เขาย่อมขอร้องให้ผู้เห็นเหตุการณ์ซึ่งบางกรณีก็เป็นเพื่อนฝูงญาติ มิตรของตนเอง มาเป็นพยานให้เขาย่อมนำพยานนั้นมาศาลโดยช่วยอำนวยความสะดวกในการเดินทางและติดต่อนัดหมายเรื่องสถานที่และเวลาที่จะไปเบิกความเอง ไม่ต้องขอให้ศาลออกหมายเรียกให้ผู้ใดที่ตนอ้างเป็นพยานมาเบิกความ เพราะผู้ที่ได้รับหมายเรียกศาลอาจตื่นตกใจ หรือมีท่าทีที่ไม่เป็นมิตรกับผู้ขอให้ออกหมายเรียกบังคับให้พยานไปศาล ถ้าพยานขัดขืนก็จะถูกศาลออกหมายจับได้

ในขณะเดียวกันพยานบุคคลซึ่งไม่มีส่วนได้เสียในคดีอาญาหรือที่เรียกว่า พยานกลาง ก็อาจถือว่าเป็นเหยื่ออาชญากรรมเช่นกัน ในกรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น และต้องการใช้อำนาจมืดในการบิดเบือนรูปคดีหรือในการปกปิดความผิด โดยการหลอกล่อ กดดัน ช่มชู้ หรือบีบบังคับต่อเหยื่ออาชญากรรมให้ถอนแจ้งความ ให้บิดเบือนคำให้การจากหนักเป็นเบา ให้หลบเลี่ยงการเป็นพยาน วิธีการปฏิบัติต่อเหยื่ออาชญากรรมมักมีรูปแบบมากมายทั้งทางบวกและทางลบ ทั้งให้เงินและช่มชู้ ทั้งใช้พระเดชและพระคุณ เหยื่ออาชญากรรมที่ด้อยโอกาส ช่อนวัย หรือมีสติปัญญาน้อยกว่า มักตกเป็นเหยื่อล่อ ของผู้กระทำผิดที่มีอิทธิพลไม่ว่าในด้านความเป็นนักเลง ด้านกำลังทรัพย์ ด้านสถานภาพทางสังคมหรืออิทธิพลทางการเมือง แต่ก็ไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะนำตัวผู้กระทำความผิดซึ่งมีอิทธิพลมาลงโทษตามกฎหมายอาญา ทั้งนี้เพราะผู้มีอิทธิพลมักจะมีวิธีการต่าง ๆ ที่สร้างความกลัวสำหรับเหยื่ออาชญากรรมจนไม่กล้าเป็นพยานในชั้นศาล และถ้าเหยื่ออาชญากรรมบางคนไม่กล้าคำข่มขู่ของผู้มีอิทธิพล บุคคลกลุ่มนี้อาจบงการฆ่าเหยื่ออาชญากรรมและบุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อปิดปาก ดังนั้น ปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งคือ การให้ความปลอดภัยต่อเหยื่ออาชญากรรม

คุณสมบัติของพยานบุคคลที่จะนำเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีอาญามีหลักเกณฑ์คือ

1. ต้องเป็นพยานบุคคลที่สามารถเข้าใจและตอบคำถามได้ ดังนั้นบุคคลใด ๆ รวมทั้งเด็ก ผู้พิการ เช่น หนูนวก ตาบอด หากมีความสามารถในการถ่ายทอดก็สามารถเป็นพยานได้
2. ต้องเป็นบุคคลซึ่งน่าจะพิสูจน์ได้ว่าจำเลยมีผิดหรือบริสุทธิ์ การนำพยานบุคคลเข้าสืบจะต้องพิจารณาว่าบุคคลนั้นมีส่วนรู้เห็นหรือสามารถพิสูจน์ความผิดได้
3. ต้องเป็นพยานบุคคลที่มีได้เกิดขึ้นจากการจงใจ มีคำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกลวง หรือโดยมิชอบประการอื่น ๆ พยานบุคคลที่ได้มาต้องไม่เกิดขึ้นจากการกระทำที่มิชอบ เช่น พยานที่ได้รับการว่าจ้างมาให้การ หรือพยานเท็จ รวมทั้งการให้คำมั่นสัญญา หรือการชูเชิญ เพื่อให้บุคคลมาเป็นพยานจะส่งผลต่อการรับฟังพยาน

การให้ความคุ้มครองพยานบุคคลเป็นมาตรการอันหนึ่งที่ช่วยให้บุคคลเกิดความกล้าที่จะเสียสละความสละสลวยส่วนตัวเข้ามาเป็นพยานในคดีต่าง ๆ ที่เข้ารู้เห็นเหตุการณ์ โดยไม่หวาดหวั่นต่อภัยอันตรายที่จะเกิดขึ้นจากการข่มขู่ของบรรดามิจฉาชีพ เพราะตามสภาพปกติทั่วไปประจักษ์พยานในคดีอาญาก็หายากอยู่แล้ว ถ้ายังคงปล่อยให้พยานถูกข่มขู่หรือถูกทำร้ายเนื่องจากเข้ามาเป็นพยานเท่ากับเป็นการเพิ่มความยากลำบากของการแสวงหาพยานยิ่งขึ้นไปอีก ทุกคนจะปฏิเสธการเป็นพยานเพราะเกรงกลัวต่อภัยมืดที่จะติดตามมาในภายหลัง

3.2 การนำสืบพยาน

บุคคลประเภทใดที่จะเป็นพยานได้นั้นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 95 และมาตรา 96 ได้บัญญัติไว้ถึงคุณสมบัติเบื้องต้นของบุคคลที่จะมาเป็นพยานในคดีแพ่งไว้อย่างชัดเจนและให้นำคุณสมบัติดังกล่าวไปใช้กับบุคคลที่เป็นพยานในคดีอาญาด้วย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 15 หมายความว่า จะต้องเป็นบุคคลที่สามารถเข้าใจและตอบคำถามได้ รวมถึงบุคคลนั้นจะต้องเป็นผู้ที่ได้ยินได้เห็น หรือทราบข้อความที่เกี่ยวข้องในเรื่องที่ตนจะให้การเป็นพยานนั้นด้วย ตนเองโดยตรง ถึงแม้ว่าบุคคลนั้นจะเป็นผู้ที่พิการ หูหนวก หรือเป็นใบ้ก็ตาม แต่ถ้าได้เห็นเหตุการณ์ต่าง ๆ ด้วยตนเองแล้วศาลก็ยอมรับฟังคำให้การของบุคคลนั้นเป็นพยานได้ โดยมีวิธีการสืบพยานตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 226 หรือกฎหมายอื่น ๆ บัญญัติไว้ในกระบวนการยุติธรรมนั้นมีการสอบสวนและการสืบพยานบุคคลหลายขั้นตอนคือ ในชั้นสอบสวน ในชั้นอัยการ และในชั้นศาล

การสอบสวนพยานบุคคลในชั้นสอบสวน การดำเนินคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวนนั้นเป็นการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย กล่าวคือพนักงานสอบสวนมีหน้าที่ที่จะต้องสอบสวนคดีอาญาทุกกรณีเมื่อทราบว่ามีกรกระทำเกิดขึ้น โดยไม่จำเป็นต้องรอให้มีการร้องทุกข์หรือกล่าวโทษก่อน เว้นแต่เป็นความผิดอันยอมความได้ เมื่อผลการสอบสวนพบว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดนั้นแล้ว พนักงานสอบสวนก็ต้องดำเนินการเพื่อให้ได้ตัวผู้ต้องหานั้นมาฟ้องร้องต่อไป สำหรับการสอบสวนปากคำผู้ต้องหาหรือผู้กระทำความผิดและการสอบสวนพยานบุคคลนั้นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติถึงขั้นตอนต่าง ๆ ที่สำคัญไว้ดังนี้

1. การสอบสวนพยานบุคคล พนักงานสอบสวน จะให้พยานผู้นั้นสาบานหรือปฏิญาณตนก็ได้

2. การสอบสวนหรือการสืบพยานบุคคลต้องเริ่มต้นด้วย คำถามที่เกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัว กล่าวคือเป็นเป็นคำถามที่เกี่ยวกับ ชื่อ อายุ ตำแหน่งหรืออาชีพ ภูมิลำเนา และความ

เกี่ยวข้องกับคู่ความ หลังจากนั้นพนักงานสอบสวนก็จะต้องทำการสอบสวนเกี่ยวกับเนื้อหาของเรื่องที่พยานบุคคลรับรู้หรือพบเห็นมา

3. เมื่อพนักงานสอบสวนได้ดำเนินการสอบสวนพยานบุคคลเสร็จเรียบร้อยแล้ว ขั้นตอนต่อไปพนักงานสอบสวนก็จะเป็นผู้ดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ เช่น พยานเอกสาร พยานวัตถุที่เกี่ยวข้องกับคดีให้ครบถ้วน แล้วรวบรวมไว้ในสำนวนการสอบสวนพร้อมทั้งพิจารณาพยานหลักฐานทั้งปวงเพื่อมีความเห็นทางคดีส่งไปยังพนักงานอัยการ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 140 ถึงมาตรา 142

การสอบสวนพยานบุคคลในชั้นอัยการ เมื่อพนักงานสอบสวนส่งสำนวนการสอบสวนมายังพนักงานอัยการ พนักงานอัยการก็จะเป็นผู้ตรวจพิจารณาสำนวนการสอบสวนของพนักงานสอบสวนและวินิจฉัยว่า ข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่ปรากฏนั้นพอเชื่อถือได้หรือไม่ว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้นจริง และใครเป็นผู้กระทำ ถ้าเชื่อก็เสนอฟ้องต่อศาลและดำเนินคดีต่อไปจนถึงที่สุด แต่ถ้าไม่เชื่อก็สั่งไม่ฟ้องปล่อยตัวผู้ต้องหาไป หรือถ้าข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานยังไม่แน่ชัด พนักงานอัยการก็อาจสั่งสอบสวนเพิ่มเติมหรือเรียกพยานไปซักถามเพื่อให้ได้ความ ชัดเจนยิ่งขึ้นก็ได้

การนำสืบพยานบุคคลในชั้นศาล ซึ่งเป็นขั้นตอนหลังจากที่พนักงานอัยการมีคำสั่งฟ้องคดี และนำคดีขึ้นสู่ศาลแล้ว บทบาทหรือหน้าที่ของพนักงานอัยการจะเป็นคู่ความในฐานะโจทก์มีหน้าที่พิสูจน์ความผิดของจำเลยโดยอาศัยพยานหลักฐานต่าง ๆ เป็นเครื่องพิสูจน์ความจริงให้ปรากฏต่อศาล ในขั้นตอนนี้พนักงานอัยการจะเป็นฝ่ายเปิดคดีเพื่อให้ศาลทราบ โดยแถลงถึงลักษณะของฟ้องและพยาน หลักฐานที่จะนำสืบเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลย เสร็จแล้วพนักงานอัยการก็จะนำพยานเข้าสืบ เมื่อโจทก์ (พนักงานอัยการ) สืบพยานเสร็จแล้ว ศาลอาจจะเรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานสอบสวนมาประกอบการวินิจฉัยได้ กรณีที่จำเลยรับสารภาพตามฟ้องศาลจะพิพากษาโดยไม่สืบพยานหลักฐานต่อไปก็ได้ เว้นแต่คดีที่มีข้อหาอัตราโทษอย่างต่ำให้จำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไปหรือโทษที่สถานหนักกว่านั้น ศาลต้องฟังพยานโจทก์จนกว่าจะพอใจว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริง สำหรับการพิจารณาและสืบพยานในชั้นศาลนี้ กฎหมายบังคับไว้ให้ต้องทำเปิดเผยต่อหน้าจำเลยเสมอ เว้นแต่มีบางกรณีเท่านั้นที่กฎหมายยกเว้นไว้ว่าศาลมีอำนาจพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้ การพิสูจน์ความผิดของจำเลยในคดีอาญา เป็นภาระหน้าที่ของโจทก์จะต้องนำพยานหลักฐานเข้าสืบเพื่อแสดงให้ศาลเชื่อว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริงตามฟ้อง ศาลอาจพิพากษาลงโทษจำเลยหรือพิพากษายกฟ้องของโจทก์โดยไม่ต้องพิจารณาพยานของจำเลยก็ได้ หรือกรณีที่โจทก์นำพยานหลักฐานเข้าสืบหมดสิ้นแล้ว หากศาลยังสงสัยว่าจำเลยกระทำความผิดจริงหรือไม่ศาลจะยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย

พยานหลักฐานที่โจทก์นำสืบในชั้นศาลนั้น มีทั้งพยานวัตถุ พยานเอกสาร พยานบุคคล พยานผู้เชี่ยวชาญพิเศษ พยานที่เป็นปัญหายุ่งยากมากที่สุดได้แก่พยานบุคคล เพราะบุคคลบางประเภทหรือบางคนอาจจะรู้เหตุการณ์มาจริง หรือถูก เสี้ยมสอนหรือรับจ้างมาเป็นพยานก็ได้ พยานบางคนอาจรู้เรื่องดีโดยตลอด แต่เวลาเบิกบานความต่อหน้าศาลเกิดตื่นเต้นหรือความจำเลอะเลือน พยานบางคนอาจถูกข่มขู่ หรือได้รับสินจ้างให้เบิกความผิดเพี้ยนไปจากความจริงจนเป็นผลทำให้คดีเสียหายหรือเสียความยุติธรรมที่สุด

3.3 ความจำเป็นของการคุ้มครองพยานบุคคล

คดีอาญาทุกประเภทไม่ว่าจะเกิดขึ้นภายในประเทศไทย หรือเกิดต่างประเทศ รัฐ และผู้เสียหายหรือเจ้าทุกข์ต่างก็มุ่งที่จะให้ได้ตัวผู้กระทำความผิดหรืออาชญากรรมตามขั้นตอนของกฎหมายเพื่อลงโทษให้สาสมกับความผิดที่เขาได้ก่อขึ้น ทั้งนี้การพิจารณาคดีเริ่มตั้งแต่ชั้นจับกุม สอบสวน ฟ้องร้อง พิพากษาคัดสิน และการลงโทษจะต้องอาศัยพยานหลักฐาน (Evidence) เป็นสำคัญ ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าพยานหลักฐานถือเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งโดยเริ่มต้นตั้งแต่ชั้นจับกุมในขั้นตอนของตำรวจตลอดไปจนถึงชั้นศาล

ความคุ้นเคยในการดำเนินคดีอาญาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศไทยจะเน้นไปที่พยานบุคคล (Witness) เป็นสำคัญยิ่งกว่าพยานหลักฐานชนิดอื่น ๆ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับพยานบุคคลทั้งสิ้น เช่น ฆ่าคนตาย ทำร้ายร่างกาย ลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ อนาคต ช่มชู้กระทำความผิด ฯลฯ เป็นต้น ดังนั้น การที่พยานบุคคลไม่ให้ความร่วมมือกับพนักงานสอบสวน หรือไม่ไปศาล ก็จะเป็นผลให้ไม่มีพยานหลักฐานพิสูจน์ความผิดของจำเลยได้ และในที่สุดศาลก็จะยกฟ้องคดีและปล่อยตัวจำเลยพ้นข้อหาไปไม่สามารถลงโทษจำเลยได้

อุปสรรคสำคัญที่ทำให้พยานไม่ให้ความร่วมมือกับพนักงานสอบสวน หรือไม่ไปเบิกความเป็นพยานต่อศาลมีหลายสาเหตุด้วยกัน แต่สาเหตุประการสำคัญที่สุด ได้แก่ พยานเกรงกลัวอิทธิพลของฝ่ายผู้กระทำความผิดในรูปแบบต่าง ๆ เช่น

- ความไม่ปลอดภัยในชีวิตและร่างกายของพยาน
- การฟ้องร้ายบุคคลในครอบครัว และญาติมิตร
- การทำร้ายทรัพย์สินต่าง ๆ ของพยาน
- การขัดขวางพยานด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อไม่ให้พยานร่วมมือ

3.4 ความสำคัญของการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา

1. เนื่องจากคุณลักษณะของพยานบุคคลมีความแตกต่างกับพยานประเภทอื่น ๆ จะพบว่าพยานเอกสาร หรือพยานวัตถุจะอยู่ในความดูแลของเจ้าหน้าที่ของรัฐในระหว่างการพิจารณา เช่น ยาเสพติด เมื่อมีการตรวจพิสูจน์แล้วจะมีการเก็บรักษาโดยเจ้าพนักงาน รวมทั้งโดยสภาพทางกายภาพจะไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก แต่สำหรับพยานบุคคลซึ่งให้ความสำคัญต่อการเบิกความในชั้นพิจารณา อาจได้รับผลกระทบจากปัจจัยทางธรรมชาติ เช่น ความทรงจำ หรือการขัดขวางในรูปแบบต่าง ๆ ของผู้ต้องหาหรือจำเลย เช่น การข่มขู่ การให้อามีสินจ้าง

2. การคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน เป็นที่ยอมรับกันว่าสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน คือ การดำรงชีวิตอยู่อย่างสงบสุขและปลอดภัยจากภัยอันตรายที่ไม่ชอบ ดังนั้นการให้ความคุ้มครองในสวัสดิภาพและความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สินของประชาชนเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยภายในสังคมเป็นภารกิจพื้นฐานที่สำคัญประการหนึ่งของรัฐ ไม่ว่าประเทศนั้นจะมีรูปแบบการปกครองในระบบใด

3. การคุ้มครองกระบวนการยุติธรรม พยานบุคคลเป็นกลไกหนึ่งที่จะนำไปสู่การค้นหาความจริงและสร้างความสร้างความยุติธรรมให้สังคม ดังนั้นการทำลายพยานอันเป็นเครื่องมือที่จะนำไปสู่การค้นหาความจริงจะทำให้ระบบของกระบวนการยุติธรรมขาดประสิทธิภาพซึ่งถือเป็นการขัดขวางกระบวนการยุติธรรม

4. การให้ได้มาซึ่งพยานเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดี เพื่อให้ได้มาซึ่งพยานที่ดีที่สุด และพยานที่มีคุณค่าการแสวงหาพยานหลักฐานที่ดีที่สุด ดังนั้นรัฐจำเป็นต้องหามาตรการเพื่อให้ประชาชนเกิดความมั่นใจที่จะให้ข้อเท็จจริงต่าง ๆ กฎเกณฑ์เกี่ยวกับการรับฟังพยานหลักฐานที่สำคัญ คือ กฎแห่งการรับฟังพยานหลักฐานที่ดีที่สุด (Best Evidence Rule) ซึ่งมีหลักว่า ถ้าประเด็นพิพาทประเด็นใดสามารถจะพิสูจน์ได้ด้วยหลักฐานหลายชิ้นต่างกัน คู่ความจะต้องนำพยานที่มีคุณภาพดีที่สุดในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงอันเป็นประเด็นพิพาทนั้นเข้าสืบ ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้คู่ความเอาพยานที่ด้อยคุณภาพมาสืบอันจะทำให้ศาลวินิจฉัยข้อเท็จจริงผิดพลาด

5. การรักษาคุณค่าพยานหลักฐาน พยานบุคคลมีคุณค่าอยู่ที่ความน่าเชื่อถือและความสามารถในการรับรู้ การจดจำและการถ่ายทอดสิ่งที่ตนได้สัมผัสมา นอกจากนั้นพยานบุคคลมีความจริงใจเพียงใดในการเบิกความหรือให้การเป็นพยานต่อศาลว่าตรงกับข้อเท็จจริงที่พยานรับรู้และจดจำมา จะพบว่าในคดีอาญามักให้ความสำคัญกับพยานบุคคลมากกว่าพยานประเภทอื่น ๆ โดยเฉพาะประจักษ์พยานซึ่งรู้เห็นการกระทำความผิดโดยตรงจะมีบทบาทสำคัญต่อการชี้ว่านักพยานหลักฐาน

6. การคุ้มครองพยานบุคคลเป็นเครื่องมือที่ให้ได้ว่าซึ่งพยานหลักฐานในการปราบปรามอาชญากรรม เนื่องจากการกระทำความผิดในลักษณะขององค์กรอาชญากรรมมักจะมีการปกปิดหลักฐานและมีการวางแผนงานที่มีความซับซ้อน ดังนั้นในบางครั้งจำเป็นต้องใช้ผู้กระทำความผิดซึ่งอยู่ในองค์กรดังกล่าวมานำสืบเป็นพยาน และจะต้องการคุ้มครองพยานบุคคลให้ปลอดภัยต่อภัยอันตรายต่าง ๆ เพื่อให้พยานดังกล่าวเบิกความเพื่อนำผู้กระทำความผิดอื่น ๆ มาลงโทษ

จากสภาพปัญหาการปราบปรามองค์กรอาชญากรรมมีความยากลำบากในการที่จะเอาผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามกระบวนการยุติธรรมในด้านหนึ่ง การหาพยานบุคคลมาเป็นพยานเพื่อให้การในชั้นสอบสวนและในศาลเพื่อชี้ถึงความผิดของผู้ต้องหาหรือจำเลย ทั้งนี้เพราะองค์กรอาชญากรรมนั้นมีกลุ่มผู้กระทำความผิดและสมาชิกของกลุ่มมาก ผู้ที่ถูกจับกุมดำเนินคดีนั้นเป็นเพียงบางคนของกลุ่มเท่านั้น ในขณะที่สมาชิกหรือพรรคพวกร่วมกลุ่มองค์กรอาชญากรรม ยังดำเนินกิจกรรมอยู่ภายนอกที่คุมขัง โดยมีกำลังและทรัพยากรที่สมบูรณ์จากรายได้จากการกระทำความผิดกฎหมาย และการใช้ความรุนแรงก็เป็นวิธีการดำเนินการที่เป็นปกติวิสัยของกลุ่มดังกล่าวอยู่แล้ว กลุ่มองค์กรอาชญากรรมรู้ดีว่าหากกำจัดพยานที่จะให้การในศาลได้ ก็จะทำให้ขาดพยานหลักฐานที่จะให้ลงโทษสมาชิกขององค์กรที่ถูกจับกุมดำเนินคดีได้หรือหากองค์กรอาชญากรรมนั้นสามารถข่มขู่พยานดังกล่าวได้ว่าหากไปให้การต่อเจ้าหน้าที่หรือเบิกความในศาลและทำให้พวกของตนต้องถูกลงโทษก็จะถูกแก้แค้นโดยการฆ่าหรือทำร้ายตัวพยานนั้นเองรวมไปถึงบุคคลในครอบครัวของพยานด้วย เช่น การนำการคุ้มครองพยานเป็นมาตรการรองรับการกักผู้ต้องหาเป็นพยานให้เช่นคตินายสุรชัย เงินทองฟู (บังอรอน) ได้กักผู้ต้องหาไว้เป็นพยานเพื่อสอบสวนขยายผลคดี และทางเจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องดูแลให้ความคุ้มครองความปลอดภัยกับผู้ต้องหาผลเพื่อสร้างความเชื่อถือต่อความร่วมมือกันในทางอาญาระหว่างประเทศ

การคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาของประเทศไทยในอดีต

การคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา มีการบัญญัติไว้ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการทางอาญาทั้งกฎหมายสารบัญญัติ กฎหมายวิธีสบัญญัติ และระเบียบต่าง ๆ ซึ่งมีส่วนสัมพันธ์กันโดยวิเคราะห์แนวทางปฏิบัติและการบังคับใช้กฎหมายว่ามีความบกพร่องที่จำเป็นต้องแก้ไขในส่วนใดบ้าง โดยพิจารณาภาพรวมของการคุ้มครองพยานบุคคลจากที่ผ่านมาโดยเฉพาะการศึกษาการคุ้มครองพยานบุคคลในด้านสวัสดิภาพทางร่างกาย (Physical Protection) ซึ่งได้มีการบัญญัติไว้ดังนี้

การให้ความคุ้มครองพยานบุคคลในประเทศไทยมีการบัญญัติให้แทรกอยู่ในมาตรการต่าง ๆ ในทางกฎหมาย โดยใช้คำว่ากระทำความผิดในลักษณะที่เป็นการยู่ยงเหยิงพยานไม่ว่าในลักษณะทางตรงหรืออ้อม

1. การคุ้มครองพยานบุคคลระดับนโยบาย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 244 ได้บัญญัติให้สิทธิต่อพยานบุคคลในการได้รับความคุ้มครอง การปฏิบัติ และค่าตอบแทนที่กฎหมายบัญญัติ โดยที่ผ่านมาหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมได้มีความตระหนักถึงความสำคัญของพยานบุคคลและได้กำหนดไว้ในนโยบายของหน่วยงานเช่น

การคุ้มครองพยานของพนักงานอัยการ สำนักงานอัยการสูงสุดได้กำหนดมาตรการเพื่ออำนวยความสะดวกแก่พยานในแผนปฏิบัติการประจำปี 2538 ไว้คือการอำนวยความสะดวกในเรื่องการจ่ายค่าพาหนะและค่าตอบแทนพยานตลอดจนการให้ความปลอดภัยพยานตามระเบียบว่าด้วยการดำเนินคดีอาญา พ.ศ. 2538 ข้อ 78

พนักงานอัยการพึงปฏิบัติโดยสุภาพต่อพยานและระลึกถึงสิทธิของพยานโดยปราศจากจากถูกขัดขวางสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครอง สิทธิจะได้รับค่ายานพาหนะ เบี้ยเลี้ยง และพนักงานอัยการต้องอำนวยความสะดวกแก่พยานให้ได้รับสิทธิดังกล่าวอย่างดีที่สุด

การคุ้มครองพยานของพนักงานสอบสวน

ได้กำหนดมาตรการรองรับนโยบายด้านการปรับปรุงและพัฒนาระบบงานของสถานีตำรวจในส่วนของการ ปฏิบัติงานด้านการอำนวยความสะดวกให้ความคุ้มครองผู้เสียหาย พยานและช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม ซึ่งแบ่งออกได้เป็น2กรณีคือ

1. การคุมพยาน ได้กำหนดแนวทางสอบสวนจดตำบลสถานที่อยู่และที่พักและที่พักอาศัยของพยานไว้ชัดเจน และต้องออกไปสอดส่องเยี่ยมเยียนพยานอยู่เสมอให้สามารถส่งจดหมายและติดตามตัวไปเบิกความต่อศาลได้ หากเห็นว่าพยานจะบิดพลิ้วไม่ไปเบิกความ พนักงานสอบสวนจะต้องรายงานผู้บังคับบัญชาเพื่อพิจารณาสั่งการและถ้าพยานคนใดยากจนขัดสนก็ให้แจ้งพนักงานอัยการเพื่อขอเบิกเงินค่าพาหนะและเบี้ยเลี้ยง

2. การป้องกันพยาน กรณีที่เป็นพยานสำคัญในคดีและไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่งหรือมีเหตุว่าจะเกิดอันตรายก่อนที่พยานจะไปเบิกความหรือมีการดำเนินการจะให้พยานหลบหนี พนักงานสอบสวนจะต้องรายงานชี้แจงเหตุผลขอเบี้ยเลี้ยงเพื่อจัดหาที่พักอาศัยชั่วคราวให้พยาน ถ้าเป็นกรณีฟ้องคดีต่อศาลแล้ว ก็ให้แจ้งเหตุให้พนักงานอัยการทราบเพื่อขอสืบพยานปากนั้นโดยเร็ว

สำหรับการที่พนักงานสอบสวนมีความจำเป็นต้องกันผู้ต้องหาคนใดไว้เป็นพยาน นั้นมีระเบียบของกรมตำรวจกำหนดให้ดำเนินการได้เช่นเดียวกันพนักงานอัยการ แต่ก็ไม่มีกฎหมายคุ้มครองไม่ให้ผู้เสียหายฟ้องคดีนั้นได้อีก

จากมาตรการคุ้มครองพยานของพนักงานอัยการและพนักงานสอบสวนดังกล่าว นั้นจะเห็นว่าเป็นเพียงการให้เกิดความสะดวกแก่พยาน และการติดตามสอดส่องพยานเพื่อให้สามารถนำพยานไปเบิกความต่อศาลได้เท่านั้น กรณีที่พยานถูกอิทธิพลข่มขู่หรือจะได้รับอันตราย หรือจะหลบหนีตามระเบียบกำหนดให้พนักงานสอบสวนจัดหาที่พักอาศัยชั่วคราวแก่พยานก่อน พยานเบิกความต่อศาลเท่านั้น หลังจากพยานเบิกความต่อศาลแล้วจะถูกอิทธิพลคุกคามหรือ ได้รับอันตรายอย่างไร ยังไม่มีมาตรการใด ๆ ของทางราชการให้ความคุ้มครองไว้โดยเฉพาะพยาน คงต้องเสี่ยงภัยและช่วยเหลือตนเองดังเช่นบุคคลทั่วไป ซึ่งมีจุดอ่อนตรงนี้เองทำให้บุคคลจำนวน ไม่น้อยเกิดความหวาดกลัวและปฏิเสธการเป็นพยาน เพราะมาตรการที่มีอยู่ใน ปัจจุบันยังไม่เพียงพอที่จะสร้างความอบอุ่นใจและความเชื่อมั่นให้บุคคลกล้าเสี่ยงภัยมาเป็นพยานได้เลย

ส่วนกรณีที่มีผู้ต้องหาคนใดให้ข้อเท็จจริงเป็นประโยชน์ต่อการฟ้องคดีหรือการ ลงโทษผู้ต้องหาคนอื่นที่ร่วมกระทำความผิดด้วยกัน แต่มีร้ายแรงกว่า โดยพนักงานสอบสวนหรือ พนักงานอัยการกันผู้ต้องหานั้นไว้เป็นพยานด้วยการไม่สั่งฟ้อง แล้วสอบสวนเป็นพยาน กรณีนี้ ผู้ต้องหาที่กันไว้เป็นพยานดังกล่าว อาจถูกผู้เสียหายในคดีอื่นฟ้องเป็นจำเลยต่อศาลได้อีกเพราะ กฎหมายของประเทศไทยในอดีตยังไม่มีบทบัญญัติคุ้มครองพยานประเภทนี้ไว้ทำให้ผู้ต้องหาที่กัน ไว้เป็นพยานตกอยู่ในสภาพเสี่ยงต่อการถูกฟ้องเป็นเวลายาวนานตลอดอายุความของความผิดนั้น

2. การคุ้มครองความปลอดภัยโดยใช้มาตรการทางกฎหมาย

การคุ้มครองโดยใช้มาตรการทางอาญา

ประมวลกฎหมายทางอาญา มีบทบัญญัติคุ้มครองพยานบุคคลแทรกอยู่ในหมวด ความผิดซึ่งดังนี้

1. ความรับผิดชอบต่อเสรีภาพ

มาตรา 392 "ผู้ใดทำให้ผู้อื่นเกิดความกลัว หรือความตกใจโดยการขู่เข็ญ ต้อง ระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 เดือน"

มาตรา 309 "ผู้ใดข่มขืนใจผู้อื่นให้กระทำการใด ไม่ว่ากระทำการใด หรือจำ ยอมต่อสิ่งใด โดยทำให้กลัวว่าจะทำให้เกิดอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ ชื่อเสียง หรือ ทรัพย์สินของผู้ถูกข่มขืนนั้นเองหรือของผู้อื่นหรือโดยใช้กำลังประทุษร้าย จนผู้ถูกข่มขืนใจต้อง กระทำเช่นนั้น ไม่กระทำการนั้นหรือจำนนต่อสิ่งนั้น"

มาตรา 310 "ผู้ใดหวังเหนียวหรือกักขังผู้อื่นหรือกระทำให้ด้วยประการใดให้ผู้อื่นปราศจากเสรีภาพในร่างกาย"

2. ความรับผิดชอบของบุคคลต่อการทำลายพยานหลักฐาน

การบัญญัติการกระทำความผิดเกี่ยวกับการยุติธรรม หมวด 1 ความผิดต่อเจ้าพนักงานในการยุติธรรม

มาตรา 184 ผู้ใดเพื่อที่จะช่วยผู้อื่นมิให้รับโทษ หรือให้รับโทษน้อยลง ทำให้เสียหาย ทำลาย ซ่อนเร้น หรือทำให้สูญหายหรือไร้ประโยชน์ ซึ่งพยานหลักฐานในการกระทำความผิด

พยานหลักฐานในมาตรานี้ให้รวมความถึงพยานบุคคลด้วยนอกจากนั้น ม.184 ใช้บังคับกับซึ่งพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีของศาล แม้เป็นเพียงแต่ใช้เป็นพยานหลักฐานในชั้นสอบสวน ก็มีความผิดตามมาตรานี้แล้ว และไม่จำเป็นต้อง ได้ใช้เป็นพยานหลักฐานเพราะกฎหมายใช้คำว่า ซึ่งพยานหลักฐานการกระทำความผิดเป็นแต่มูลเหตุเท่านั้น รวมทั้งในกรณี การจัดทำพยานไปเสียให้พ้นจากการที่จะเบิกความ เป็นความผิดเช่นกัน

3. ความรับผิดชอบในส่วนที่ให้ความคุ้มครองต่อชีวิตและร่างกาย

ความผิดลักษณะ 10 หมวดที่ 1 และหมวดที่ 2 เสรีภาพความผิดลักษณะ 11 หมวดที่ 1 จะพบว่าพยานบุคคลก็เป็นบุคคล ดังนั้นจึงใช้บทบัญญัติความผิดเกี่ยวกับชีวิต ร่างกาย เสรีภาพของบุคคลทั่วไปมาปรับใช้ได้ เช่น

มาตรา 391 "ผู้ใดใช้กำลังทำร้ายผู้อื่นโดยไม่ถึงกลับเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจ

มาตรา 295 "ผู้ใดทำร้ายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้เกิดอันตราย แก่กาย หรือจิตใจของผู้อื่นนั้น ผู้นั้นกระทำความผิดฐานทำร้ายร่างกาย

มาตรา 296 "ผู้ใดกระทำความผิดฐานทำร้ายร่างกาย ถ้าความผิดนั้นมีลักษณะประการหนึ่งประการใดดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 289

4. ความรับผิดชอบต่อบุคคลที่กระทำต่อบุคคลอื่นเพื่อปกปิดพยานหลักฐาน

มาตรา 289 (7) ผู้ใดฆ่าผู้อื่น"ฆ่าเพื่อจะเอาไว้ซึ่งผลประโยชน์อันแต่การที่ตนได้กระทำความผิดอื่น เพื่อปกปิดความผิดของตนหรือเพื่อหลีกเลี่ยงให้พ้นอาญาในความผิดอื่นที่ตนได้กระทำไว้ และพบว่าบุคคลซึ่งมีส่วนรู้เห็นในการกระทำความผิดมักจะได้รับอันตรายหาก

ดังนั้นจากลักษณะการคุ้มครองพยานในคดีอาญาในอดีตบุคคลที่เป็นพยานในคดีอาญาไม่ได้รับการคุ้มครองสิทธิเกี่ยวกับความปลอดภัยในชีวิตเท่าที่ควรทั้งที่พยานมีความสำคัญยิ่งต่อการพิสูจน์ความจริงในคดีเป็นปัจจัยสำคัญ พยานบุคคลเป็นพยานที่สำคัญที่สุด ถ้าคดีใดขาดพยานหลักฐานแล้วย่อมไม่อาจทราบได้อย่างแน่แท้ว่า ความจริงของเรื่องเป็นอย่างไร และ

จากสภาพปัญหาของพยานบุคคลรวมทั้งปัจจัยของการมีส่วนร่วมของประชาชนในคดีอาญา มีสาเหตุสำคัญ คือ พยานมีความหวาดกลัวต่อภัยอันตรายการถูกคุกคาม ช่มชู้ ที่จะได้รับจากการเป็นพยาน รัฐจึงใช้กลไกของกฎหมายตาม พรบ. คຸ່ມครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 เพื่อคຸ່ມครองพยานบุคคล

3.5 “พระราชบัญญัติคຸ່ມครองพยาน ในคดีอาญา พ.ศ.2546”

พระราชบัญญัติคຸ່ມครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มีผลบังคับใช้ ตั้งแต่วันที่ 11 ธันวาคม 2546 โดยกฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายซึ่ง บัญญัติเพื่อบังคับสิทธิของบุคคลซึ่งเป็นพยานใน คดีอาญาให้ได้รับความคຸ່ມครอง การปฏิบัติที่ เหมาะสมและได้ค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควร จากรัฐสอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

สิทธิของพยานบุคคลที่จะได้รับการคຸ່ມครอง ประกอบด้วย

1. สิทธิที่จะให้การโดยสมบูรณ์ปราศจากการขัดขวางโดยมิชอบ รวมทั้งสิทธิที่จะไม่ต้องตอบคำถามทั้งโดยตรงหรืออ้อม ที่อาจจะทำให้ถูกต้องคดีอาญา
2. สิทธิที่จะได้รับ ความคຸ່ມครองและการปฏิบัติที่เหมาะสมและการคຸ່ມกัน สิทธินี้ได้กล่าวไว้ในกฎหมายโดยตรง ในการอำนวยความสะดวกธรรมชาติในฐานะที่พยานบุคคลเป็นมนุษย์ในการปฏิบัติต่อมนุษย์ จึงต้องคำนึงถึงเกียรติภูมิของมนุษย์

3. สิทธิที่จะได้รับค่าป่วยการ

การคຸ່ມครองความปลอดภัยของพยานในคดีอาญาเพื่อเป็นการปกป้องคຸ່ມครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงหรือเสรีภาพในชีวิตร่างกาย ซึ่งจัดเป็นเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนต้องการ ตลอดจนเป็นการจัดการให้บุคคลที่มาเป็นพยานได้รับความปลอดภัยจากภัยอันตรายต่าง ๆ และเป็นการให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐานที่ดีที่สุด อันส่งผลถึงประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม

ลักษณะพยานที่จะได้รับความคຸ່ມครอง

พยานที่จะได้รับความคຸ່ມครอง นั้นได้ถูกกำหนดไว้ในมาตรา 3 ซึ่งมีองค์ประกอบดังนี้ “พยาน” หมายความว่า พยานบุคคลซึ่งจะมาให้ หรือได้ให้ข้อเท็จจริง ต่อพนักงานผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญาพนักงานผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา หรือศาลในการดำเนินคดีอาญา รวมทั้งผู้ชำนาญ การพิเศษ แต่มิให้หมายความรวมถึงจำเลยที่อ้างตนเองเป็นพยาน การคຸ່ມครองและสิทธิของพยาน

ตามมาตรา 4 การเรียกร้องหรือการได้มาซึ่งสิทธิหรือประโยชน์ตามพระราชบัญญัตินี้ ไม่เป็นการตัดสิทธิหรือประโยชน์ที่พยานพึงได้รับตามกฎหมายอื่น

มาตรการทั่วไปในการคุ้มครองพยาน

มาตรา 5 ให้นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และเพื่อการนั้นให้มีอำนาจออกกฎกระทรวงวางระเบียบการงาน ตามหน้าที่ กับให้มีอำนาจแต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่เพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ ทั้งนี้ ในส่วนที่เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของแต่ละกระทรวง

การควบคุม การให้การคุ้มครองพยาน ในคดีอาญาพยาน

มาตรา 6 ในกรณีที่พยานอาจไม่ได้รับ ความปลอดภัย พนักงานผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา ศาลหรือสำนักงานคุ้มครองพยานแล้วแต่กรณี อาจจัดให้พยานอยู่ในความคุ้มครองตามที่เห็นสมควร หรือตามที่พยานหรือบุคคลอื่นใด ซึ่งมีประโยชน์เกี่ยวข้องได้ร้องขอ และในกรณีจำเป็นบุคคลดังกล่าวจะขอให้เจ้าพนักงานตำรวจหรือเจ้าหน้าที่อื่นช่วยให้ความคุ้มครองแก่พยานได้ตามความจำเป็น ทั้งนี้ ต้องได้รับความยินยอมของพยานด้วย การแจ้งและวิธีการที่เจ้าพนักงานตำรวจ หรือเจ้าหน้าที่อื่นจะให้ความคุ้มครองแก่พยานตามคำขอและการสิ้นสุดลงซึ่งการคุ้มครองตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามระเบียบที่กำหนดโดยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติหรือหัวหน้าหน่วยงาน ของรัฐของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง แล้วแต่กรณีการคุ้มครองให้พยานได้รับความ ปลอดภัย ให้รวมถึงการจัด ให้พยานอยู่ในสถานที่ที่ ปลอดภัย เว้นแต่พยานจะไม่ ให้ความยินยอมและการปก ปิดมิให้มีการเปิดเผยชื่อตัว ชื่อสกุล ที่อยู่ ภาพ หรือข้อมูลอย่างอื่นที่สามารถระบุพยานได้ ทั้งนี้ ตาม ความเหมาะสมแก่สถานะและสภาพของพยาน และลักษณะของคดีอาญาที่เกี่ยวข้อง

มาตรา 7 ในกรณีที่สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานของพยาน หรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยาน ซึ่งมีผลต่อการที่พยานจะมาเป็นพยานอาจไม่ได้รับความปลอดภัยและพยานได้ร้องขอให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องพิจารณานำ มาตรการทั่วไปในการคุ้มครองพยานมาใช้บังคับ แก่บุคคลดังกล่าวได้ตามความจำเป็นที่เห็นสม ควร เว้นแต่บุคคลดังกล่าวจะไม่ให้ความยินยอม

มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยาน

มาตรา 8 พยานในคดีอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้ อาจได้รับการคุ้มครองตามมาตราการพิเศษได้

(1) คดีความผิดตามกฎหมายเกี่ยวกับ ยาเสพติด กฎหมายว่า ด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน กฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต หรือกฎหมายว่าด้วยศุลกากร

(2) คดีความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งราชอาณาจักร ตามประมวลกฎหมายอาญา

(3) คดีความผิดเกี่ยวกับเพศตาม ประมวลกฎหมายอาญา เฉพาะที่เกี่ยวกับการ เป็น ธุระจัดหาสื่อไปหรือพาไปเพื่อการอนาจาร เพื่อสนองความใคร่ของผู้อื่น และความผิดฐาน พรากเด็กและผู้เยาว์ความผิดตามกฎหมายว่า ด้วยมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี หรือความผิดเกี่ยวกับการเป็นเจ้า ของกิจการค้าประเวณี ผู้ดูแลหรือผู้จัดการกิจการค้าประเวณี หรือเป็นผู้ควบคุม ผู้กระทำการ ค้าประเวณีในสถานการค้าประเวณี

(4) คดีความผิดเกี่ยวกับองค์กรอาชญา กรรม ได้แก่ ความผิดฐานฉ้อโกงและชองโจร ตาม ประมวลกฎหมายอาญา และให้หมายรวมถึง ความผิดอื่นใดที่มีลักษณะเป็นการกระทำ ร่วม กันโดยกลุ่มอาชญากร ที่มีการวางแผนอย่างเป็น ระบบ และมีการวางเครือข่ายเป็นขบวนการ หรือ องค์การลับอย่างซับซ้อนและเป็นสัดส่วน

(5) คดีความผิดที่มีอัตราโทษอย่างต่ำให้ จำคุกตั้งแต่สิบปีขึ้นไป หรือโทษสถานหนักกว่านั้น

(6) คดีซึ่งสำนักงานคุ้มครองพยานเห็น สมควรให้ความคุ้มครองพยาน มาตรา 9 เมื่อปรากฏแน่ชัดหรือมีเหตุ อันสมควรสงสัยว่าพยานจะไม่ได้รับความปลอดภัย ภัย พยานหรือบุคคลอื่นใดซึ่งมีประโยชน์เกี่ยว ข้อง พนักงานผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา หรือ พนักงานผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา อาจยื่นคำร้อง ต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมหรือผู้ซึ่งได้ รับมอบหมาย เพื่อขอให้มาตรการพิเศษในการ คุ้มครองพยาน ทั้งนี้ ต้องได้รับความยินยอมของ พยานด้วย เมื่อได้รับคำร้องตามวรรคหนึ่ง ให้รัฐ มंत्रीว่าการกระทรวงยุติธรรม หรือผู้ซึ่งได้รับมอบ หมายพิจารณาสั่งการโดยด่วน ถ้ามีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าพยานจะไม่ได้รับความปลอดภัย ก็ให้สั่งให้ใช้มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยาน การยื่นคำร้องตามวรรคหนึ่ง และการ ดำเนินการตามวรรคสอง ให้เป็นไปตามหลัก เกณฑ์ วิธีการเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง

ตามความในมาตรา 10 ให้สำนักงาน คุ้มครองพยานดำเนินการเพื่อคุ้มครองพยานตาม มาตรการพิเศษอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้

(1) ย้ายที่อยู่ หรือจัดหาที่พัก อันเหมาะสม

(2) จ่ายค่าเลี้ยงชีพที่สมควรแก่ พยานหรือบุคคลที่อยู่ในความอุปการะเลี้ยงดูของ พยานเป็นระยะเวลาไม่เกินหนึ่งปี เว้นแต่ มีเหตุ จำเป็นอาจขอขยายระยะเวลาครั้งละไม่เกินสาม เดือน แต่ไม่เกินสองปี

(3) ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการเปลี่ยนชื่อตัว ชื่อสกุล และ หลักฐานทางทะเบียนที่สามารถระบุตัวพยาน รวมทั้ง การดำเนินการเพื่อกลับคืนสู่ฐานะเดิม ตาม คำขอของพยานด้วย

(4) ดำเนินการเพื่อให้มีอาชีพ หรือให้มีการศึกษาอบรม หรือดำเนินการใดเพื่อ ให้ พยานสามารถดำเนินอาชีพอยู่ได้ตามที่ เหมาะสม

(5) ช่วยเหลือในการเรียกร้อง สิทธิที่พยานพึงได้รับ

(6) ดำเนินการให้มีเจ้าหน้าที่ คำนวณความปลอดภัยในระยะเวลาที่จำเป็น

(7) ดำเนินการใดให้พยานได้รับ ความช่วยเหลือหรือได้รับความคุ้มครองตามที่ เห็นสมควรในกรณีที่ได้มีการดำเนินการตามวรรคหนึ่งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องปฏิบัติตามคำขอ ดังกล่าว โดยให้ถือว่าข้อมูลดังกล่าวเป็นความลับ และห้ามมิให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเปิดเผยข้อมูล นั้น เว้นแต่ จะได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงยุติธรรม

มาตรการ คุ้มครองพิเศษสิ้นสุดลง

มาตรการคุ้มครองพิเศษสิ้นสุดลง เมื่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม หรือผู้ซึ่งได้รับ มอบหมายอาจสั่งให้การคุ้มครองพยานตามมาตรการพิเศษสิ้นสุดลง เมื่อมีเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้

(1) พยานร้องขอ

(2) พยานไม่ปฏิบัติตาม กฎหมายกระทรวง หรือระเบียบของกระทรวง ยุติธรรม ว่า ด้วยการคุ้มครองพยานตามมาตรการพิเศษ

(3) พฤติการณ์เกี่ยวกับความ ปลอดภัยของพยานเปลี่ยนแปลงไป และกรณีไม่ มี ความจำเป็นที่จะต้องในความคุ้มครองพยาน ตามมาตรการพิเศษอีกต่อไป

(4) พยานไม่ให้การเป็นพยาน โดยไม่มีเหตุสมควร

(5) ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุด ให้ลงโทษพยานในความผิดฐานแจ้งข้อความอัน เป็น เท็จ ความผิดฐานเบิกความอันเป็นเท็จใน การพิจารณาคดี ต่อศาล หรือความผิดฐานทำ พยานหลักฐานพยานเป็นเท็จอันเนื่องมาจากการ เป็นพยานในคดีที่พยานได้รับความคุ้มครอง

สำนักงานคุ้มครองพยาน และการดำเนินคดี

มาตรา 13 ให้จัดตั้งสำนักงานคุ้มครอง พยานขึ้นในกระทรวงยุติธรรม และให้อำนาจ หน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานตาม มาตรการทั่วไปและมาตรการพิเศษ การปฏิบัติที่

เหมาะสม รวมทั้ง ประสานงานการปฏิบัติและ ข้อมูลกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองความปลอดภัย แก่พยานตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 14 ในกรณีที่เห็นว่ามีความจำเป็น กระทรวงยุติธรรมจะแต่งตั้งข้าราชการในสังกัดกระทรวงยุติธรรม ซึ่งมีคุณวุฒิไม่ต่ำกว่า ปริญญาตรีทางนิติศาสตร์ เพื่อให้มีอำนาจดำเนินคดีแพ่งตามพระราชบัญญัตินี้ตามที่กระทรวงยุติธรรมมอบหมายก็ได้ โดยแจ้งให้ศาลทราบการดำเนินคดีตามพระราชบัญญัติ ให้ข้าราชการผู้ได้ รับแต่งตั้งให้ดำเนินคดีหรือพนักงานอัยการ ได้รับยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมทั้งปวง

คำตอบแทนและค่าใช้จ่ายแพทย์

มาตรา 15 ในกรณีเกิดความเสียหายแก่ ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ชื่อเสียง ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดของพยานหรือสามี ภรรยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานหรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยาน เพราะมีการกระ ทำผิดอาญาโดยเจตนาเนื่องจากการที่พยานจะมาหรือได้มาเป็นพยานบุคคลนั้นมิสิทธิได้รับค่า ตอบแทนที่จำเป็นและสมควร ค่าตอบแทนตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไป ตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนดโดยความ เห็นชอบของกระทรวงการคลัง ในกรณีที่บุคคลตามวรรคหนึ่งปฏิเสธการ ได้รับความคุ้มครองตามมาตรา 6 มาตรา 7 มาตรา 9 หรือมาตรา 11 แล้วแต่กรณีบุคคล ดังกล่าวไม่มีสิทธิได้รับค่าตอบแทน

มาตรา 16 ให้บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายที่มีสิทธิขอรับค่าตอบแทนตามมาตรา 15 หรือทายาทยื่นคำขอต่อสำนักงานคุ้มครองพยาน ตามแบบที่สำนักงานคุ้มครองพยานกำหนดภายในหนึ่งปี นับแต่วันที่บุคคลนั้นได้รู้ถึงการกระทำ ความผิด หลักเกณฑ์ วิธีการยื่นคำขอ และวิธีพิจารณาคำขอ ให้เป็นไปตามระเบียบที่กระทรวง ยุติธรรมกำหนด

มาตรา 17 เมื่อพยานได้ให้ข้อเท็จจริงต่อ พนักงานผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา หรือเบิกความต่อศาลแล้ว พยานพึงมีสิทธิได้รับค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควร ทั้งนี้ ตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนดโดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง แต่ในกรณีที่พยานโจทก์ในคดีความผิดต่อส่วนตัวซึ่งผู้เสียหายเป็นโจทก์ หรือเป็นพยานจำเลยให้อยู่ในดุลพินิจของศาลที่จะมีคำสั่งให้มีการจ่ายค่าตอบแทนดังกล่าว แต่ไม่เกินอัตราตามระเบียบที่ กระทรวงยุติธรรมกำหนดโดยความเห็นชอบของ กระทรวงการคลัง

มาตรา 18 ค่าใช้จ่ายในการคุ้มครอง พยาน สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานหรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยาน ให้ เป็นไปตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนด โดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง

มาตรา 19 หากปรากฏในภายหลังว่า พยานไม่มา ไม่ให้ถ้อยคำหรือไม่เบิกความเป็นพยานโดยไม่มีเหตุสมควร หรือมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษพยานในความผิดฐานแจ้งข้อความอันเป็นเท็จ ความผิดฐานเบิกความอันเป็นเท็จใน การพิจารณาคดีต่อศาล หรือความผิดฐานทำพยานหลักฐานอันเป็นเท็จในคดีที่บุคคลนั้นเป็น พยาน ให้บุคคลนั้นคืนหรือชดใช้ค่าตอบแทน ตาม มาตรา 15 หรือมาตรา 17 หรือคืน หรือ ชดใช้ค่าใช้จ่ายในการคุ้มครองพยานและบุคคล อื่นตาม มาตรา 18 แล้วแต่กรณีของรัฐได้จ่ายไปจริง ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับคำสั่งจาก สำนักงานคุ้มครองพยาน ให้หน่วยงานที่ได้จ่ายค่าตอบแทนหรือค่า ใช้จ่ายประสานงานกับสำนักงานคุ้มครองพยาน ในการเรียกคืนหรือเรียกให้ชดใช้ค่าตอบแทนหรือ ค่าใช้จ่ายตามวรรคหนึ่ง

การอุทธรณ์

มาตรา 20 ในกรณีที่ผู้ได้รับคำสั่งตาม มาตรา 6 มาตรา 7 มาตรา 8 มาตรา 9 มาตรา 10 มาตรา 11 มาตรา 12 มาตรา 16 มาตรา 17 หรือมาตรา 19 อันมิใช่คำสั่งของศาล ไม่พอใจคำสั่งดังกล่าวให้มีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งนั้น โดยยื่นเป็นคำร้องต่อศาลยุติธรรมชั้นต้น ซึ่งมีศาลแขวง และมีพิจารณาพิพากษาคดีอาญาหรือศาล ชั้นต้น ที่มีเขตอำนาจเหนือคดีนั้นหรือที่บุคคล เหล่านั้น มีที่อยู่ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่รับแจ้งคำสั่ง การยื่นอุทธรณ์ตามวรรคหนึ่งให้ได้รับยก เว้นค่าฤชาธรรมเนียมทั้งปวง ให้การอุทธรณ์คำสั่งตามมาตรา 19 เป็น การทุเลาการบังคับตามคำสั่งสำนักงานคุ้มครอง พยาน การอุทธรณ์คำสั่งตามมาตรา 6 มาตรา 7 มาตรา 9 มาตรา 10 มาตรา 11 หรือ มาตรา 12 ให้ศาลพิจารณาเป็นการลับและให้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับคดีตามที่ศาลเห็นสมควร มีสิทธิเข้าฟังการ พิจารณาคดีได้ ทั้งนี้ ให้ศาลพิจารณาและมีคำ สั่งให้แล้วเสร็จภายในสามสิบวัน นับแต่วันที่ศาล ได้รับอุทธรณ์ เว้นแต่ มีเหตุอันสมควรอาจขยาย ระยะเวลาออกไปได้ตามความจำเป็นแก่กรณี แต่ ต้องจดยางานเหตุนั้นไว้ ในการพิจารณาอุทธรณ์ ให้ศาลมีอำนาจหมายเรียก เอกสาร ข้อมูล หรือเจ้าพนักงานที่ เกี่ยวข้องมาศาล เพื่อทำการไต่สวนโดยไม่ชักช้า และสืบพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ตามที่เห็น สมควร คำสั่งของศาลตามมาตรา 19 ให้เป็นที่สุด

บทกำหนดโทษ

มาตรา 21 ผู้ใดเปิดเผยความลับที่เกี่ยวกับสถานที่อยู่ ชื่อตัว ชื่อสกุล ที่อยู่ ภาพ หรือข้อมูลอย่างอื่นที่สามารถระบุพยาน สามี ภรรยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน หรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยาน ซึ่งได้มีการดำเนินเพื่อให้เกิดความปลอดภัยตามมาตรา 6 มาตรา 7 มาตรา 10 หรือมาตรา 11 โดยประการที่น่าจะเป็นเหตุให้บุคคลเหล่านั้นไม่ได้รับความปลอดภัย ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ขั้นตอนและวิธีการดำเนินการคุ้มครองพยาน

1. เมื่อมีผู้ร้องขอให้มีการคุ้มครองแก่พยาน บุคคลที่ร้องขอให้มีการให้ความคุ้มครองแก่พยาน ได้แก่

(1) พนักงานผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา พนักงาน ผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา ศาล สำนักงานคุ้มครองพยาน หรือหน่วยงานคุ้มครองพยาน

(2) พยาน

(3) บุคคลอื่นใดซึ่งมีประโยชน์เกี่ยวข้อง

ในการร้องขอให้มีการคุ้มครองแก่พยานนั้น ให้ จะต้องมีการได้รับการยินยอมจากผู้ได้รับการคุ้มครองด้วย ซึ่งผู้เข้ารับการคุ้มครอง หมายถึง บุคคลที่อยู่ในความคุ้มครองของหน่วยงานคุ้มครองพยาน ได้แก่

(1) พยาน

(2) สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานของพยาน หรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยาน ซึ่งมีผลต่อการที่พยานจะมาเป็นพยานอาจไม่ได้รับความปลอดภัย และพยานได้ร้องขอ

ยกเว้น แต่บุคคลที่ไม่อาจให้ความยินยอมได้ให้บุคคลดังต่อไปนี้เป็นผู้ให้ความยินยอม

(1) บิดา มารดา ในกรณีที่ผู้เข้ารับการคุ้มครองเป็นผู้เยาว์ เว้นแต่ไม่มีบิดา มารดา หรือบิดามารดาไม่อาจให้ความยินยอมได้ จึงให้ผู้แทนโดยชอบธรรมเป็นผู้ให้ความยินยอม

(2) ผู้อนุบาล ในกรณีที่ผู้เข้ารับการคุ้มครองเป็นผู้ไร้ความสามารถ

(3) ผู้พิทักษ์ ในกรณีที่ผู้เข้ารับการคุ้มครองเป็นผู้เสมือนไร้ความสามารถ

การร้องขอให้มีการคุ้มครองพยาน สามารถทำเป็นหนังสือหรือร้องด้วยวาจา หรือโดยวิธี อื่นก็ได้

2. จะต้องมีการถามปากคำ ทั้งก่อนและในระหว่างการให้ความคุ้มครองพยาน ให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษจัดให้มีการบันทึกภาพและเสียง การถามปากคำดังกล่าว ซึ่งสามารถนำออกถ่ายทอดได้อย่างต่อเนื่องไว้เป็นพยานหลักฐานด้วย ทั้งนี้ เว้นแต่มีเหตุจำเป็นที่ไม่สามารถดำเนินการได้ก็ให้บันทึกเหตุอันไว้ในสำนวนการสอบสวน

3. เมื่อพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ หรือเจ้าหน้าที่คดีพิเศษได้รับคำร้องขอแล้ว ให้รีบบันทึกปากคำผู้ร้องขอแล้วรายงานให้หัวหน้าพนักงานสอบสวนคดีพิเศษทราบ

4. ให้หัวหน้าพนักงานสอบสวนคดีพิเศษดำเนินการสืบสวนข้อเท็จจริงและความจำเป็นที่ต้องทำการคุ้มครองพยานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยต้องพิจารณาถึงความรุนแรงของคดี ความสำคัญของตัวพยานในคดี ประโยชน์ที่กระบวนการยุติธรรมจะได้รับ ภยันตรายที่พยานจะได้รับ

ผลประโยชน์ทางจิตวิทยา ความเสี่ยงภัยต่อสังคม การคุ้มครองด้วยวิธีอื่น ๆ ที่เหมาะสม รวมตลอดไป ถึง ค่าใช้จ่ายในการคุ้มครอง

5. ให้หัวหน้าพนักงานสอบสวนคดีพิเศษกลิ่นกรองและรายงานข้อเท็จจริงที่สืบสวนมาได้ ให้จัดทำรายงานพร้อมความเห็นเสนอต่ออธิบดี และรายละเอียดแผนการขออนุมัติใช้มาตรการทั่วไปในการคุ้มครองพยาน ซึ่งประกอบด้วย

(1) วิธีการให้ความคุ้มครอง : คุ้มครองใคร จำนวนเท่าไร วิธีการคุ้มครองพยานอย่างไร

(2) ระยะเวลาในการให้ความคุ้มครอง : ให้การคุ้มครองตั้งแต่วันที่เท่าไร ถึงวันที่เท่าไร

(3) กำหนดเงื่อนไขให้ผู้รับการคุ้มครองปฏิบัติระหว่างอยู่ในความคุ้มครอง และหากฝ่าฝืนเงื่อนไขอาจเป็นเหตุให้การคุ้มครองสิ้นสุดลง

(4) หน่วยงานหรือบุคคลที่ทำหน้าที่คุ้มครองพยานและสถานที่ในการคุ้มครองพยาน

(5) อาวุธยุทโธปกรณ์ ยานพาหนะ อุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ

(6) งบประมาณและค่าใช้จ่ายในการคุ้มครองพยาน (ให้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายแก่พยาน สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานของพยานหรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2547 ตามข้อ 20 และ 23) รายละเอียดตามตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1

การเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายในการคุ้มครองพยาน ข้อ 20–23 ตามระเบียบ

กระทรวงยุติธรรม ว่าด้วยค่าตอบแทน และค่าใช้จ่ายแก่พยาน

สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานของพยาน หรือ

บุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับ

พยานในคดีอาญา พ.ศ. 2547

ค่าใช้จ่ายในการคุ้มครองพยาน สามี ภริยา ฯ			
มาตรการทั่วไป (ข้อ 20 (ก))		มาตรการพิเศษ (ข้อ 23)	
(1) ค่าที่พักอาศัย	เบิกจ่ายเท่าที่จ่ายจริง แต่ไม่เกินห้องละ 800 บาท/วัน	(1) ค่าใช้จ่ายในการย้ายที่อยู่ หรือ จัดหาที่พักอันเหมาะสม	เบิกจ่ายเท่าที่จ่ายจริง
(2) ค่าอาหาร อัตราคนละ	200 บาท/วัน		
(3) ค่าเลี้ยงชีพ อัตราคนละ	200 บาท/วัน	(2) ค่าใช้จ่ายในการจ่ายค่าเลี้ยงชีพที่พอสมควร	ไม่เกินคนละ 200 บาท/วัน
		(3) ค่าใช้จ่ายในการประสานงานกับหน่วยงานเพื่อดำเนินการเปลี่ยนชื่อสกุล และหลักฐานทางทะเบียนที่สามารถระบุตัวพยาน รวมทั้งการดำเนินการเพื่อกลับคืนสู่ฐานะเดิม	เบิกจ่ายเท่าที่จ่ายจริง
		(4) ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการเพื่อให้มีอาชีพ หรือให้มีการศึกษาอบรม หรือ ดำเนินการใดเพื่อให้พยานสามารถดำรงชีพอยู่ได้ตามเหมาะสม	เบิกจ่ายเท่าที่จ่ายจริง
		(5) ค่าใช้จ่ายในการช่วยเหลือเรียกร้องสิทธิที่พยานพึงได้รับ	เบิกจ่ายเท่าที่จ่ายจริง
		(7) ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการอื่นใดให้พยานได้รับความช่วยเหลือ หรือได้รับความคุ้มครองตามที่เห็นสมควร	เบิกจ่ายเท่าที่จ่ายจริง

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

ค่าใช้จ่ายเจ้าหน้าที่ที่คุ้มครองความปลอดภัย			
มาตรการทั่วไป (ข้อ 20 (ข))		มาตรการพิเศษ (ข้อ 23)	
(1) ค่าที่พักอาศัย	เบิกจ่ายเท่าที่จ่ายจริง แต่ไม่เกินห้องละ 800 บาท/วัน		
(2) ค่าดำเนินการ (ที่ต้องใช้ระยะเวลาไม่ต่ำกว่า 12 ชั่วโมง) อัตราเหมาจ่ายคนละ	200 บาท/คน	(6) ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการให้มีเจ้าหน้าที่ที่คุ้มครองความปลอดภัย ในระยะเวลาไม่ต่ำกว่า 12 ชั่วโมง อัตราเหมาจ่ายคนละ	200 บาท/คน
(3) ค่าใช้จ่ายในกรณีที่ต้องจัดให้มีการปกปิด มิให้เปิดเผยชื่อตัว ชื่อสกุล ที่อยู่ ภาพ หรือข้อมูลอย่างอื่นที่สามารถระบุตัวพยานได้	เบิกจ่ายเท่าที่จ่ายจริง		

เสนอต่ออธิบดี หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากอธิบดี เพื่อพิจารณาอนุมัติใช้มาตรการทั่วไปในการคุ้มครองพยาน

ในกรณีจำเป็นเร่งด่วนเพื่อการคุ้มครองพยาน พนักงานสอบสวนคดีพิเศษอาจขออนุมัติด้วยวาจาต่ออธิบดี หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากอธิบดี เพื่ออนุมัติใช้มาตรการทั่วไปในการคุ้มครองพยานไปพลางก่อน เมื่อได้รับอนุมัติแล้ว ให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษทำรายงานพร้อมความเห็นเสนออธิบดี หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากอธิบดีเพื่อขออนุมัติในโอกาสแรก

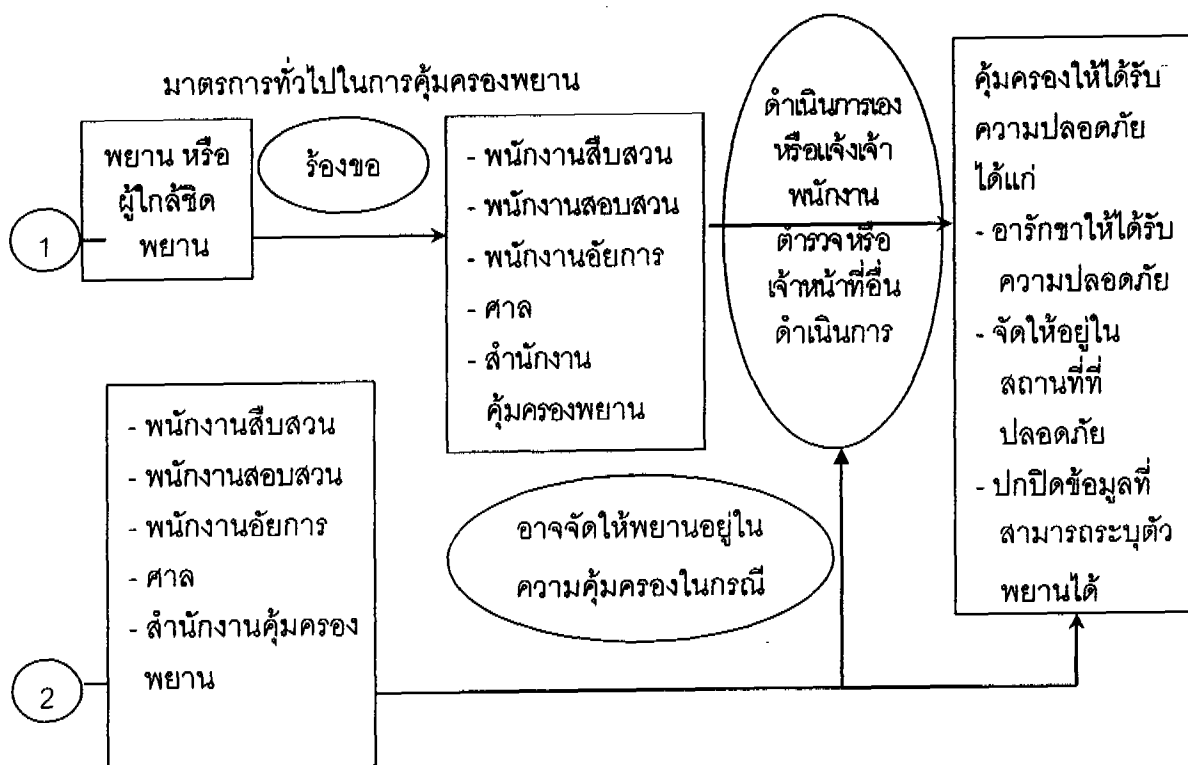
6. เมื่ออธิบดีหรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายอนุมัติให้ใช้มาตรการทั่วไปในการคุ้มครองพยาน ให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษที่รับคำร้องรีบแจ้งให้ผู้ร้องขอทราบโดยเร็ว

การแจ้งคำสั่งให้ทำเป็นหนังสือเอกสารลับ ไล่ของ 2 ชั้น ปิดผนึก และส่งมอบให้แก่ผู้รับโดยตรง หรือจัดส่งทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ แต่หากจำเป็นและเร่งด่วนอาจแจ้งทางโทรสาร สื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศประเภทอื่น

ดำเนินการคุ้มครองพยานตามมาตราทั่วไป ตามแผนที่ได้รับการอนุมัติ รายละเอียดตามแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 2.1

การขอรับการคุ้มครองพยานตามมาตราทั่วไป

การสิ้นสุดการคุ้มครองพยาน ตามมาตราทั่วไป

1. การคุ้มครองพยานอาจสิ้นสุดลงเมื่อมีเหตุอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้

- (1) ผู้รับการคุ้มครองตาย
- (2) ผู้รับการคุ้มครองร้องขอเป็นลายลักษณ์อักษรให้ยุติการคุ้มครอง
- (3) ผู้รับการคุ้มครองฝ่าฝืน หรือไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขตามคำสั่งที่รัฐมนตรีหรืออธิบดี

หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากรัฐมนตรีหรืออธิบดีกำหนด โดยไม่มีเหตุสมควร

(4) ผู้รับการคุ้มครอง หรือผู้ให้ความยินยอมแทนผู้รับการคุ้มครองเพิกถอนการให้ความยินยอม

(5) พฤติการณ์หรือสถานการณ์ของผู้รับการคุ้มครองเปลี่ยนแปลงไป และไม่มี ความจำเป็นต้องให้ความคุ้มครองหรือมีอาจให้ความคุ้มครองได้อีกต่อไป เช่น ผู้ถูกกล่าวหา ผู้ต้องหา หรือจำเลยในคดีอาญาซึ่งพยานต้องไปให้ถ้อยคำ ถึงแก่ความตาย หรือมีการสืบพยานในชั้นศาล เสร็จสิ้นแล้ว เป็นต้น

(6) พยานไม่ยอมให้ถ้อยคำ หรือไม่ยอมให้การเป็นพยานโดยไม่มีเหตุอันควร

(7) ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษพยานในความผิดฐานแจ้งข้อความอันเป็นเท็จ ความผิดฐานเบิกความอันเป็นเท็จในการพิจารณาคดีต่อศาล หรือความผิดฐานทำพยานหลักฐานอันเป็นเท็จในคดีที่ผู้นั้นเป็นพยาน

(8) เมื่อพนักงานสอบสวนคดีพิเศษได้รับแจ้งจากผู้ร้องขอว่า ประสงค์จะให้การคุ้มครองพยานสิ้นสุดลง

2. เมื่อปรากฏเหตุอย่างหนึ่งอย่างใดตามข้อ 1 ให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ หรือหัวหน้าหน่วยงานคุ้มครองพยานทำหนังสือรายงานพร้อมความเห็นเสนออธิบดี หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากอธิบดี เพื่อขอให้คำสั่งให้การคุ้มครองพยานตามมาตรการทั่วไปสิ้นสุดลงโดยเร็ว

3. หนังสือสั่งให้การคุ้มครองสิ้นสุดลงตามข้อ 2 อย่างน้อยต้องมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

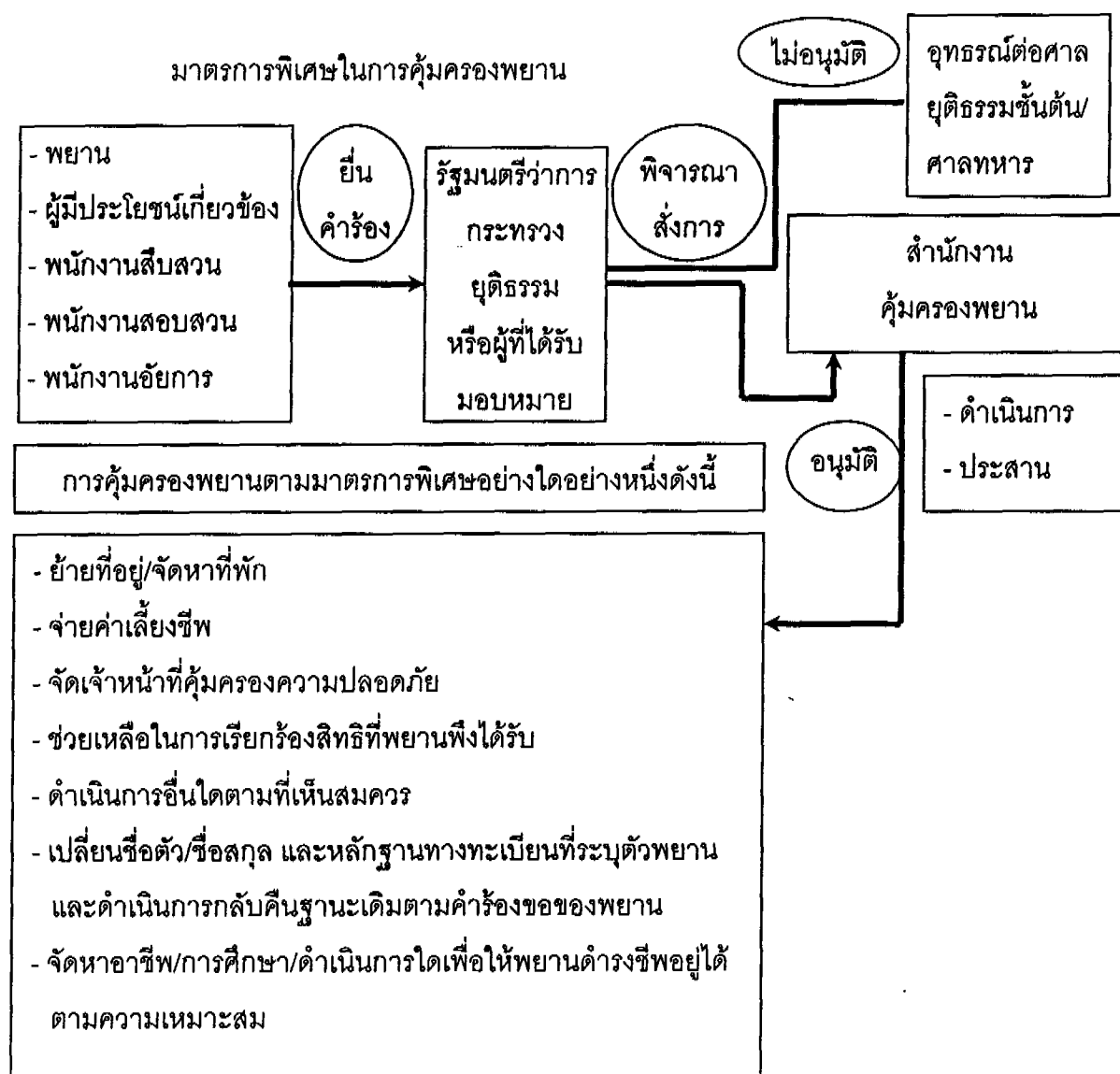
- (1) ชื่อ ชื่อสกุล ของผู้ร้องและผู้รับการคุ้มครอง
- (2) วัน เดือน ปีที่มีคำสั่ง และวัน เดือน ปีที่คำสั่งมีผลบังคับ
- (3) เหตุผลที่มีคำสั่ง
- (4) เงื่อนไขการปฏิบัติตามคำสั่ง
- (5) สิทธิและเงื่อนไขการอุทธรณ์คำสั่ง

มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยาน

สำหรับการคุ้มครองพยานตามมาตรการพิเศษนั้น เมื่อปรากฏแน่ชัดหรือมีเหตุอันสมควรว่าพยานจะไม่สามารถได้รับความปลอดภัย พยานหรือบุคคลอื่นใดซึ่งมีประโยชน์เกี่ยวข้อง พนักงานผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา หรือพนักงานผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา ยื่นคำร้องต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมาย เพื่อขอให้มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยาน ทั้งนี้จะต้องได้รับความยินยอมของพยานด้วย การยื่นคำร้องให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขในกฎกระทรวงซึ่งขณะนี้ อยู่ระหว่างการร่างดำเนินการเช่นเดียวกับข้อ 1-5 ในมาตรการทั่วไป ตามแผนภูมิที่ 2.2

แผนภูมิที่ 2.2

การขอรับการคุ้มครองพยานตามมาตรการพิเศษ

ในกรณีจำเป็นและเร่งด่วนเพื่อการคุ้มครองพยานตามมาตรการพิเศษ ให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษดำเนินการตามวิธีการคุ้มครองตามมาตรการทั่วไป ไปพลางก่อนจนกว่าจะได้รับคำสั่งจากรัฐมนตรีหรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย

หากการร้องขอการคุ้มครองพยานได้รับการปฏิเสธ ผู้ร้องขอสามารถยื่นอุทธรณ์ได้ตามมาตรา 20 แห่ง พ.ร.บ. คุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ.2546

การสิ้นสุดการคุ้มครองพยานตามมาตรากรพิเศษ

1. รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมหรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายอาจสั่งให้การคุ้มครองพยานตามมาตรากรพิเศษสิ้นสุดลง เมื่อมีเหตุอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

(1) พยานร้องขอ

(2) พยานไม่ปฏิบัติตามกฎกระทรวงหรือระเบียบของกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วยการคุ้มครองพยานตามมาตรากรพิเศษ

(3) พฤติการณ์เกี่ยวกับความปลอดภัยของพยานเปลี่ยนแปลงไป และกรณีไม่มีความจำเป็นที่จะต้องให้การคุ้มครองพยานตามมาตรากรพิเศษอีกต่อไป

(4) พยานไม่ให้การเป็นพยานโดยไม่มีเหตุสมควร

(5) ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษพยานในความผิดฐานแจ้งข้อความอันเป็นเท็จ ความผิดฐานเบิกความอันเป็นในการพิจารณาคดีต่อศาล หรือความผิดฐานทำพยานหลักฐานอันเป็นเท็จอันเนื่องมาจากการเป็นพยานในคดีที่พยานได้รับความคุ้มครอง

2. เมื่อปรากฏเหตุอย่างหนึ่งอย่างใดที่ทำให้การคุ้มครองพยานตามมาตรากรพิเศษสิ้นสุดลงให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษ หรือหัวหน้าหน่วยงานคุ้มครองพยานทำหนังสือรายงานพร้อมความเห็นเสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นจนถึงรัฐมนตรีหรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมาย เพื่อมีคำสั่งให้การคุ้มครองพยานตามมาตรากรพิเศษสิ้นสุดลงโดยเร็ว

4. ข้อมูลเกี่ยวกับการคุ้มครองพยาน กรมสอบสวนคดีพิเศษ

ด้วยพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ได้มีผลบังคับใช้และมีหน่วยงานเดียว คือ สำนักงานคุ้มครองพยาน ในสังกัดกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพกระทรวงยุติธรรม ที่ได้จัดตั้งขึ้น เพื่อดำเนินการตาม พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ดังกล่าว แนวคิดและเป้าหมายของการคุ้มครองพยานของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กำหนดขึ้นภายใต้แนวคิดและเป้าหมาย เพื่อคุ้มครองและปกป้องสิทธิของประชาชนทั่วไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และด้วยการคุ้มครองเป็นเรื่องใหม่ ในกระบวนการทางคดีอาญา ซึ่งจะต้องมีวิธีการต่าง ๆ ที่ทำให้ประชาชนได้เห็นถึงความสำคัญของการเป็นพยาน และเกิดความมั่นใจในการเป็นพยาน และจะต้องคุ้มครองบุคคลที่เป็นพยานให้มีความปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ชื่อเสียง ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างใดอย่างหนึ่งของพยาน ทั้งก่อนเป็นพยาน ขณะเป็นพยาน และหลังจากที่เป็นพยานแล้ว เพื่อจะให้ได้อุปกรณ์พยาน หลักฐานที่สำคัญ อันจะนำผู้กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม เพื่อให้ได้ผู้กระทำความผิดจริงมาลงโทษ โดย

คำพิพากษาของศาล และด้วยกรมสอบสวนคดีพิเศษ มีการกิจตามอำนาจหน้าที่ภายใต้แนวคิด มุ่งป้องกันปราบปราม และควบคุมอาชญากรรมที่มีผลกระทบร้ายแรงต่อเศรษฐกิจ สังคม ความมั่นคง และความสำคัญระหว่างประเทศ โดยมุ่งหมายให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการ ดำเนินคดีพิเศษ ซึ่งจะต้องแสวงหาความร่วมมือ จากพยานในการให้ปากคำที่เป็นประโยชน์ใน การดำเนินคดี ตั้งแต่ขั้นพนักงานสอบสวน อัยการ จนถึงการพิจารณาคดีในชั้นศาล จากแนว ปฏิบัติในการดำเนินงานคุ้มครองพยานของสำนักคุ้มครองพยาน กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ที่ผ่านมานั้นทำหน้าที่ในฐานะฝ่ายอำนวยการ บริหารจัดการ และรับผิดชอบเบิกจ่ายงบประมาณ ในการคุ้มครองพยานเท่านั้น ไม่ได้ดำเนินการคุ้มครองพยานเอง เนื่องจากสำนักงานคุ้มครอง พยานเป็นหน่วยงานที่ไม่มีคดีที่ต้องดำเนินการและไม่มีเจ้าหน้าที่เพียงพอ ในการดำเนินการ คุ้มครองพยาน ดังนั้นในการคุ้มครองพยานจึงเป็นหน้าที่ของหน่วยงานที่มีผู้ร้องขอหรือ พยานเอง หรือพนักงานสอบสวน เช่น สำนักงานตำรวจแห่งชาติ เป็นต้น ซึ่งสำนักงานคุ้มครองพยานจะ เป็นผู้ดำเนินการ พิจารณาดำเนินการแต่เพียงว่า สิ่งที่พนักงานสอบสวนหรือผู้ร้องขอมานั้น มี ความสมเหตุ สมผลเพียงใด ในการเข้าสู่กระบวนการคุ้มครองพยาน ตามมาตรการต่าง ๆ และ พิจารณาค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานคุ้มครองพยานที่แต่ละหน่วยงานเสนอขอมาเท่านั้น

4.1 การคุ้มครองพยานของกรมสอบสวนคดีพิเศษ

เป็นการคุ้มครองพยานในคดีพิเศษ ที่มีการสืบสวนสอบสวน ตามขั้นตอนและ กระบวนการที่เป็นคดีพิเศษ ข้อมูลหรือพยานหลักฐาน จึงมีความสำคัญมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พยานบุคคลจึงมีความสำคัญ ที่มีผลต่อการดำเนินคดี จึงต้องได้รับการคุ้มครองความปลอดภัย เป็นอย่างดี กรมสอบสวนคดีพิเศษจึงได้มีการจัดตั้งหน่วยงานคุ้มครองพยานเป็นหน่วยงานภายใน ทำหน้าที่คุ้มครองพยาน เฉพาะคดีพิเศษตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 เท่านั้น ซึ่งการคุ้มครองพยานจะเป็นการคุ้มครองตั้งแต่ คุ้มครองความปลอดภัยให้แก่พยาน จัดหาที่พักให้เหมาะสม จ่ายค่าเลี้ยงชีพ ตลอดจนการปกปิดและการเปลี่ยนแปลงชื่อสกุล กรม สอบสวนคดีพิเศษจึงได้ออกระเบียบว่าด้วยการคุ้มครองความปลอดภัย แก่พยานในคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 เพื่อใช้เป็นระเบียบปฏิบัติในการคุ้มครองพยานคดีพิเศษ

กรมสอบสวนคดีพิเศษ (Department of Special Investigation) เป็นองค์การ สหวิชาชีพที่ปฏิบัติงานเชิงรุกเพื่อป้องกันปราบปราม และควบคุมอาชญากรรมที่มีผลกระทบอย่าง ร้ายแรงต่อเศรษฐกิจ สังคม ความมั่นคงและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยมุ่งมั่นอำนวยความสะดวก ยุติธรรม ด้วยความเชี่ยวชาญพิเศษ สุจริต โปร่งใส สร้างความเชื่อมั่นแก่ประชาชน

อำนาจหน้าที่

1. ป้องกันปราบปรามและควบคุมอาชญากรรมที่มีผลกระทบร้ายแรงต่อเศรษฐกิจ สังคม ความมั่นคง และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
2. พัฒนากฎหมาย กฎระเบียบ รูปแบบ วิธีการ และมาตรการในการป้องกัน ปราบปราม และควบคุมอาชญากรรมที่มีผลกระทบอย่างร้ายแรงต่อเศรษฐกิจ สังคม ความมั่นคง และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
3. พัฒนาโครงการและการบริหารจัดการองค์กร
4. พัฒนาบุคลากรโดยเสริมสร้างศักยภาพในด้านความรู้ ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม และขวัญกำลังใจ
5. ประสานส่งเสริมเครือข่ายความร่วมมือในการป้องกัน ปราบปรามและควบคุมอาชญากรรมกับทุกภาคส่วนทั้งภายในและต่างประเทศ

โดยมีภารกิจหลักคือ เป็นหน่วยบังคับใช้กฎหมาย เพื่อป้องกัน ปราบปราม สืบสวน สอบสวนการกระทำความผิดอาญา ตามที่กฎหมายบัญญัติ โดยดำเนินการเกี่ยวกับคดีพิเศษ ที่มีลักษณะคดีเกี่ยวกับความผิดทางด้านภาษีอากร การเงิน การธนาคาร ทรัพย์สินทางปัญญา ลิขสิทธิ์ การค้า และสิ่งแวดล้อม อาชญากรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ การเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐและอื่น ๆ ตามพระราชบัญญัติ 27 ฉบับได้แก่ 1) ประมวลรัษฎากร 2) พ.ร.บ. ศุลกากร พ.ศ. 2468 3) พ.ร.บ. เงินตรา พ.ศ. 2501 4) พ.ร.บ. การประกอบธุรกิจเงินทุน ธุรกิจหลักทรัพย์ ธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์ พ.ศ. 2522 5) พ.ร.บ. การธนาคาร พาณิชย พ.ศ. 2505 6) พ.ร.บ. สิทธิบัตร พ.ศ. 2522 7) พ.ร.บ. กำหนดการกักขังเงินที่เป็นการขโมยประชาชน พ.ศ. 2527 8) พ.ร.บ. เครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2534 9) พ.ร.บ. หลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. 2535 10) พ.ร.บ. ลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 11) พ.ร.บ. การแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2542 12) พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 13) พ.ร.บ. ว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 14) พ.ร.บ. คุ้มครองแบบผังภูมิของวงจรรวม พ.ศ. 2543 15) พ.ร.บ. สุรา พ.ศ. 2509 16) พ.ร.บ. ยาสูบ พ.ศ. 2509 17) พ.ร.บ. ภาษีสรรพสามิต พ.ศ. 2527 18) พ.ร.บ. ธนาคารแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2485 19) พ.ร.บ. ดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบันการเงิน พ.ศ. 2523 20) พ.ร.บ. ควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน พ.ศ. 2485 21) พ.ร.บ. การเล่นแชร์ พ.ศ. 2534 22) พ.ร.บ. ชดเชยค่าภาษีอากรสินค้าส่งออกที่ผลิตในราชอาณาจักร พ.ศ. 2524 23) พ.ร.บ. ส่งเสริมการลงทุน พ.ศ. 2520 24) พ.ร.บ. บริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 25) พ.ร.บ. คุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 26) พ.ร.บ. มาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม พ.ศ. 2511 27) พ.ร.บ. ส่งเสริมและรักษาสุขภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 และความผิดอาญาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง หรืออาจมีผลกระทบอย่างสำคัญ

ต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีงามของประชาชน ความมั่นคงของประเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศหรือระบบเศรษฐกิจหรือการคลังของประเทศ หรือที่มีลักษณะเป็นการกระทำความผิดข้ามชาติหรือเป็นการกระทำขององค์กรอาชญากรรม

กระบวนการทำงานของกรมสอบสวนคดีพิเศษ

1. เน้นการปฏิบัติงานเชิงรุกในคดีพิเศษโดยการป้องกันการเกิดขึ้นของคดี โดยการสืบสวนการแฝงตัวเข้าไปในองค์กรอาชญากรรม การสะกดรอยติดตาม การตรวจสอบข้อมูลและการติดตามพฤติกรรมของบุคคลหรือบริษัทที่น่าสงสัย โดยการส่งเจ้าหน้าที่เข้าไปปฏิบัติการในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ เช่น การเข้าไปแฝงตัวในบริษัท แหล่งข้อมูลเช่นตลาดหลักทรัพย์ แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ๆ หรือรวมถึงการส่งเจ้าหน้าที่ไปปฏิบัติการ ณ สถานทูตไทยในประเทศเป้าหมายที่มีแนวโน้มเป็นแหล่งปฏิบัติการของอาชญากรรมข้ามชาติ

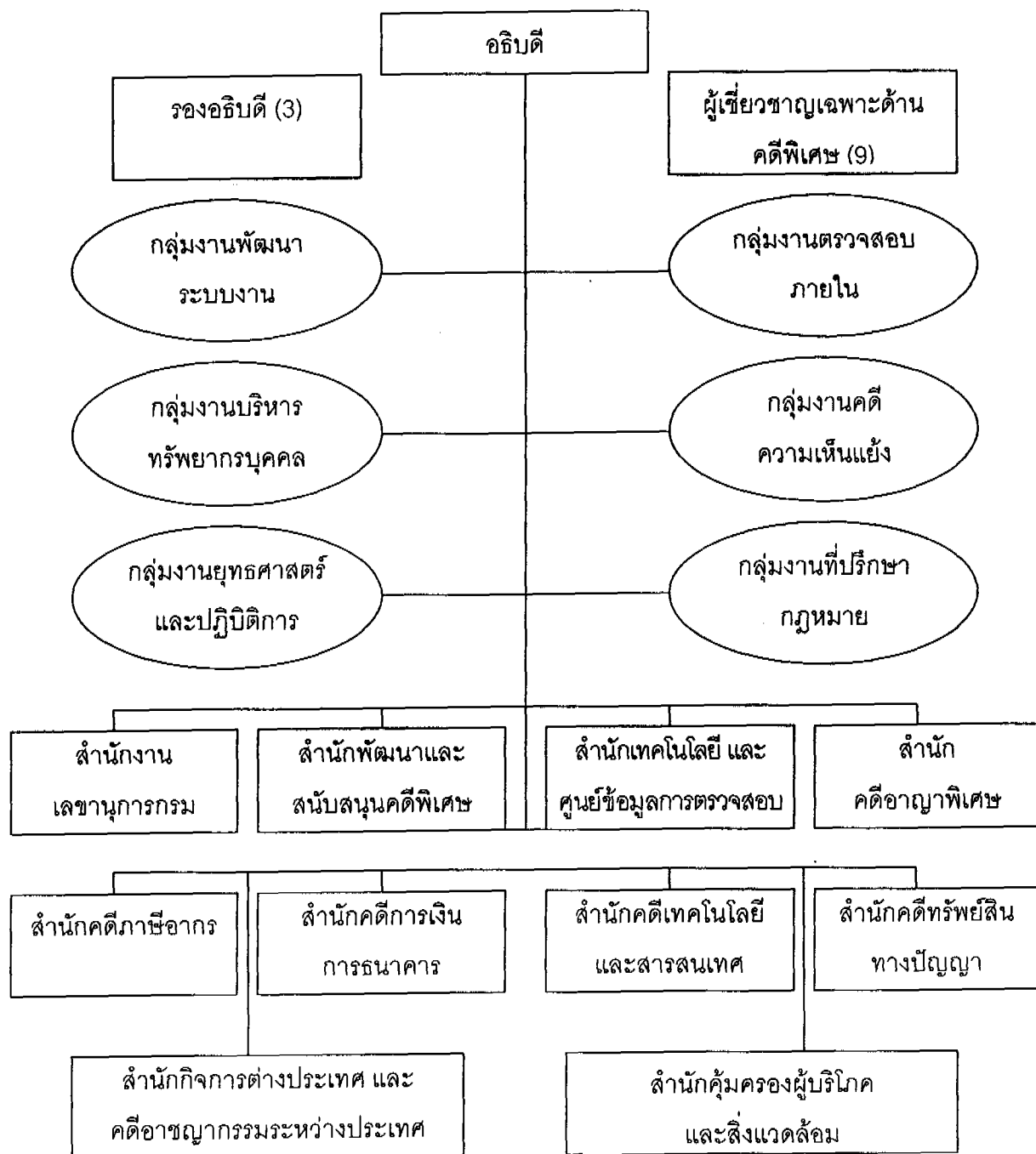
2. ในกรณีเมื่อเกิดคดีพิเศษที่กรมสอบสวนคดีพิเศษต้องรับผิดชอบแล้วนั้น รูปแบบของคดีจะมีความสลับซับซ้อนและจำเป็นต้องใช้วิธีการสืบสวนสอบสวน กรอบของการสอบสวน ได้แก่ การรับคำร้องทุกข์กล่าวโทษ การรวบรวมพยานหลักฐานทั้งพยานบุคคล พยานเอกสาร และพยานวัตถุ การเรียกหรือจับกุมผู้ต้องหา การควบคุม การปล่อยชั่วคราว การมัดฟ้องฝากขัง การสรุปสำนวนการสอบสวนจะต้องมีการขยายวงกว้าง และเผชิญหน้ากับกลุ่มผู้มีอิทธิพลทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม

3. ในทางปฏิบัติพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ มีอำนาจสืบสวนและสอบสวนคดีพิเศษ และเป็นเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่หรือพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เช่น วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการรับคำร้องทุกข์ หรือคำกล่าวโทษ การออกหมายเรียก หมายจับ การควบคุม การขัง การค้น การปล่อยชั่วคราว การสืบสวน การสอบสวน การเปรียบเทียบปรับ การส่งมอบคดีพิเศษ

4. จะต้องมีการทบทวนกระบวนการปฏิบัติงานอยู่เสมอเพื่อพัฒนาคุณภาพของบุคลากร อีกทั้งจะต้องมีการฝึกอบรมความเชี่ยวชาญในแต่ละสาขาวิชาชีพอย่างเข้มข้นและต่อเนื่อง เพื่อให้บุคลากรมีความตื่นตัวและมีความพร้อมในการรับมือกับอาชญากรรมต่าง ๆ ที่จะเปลี่ยนแปลงรูปแบบหรือกระบวนการดำเนินการไปตลอดเวลา

แผนภูมิที่ 2.3

โครงสร้างของกรมสอบสวนคดีพิเศษ แบ่งออกเป็น 6 กลุ่มงาน 10 สำนัก

5. ข้อมูลเกี่ยวกับกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม เป็นหน่วยงานใหม่ในระดับกรม เกิดขึ้นภายหลังการปรับโครงสร้างและการบริหารงานของกระทรวงยุติธรรม ตามพระราชบัญญัติปรับปรุง กระทรวง ทบวง กรม พ.ศ.2545 เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ.2545

ทั้งนี้เพื่อให้หน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการช่วยเหลือประชาชนทางด้านกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพแก่ประชาชน อันพึงได้รับภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ที่ได้มีการวางหลักการพื้นฐานรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และได้มีการกำหนดบทบาทบัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพ ตลอดจนการคุ้มครองสิทธิในกระบวนการยุติธรรมอาญา และได้มีการให้สิทธิที่มีอยู่เดิมได้รับการปฏิบัติอย่างถ้วนหน้า ถึงแม้ว่าจะมีการให้ความสำคัญกับเรื่องสิทธิและเสรีภาพมากเพียงใดก็ยังปรากฏเหตุการณ์ในสังคมก็ยังคงมีการคุกคามละเมิดสิทธิและเสรีภาพโดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชน กลุ่มสตรี ตลอดจนประชาชนทั่วไปผู้ที่ตกเป็นเหยื่อ ซึ่งปรากฏเป็นข่าวสารตามการนำเสนอของสื่อมวลชน ทุกแขนงสร้างความสลดหดหู่แก่สังคมโดยทั่วไป ดังนั้นกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพจึงมีบทบาทและภารกิจหลัก 3 ประการดังนี้

1. การส่งเสริมสิทธิและเสรีภาพ ดำเนินการส่งเสริมเผยแพร่ความรู้ทางด้านกฎหมายและสิทธิและเสรีภาพแก่ประชาชน โดยดำเนินงานในลักษณะเชิงรุกผ่านสื่อที่มีความหลากหลายเพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่มีความแตกต่างกันไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับกลุ่มเป้าหมายที่ยากจนและด้อยโอกาสรวมทั้งการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการคุ้มครองสิทธิในรูปแบบอาสาสมัครและเครือข่ายซึ่งเป็นกลไกขับเคลื่อนที่สำคัญยิ่งในการทำให้ประชาชนในชุมชนสามารถเข้าถึงความยุติธรรมอย่างทั่วถึง เพื่อสร้างความแข็งแกร่งของชุมชนในด้านกระบวนการยุติธรรมและเป็นการเสริมพลังอำนาจให้ประชาชนมีศักยภาพในการที่จะปกป้องและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของตนนอกจากนั้นยังรณรงค์และส่งเสริมให้มีการปฏิบัติตามมาตรการทางกฎหมายและพันธกรณีระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชน รวมทั้งส่งเสริมให้มีการปฏิบัติการแม่บทแห่งชาติด้านสิทธิมนุษยชน เพื่อให้ประชาชนได้รับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพอย่างแท้จริง

2. การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิสำหรับผู้ด้อยโอกาสและคนยากจนไว้"รัฐจะต้องดูแลและให้การปฏิบัติตามกฎหมายคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล จัดระบบของกระบวนการยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพและอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้แก่ประชาชนอย่างรวดเร็วและเท่าเทียมกัน รวมทั้งจัดระบบราชการและงานของรัฐให้มีประสิทธิภาพ เพื่อตอบสนองความต้องการของ

ประชาชน” กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพจึงได้จัดตั้งหน่วยงาน เอื้ออำนวยในการให้บริการแก่ประชาชน ประกอบด้วย

- คลินิกยุติธรรม ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการให้บริการในการรับรองเรื่องราวร้องทุกข์การให้คำปรึกษาและประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการแก้ปัญหา รวมทั้งการให้ความรู้ทางด้านกฎหมาย และหากประชาชนผู้ร้องเป็นผู้ที่มีฐานะยากจนไม่อาจจัดหาทนายความได้ ก็จะประสานสภาพทนายความเพื่อจัดหาทนายความในการว่าต่างแก้ต่างในคดีต่อไป

- สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหาย และจำเลยในคดีอาญา ทำหน้าที่รับรองสิทธิตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 โดยการให้ความช่วยเหลือเยียวยาแก่บุคคลที่ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรมและกระบวนการยุติธรรม ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายจำเลยในคดีอาญา ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 245 และมาตราที่ 246 ซึ่งดำเนินการรวบรวมเอกสาร หลักฐานเพื่อจ่ายค่าตอบแทนและค่าทดแทนตามที่ พ.ร.บ. กำหนด

- สำนักงานคุ้มครองพยาน ทำหน้าที่พัฒนาและบริหารจัดการ การคุ้มครองพยานในคดีอาญา อันเป็นสิทธิของบุคคลซึ่งเป็นพยานในคดีอาญาให้ได้รับความคุ้มครอง การปฏิบัติที่เหมาะสมและค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรจากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ ตลอดจนพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546

3. การส่งเสริมการระงับข้อพิพาท การส่งเสริมการระงับข้อพิพาทในชุมชนเป็นอีกหนึ่งในการกิจของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ในการพัฒนาระบบและมาตรการส่งเสริมการระงับข้อพิพาทโดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนหลัก ตลอดจนดำเนินการส่งเสริมการระงับข้อพิพาทโดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนเป็นหลัก ตลอดจนดำเนินการส่งเสริมการระงับข้อพิพาท โดยประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดอบรมหรือเผยแพร่ความรู้แก่ชุมชนประสานงานและส่งเสริมความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยแนวทางการดำเนินงานของการส่งเสริมการระงับข้อพิพาทไม่ได้มุ่งเน้นการสร้างมาตรการด้านกฎหมายเป็นหลัก แต่มุ่งเน้นการส่งเสริมให้แก่ประชาชนในชุมชนสามารถยุติข้อพิพาทและการจัดการความขัดแย้งด้วยภูมิปัญญาและสันติวิธีอย่างต่อเนื่องด้วยวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนเอง

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ได้แบ่งส่วนราชการ ดังต่อไปนี้

1. สำนักงานเลขานุการกรม
2. กองพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพ

3. กองส่งเสริมการระงับข้อพิพาท
4. กองส่งเสริมสิทธิและเสรีภาพ
5. สำนักคุ้มครองพยาน
6. สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา

ซึ่งในที่นี้จะกล่าวถึงแต่สำนักงานคุ้มครองพยาน ที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับ พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ดังนี้

สำนักคุ้มครองพยาน

1. บทบาทภารกิจ

สำนักงานคุ้มครองพยานมีภารกิจเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานตามมาตรการทั่วไป และมาตรการพิเศษ การประสานการปฏิบัติงานและข้อมูลเกี่ยวกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ และเอกชน การจ่ายเงินค่าตอบแทนและค่าชดเชยให้กับพยานหรือบุพการี ผู้สืบสันดานและบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยาน ตลอดจนเงินค่าใช้จ่ายในการดำเนินการคุ้มครองพยาน

2. อำนาจหน้าที่รับผิดชอบ

- การอำนวยความสะดวกและประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการคุ้มครองพยานตาม มาตรการทั่วไป
- ดำเนินการคุ้มครองพยานตามมาตรการพิเศษ
- ประสานและดำเนินการเกี่ยวกับการจ่ายเงินค่าตอบแทนให้แก่พยานในคดีอาญา ตลอดจนสามี ภรรยา บุพการี ผู้สืบสันดาน หรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยาน
- ประสานและดำเนินการเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการคุ้มครองพยาน
- วางระบบข้อมูลและบริหารจัดการข้อมูลเกี่ยวกับการคุ้มครองพยาน การจ่าย ค่าตอบแทน ตลอดจนค่าใช้จ่ายในการคุ้มครองพยาน เพื่อกำหนดนโยบายยุทธศาสตร์และแผน ในการคุ้มครองพยาน
- ปฏิบัติงานร่วมหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ ได้รับมอบหมาย

3. การแบ่งส่วนราชการภายใน

สำนักงานคุ้มครองพยานแบ่งส่วนราชการออกเป็น 1 ฝ่าย 2 กลุ่มงาน 1 งานดังนี้

- 3.1 กลุ่มงานคุ้มครองพยานในคดีอาญา
- 3.2 กลุ่มงานติดตามและดำเนินคดี
- 3.3 ฝ่ายค่าตอบแทนและค่าใช้จ่าย

3.4 งานบริหารงานทั่วไป

โดยมีหน้าที่รับผิดชอบของกลุ่มงานฝ่ายดังนี้

3.5 กลุ่มงานคุ้มครองพยานในคดีอาญา

- อำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานตามมาตรการทั่วไป
- ประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการคุ้มครองพยานตามมาตรการทั่วไป
- ดำเนินการคุ้มครองพยานตามมาตรการพิเศษ
- ประสานการติดตามผลงานและวิเคราะห์จัดทำรายงาน
- จัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายให้มีการปรับปรุงหรือพัฒนาการดำเนินงานด้าน

การคุ้มครองพยานของประเทศ

- ปฏิบัติงานอื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

3.6 กลุ่มงานติดตามและดำเนินคดี

- ดำเนินการเกี่ยวกับการตรวจสอบประวัติการแต่งตั้ง การให้ความช่วยเหลือคุ้มครองและประเมินผลการปฏิบัติงานของพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546

- กำหนดแผนและยุทธศาสตร์ในการควบคุมกำกับติดตามการปฏิบัติงานของพนักงานเจ้าหน้าที่ อย่างเป็นระบบให้สอดคล้องกับนโยบายและเป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย

- เผยแพร่กฎหมายและสนับสนุนเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานให้แก่บุคคลในกระบวนการยุติธรรมในทุกระดับทั่วประเทศ

- ปฏิบัติงานอื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

3.7 ฝ่ายค่าตอบแทนและค่าใช้จ่าย

- ประสานและดำเนินการเกี่ยวกับจ่ายเงินค่าตอบแทนให้แก่พยานในคดีอาญา
- พิจารณาตรวจสอบเอกสารหลักฐานคำขอรับเงินค่าชดเชยและสรุป

ความเห็นเสนอคณะกรรมการพิจารณาการจ่ายค่าตอบแทนความเสียหายแก่พยานในคดีอาญาและผู้ใกล้ชิด

- สืบสวนสอบสวนข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานเพิ่มเติม ในกรณีคำขอรับเงินค่าตอบแทนมีข้อเหตุอันควรสงสัยและทำความเห็นเสนอคณะกรรมการฯ

- ทำหน้าที่ฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการฯ

- ให้คำปรึกษาและแนะนำสนับสนุนช่วยเหลือด้านวิชาการรวมถึงการตีความตามระเบียบที่เกี่ยวข้อง

- เผยแพร่มาตรการในการจ่ายเงินค่าตอบแทนเพื่อสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมอย่างจริงจัง

- ปฏิบัติอื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

3.8 งานบริหารทั่วไป

- ประสานการจัดทำแผนและคำของบประมาณประจำปีของสำนักงาน

- ติดตามและรายงานผลการปฏิบัติงานตามแผนประจำเดือน/งวด

- บริหารควบคุมติดตามและรายงานผลการใช้จ่ายงบประมาณประจำเดือนของสำนักงาน

- บริหารจัดการงานสารบรรณและงานธุรการของสำนักงาน

- ปฏิบัติงานช่วยนักบริหารและเลขานุการของสำนักงาน

- บริหารจัดการเกี่ยวกับการควบคุม ดูแล บำรุงรักษา พัสตครุภัณฑ์ อาคารสถานที่ ยานพาหนะสำนักงาน

- ประสานจัดทำแผนอัตรากำลัง และบริหารจัดการเกี่ยวกับอัตรากำลัง การพัฒนาบุคลากรและสวัสดิการของเจ้าหน้าที่

- อำนวยการและสนับสนุนการปฏิบัติงานของกลุ่มงาน /ฝ่ายต่าง ๆ ภายในสำนักงาน

- จัดระบบควบคุมภายในและระบบการรักษาความปลอดภัยของสำนักงาน

- เป็นหน่วยงานในการประสานการปฏิบัติงานระหว่างกลุ่มงาน/ฝ่ายต่าง ๆ

ภายในสำนักงาน

- ปฏิบัติงานอื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

4. อัตรากำลัง (ณ วันที่ 30 กันยายน 2547)

อัตรากำลัง 22 อัตรา ประกอบด้วย

- ผู้อำนวยการสำนักงาน	1	อัตรา
- กลุ่มงานคุ้มครองพยานในคดีอาญา	8	อัตรา
- กลุ่มงานติดตามและดำเนินคดี	5	อัตรา
- ฝ่ายค่าตอบแทนและค่าใช้จ่าย	3	อัตรา
- งานบริหารทั่วไป	5	อัตรา

6. การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

วันชัย ศรีนวนนิต (2542, น. 60-61) ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการคุ้มครองพยานในคดีอาญาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ทราบถึงมาตรการการคุ้มครองพยานของต่างประเทศว่ามีอยู่อย่างไร และพิจารณานำมาใช้เป็นแนวทางใช้ในประเทศไทย และเพื่อหามาตรการ และแนวทางการให้ความคุ้มครองแก่บุคคลที่จะมาเป็นพยานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และเพื่อใช้เป็นข้อมูลเสนอแนะประกอบการร่างกฎหมายให้ความคุ้มครองพยานบุคคลในประเทศไทย วิธีการศึกษา เช่น การค้นคว้าจากข้อเขียน รายงานประจำปีของสำนักงานอัยการสูงสุด บทความ และแนวทางของต่างประเทศเป็นสำคัญแล้วนำมาวิเคราะห์หาข้อสรุป เพื่อนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับกระบวนการยุติธรรมของไทยต่อไป สำหรับผลการศึกษาวิจัย สรุปได้ว่า การพิสูจน์ความจริงในกระบวนการยุติธรรมจะต้องอาศัยพยานหลักฐานเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด สำหรับในคดีอาญากล่าวได้ว่าพยานบุคคลจะเข้ามาเกี่ยวข้องและถูกใช้อ้างอิงมากกว่าพยานประเภทอื่น เป็นความจริงที่ทุกฝ่ายยอมรับเกี่ยวกับพยานบุคคลว่ามีความผันแปรและเปลี่ยนแปลงง่ายกว่าพยานชนิดอื่น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความรู้สึก อารมณ์ ความคิด ความต้องการ ดังนั้น ถ้าไม่สามารถให้เป็นไปตามข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นได้ อาจส่งผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรมในที่สุด ความรู้สึกหวั่นเกรงอิทธิพลและความหวาดกลัวต่อภัยอันตรายของพยาน จะเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้หลีกเลี่ยงหลบหนี และปฏิเสธความร่วมมือในการมาเป็นพยานแก่ กรณีที่พยานถูกอิทธิพลข่มขู่ หรือจะได้รับอันตราย หรือจากหลบหนี ตามระเบียบได้กำหนดให้พนักงานสอบสวนจัดหาที่พักอาศัยชั่วคราวแก่พยานก่อนไปเบิกความต่อศาลเท่านั้น ซึ่งหลังจากที่พยานได้เบิกความต่อศาลแล้วจะถูกอิทธิพลคุกคาม หรือได้รับอันตรายอย่างไร ยังไม่มีมาตรการใด ๆ ของทางราชการได้ให้ความคุ้มครองไว้โดยเฉพาะพยานคงต้องเสี่ยงภัยและช่วยเหลือตนเองดังเช่นบุคคลทั่วไป ซึ่งจุดอ่อนนี้เองทำให้นักคณจำนวนไม่น้อยเกิดความหวาดกลัวและปฏิเสธต่อการมาเป็นพยาน เพราะมาตรการที่มีอยู่ในปัจจุบัน ยังไม่เพียงพอที่จะสร้างความอบอุ่นใจ และเชื่อมั่นบุคคลที่กล้าเสี่ยงภัยมาเป็นพยานได้เลย โดยมีข้อเสนอแนะว่า ประเทศไทยควรมีมาตรการคุ้มครองพยานในกรณีพิเศษในการกระทำในลักษณะที่การยุ่งเหยิงพยานให้เป็นความผิดอาญาอันส่งผลกระทบกับการพิจารณาคดีและการให้ความคุ้มครองที่มีประสิทธิภาพจะสามารถนำมาปรับใช้กับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศไทย และเกิดผลดีต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ประยุทธ์ แก้วภักดี (2542, น. 97-98) ศึกษาวิจัยเรื่องการคุ้มครองความปลอดภัยของพยานบุคคลในคดีอาญา โดยวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาแนวคิดและหลักการการคุ้มครองพยาน

บุคคลในคดีอาญา แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับสิทธิของประชาชนที่จะได้รับการคุ้มครองจากรัฐ และตัวบทกฎหมาย และระเบียบต่าง ๆ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา เพื่อเปรียบเทียบกฎหมายต่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิของการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญากับกฎหมายไทย เพื่อ ศึกษาความเป็นไปได้ในการนำวิธีการหรือมาตรการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญามาใช้ในประเทศไทย โดยวิธีการศึกษา โดยการวิจัยสนาม การสัมภาษณ์ นักวิชาการและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานบุคคล ซึ่ง ผลการศึกษา พบว่าการคุ้มครองความปลอดภัยของพยานบุคคลในคดีอาญา ในประเทศไทย เมื่อเปรียบเทียบกับต่างประเทศแล้ว พบว่า ประเทศไทยไม่มีมาตรการคุ้มครองพยานบุคคล ภายหลังจากการให้การในชั้นศาล ดังนั้น พยานบุคคลจึงเกิดความหวาดกลัวต่อการให้การ และ จากการวิจัยพบว่าการคุ้มครองความปลอดภัยในปัจจุบันเมื่อเปรียบเทียบกับมาตรการคุ้มครองความปลอดภัยในต่างประเทศพบว่า ประเทศไทยไม่มีมาตรการคุ้มครองพยานบุคคลภายหลังจาก การให้การในชั้นศาล ดังนั้นพยานบุคคลจึงเกิดความหวาดกลัวต่อการให้การ ในขณะที่ต่างประเทศมีการคุ้มครองความปลอดภัยของพยานโดยการมาตรการทางอาญา โดยการกำหนดให้การกระทำ ในลักษณะที่เป็นการยุ้งเหยิงพยานเป็นความผิดอาญา หมายถึงการกระทำในลักษณะที่เป็นข่มขู่ คุกคามหรือการใช้กำลัง รวมทั้งการกระทำในลักษณะที่เป็นการจู่โจม หรือให้สัญญา หรือการกระทำ โดยมีขบอื่น ๆ เพื่อขัดขวางการมีบทบาทเป็นพยานในคดีอาญา รวมทั้งการให้อำนาจของ เจ้าหน้าที่ของรัฐในการเข้าถึงข้อมูลหรือการควบคุมการใช้โทรศัพท์ เพื่อเป็นการป้องกันการยุ้งเหยิง พยานและสามารถนำพยานหลักฐานมาใช้ในการพิจารณาคดีได้ นอกจากนั้นมีการให้ความคุ้มครอง ในกรณีพิเศษ ซึ่งใช้กับองค์การอาชญากรรมหรือกรณีที่มีการข่มขู่พยาน โดยรัฐจะนำพยานบุคคล รวมทั้งบุคคลที่ใกล้ชิดมาอยู่ในความดูแลของรัฐ โดยการเปลี่ยนชื่อ นามสกุล การให้อาชีพหรือ การเปลี่ยนที่อยู่ใหม่ รวมทั้งการปกปิดรายละเอียดบุคคลเป็นความลับเพื่อให้หลีกเลี่ยงจากการ ติดตามของบุคคล รวมทั้งบัญญัติผู้เปิดเผยข้อมูลของพยานบุคคลเป็นความผิดอาญา แต่การให้ ความคุ้มครองกรณีพิเศษมีข้อจำกัดทางด้านบุคลากรและงบประมาณ ดังนั้น รัฐจะต้องพิจารณา คัดเลือกบุคคลที่เหมาะสมเข้าสู่การคุ้มครองในกรณีพิเศษโดยอาศัยหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้ ความ รุนแรงของคดี ความสำคัญของพยานบุคคลต่อคดี ภัยอันตรายที่พยานบุคคลอาจได้รับ ความเสี่ยงภัย ที่สังคมอาจได้รับ การประเมินสภาพร่างกายและจิตใจของพยาน และวิธีการ อื่น ๆ ในการให้ ความคุ้มครอง ดังนั้นการให้ความคุ้มครองความปลอดภัยจะสิ้นสุดลง เมื่อพยานบุคคลอาจผิด ข้อตกลง หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะ หรือพฤติการณ์แห่งความเสี่ยงภัยหมดไปและนอกจากนั้น ยังมีผลกระทบทั้งทางด้านกฎหมายหรือด้านสังคมเกิดขึ้นเมื่อนำพยานบุคคลเข้าสู่การคุ้มครองใน กรณีพิเศษหรือเมื่อมีการคุ้มครองความปลอดภัย คือ ในการกระทำของเจ้าหน้าที่บางกรณีเพื่อ

ประโยชน์ของการคุ้มครองอาจจะกระทบกระเทือนสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ดังนั้นจึงต้องอาศัยความยินยอมของพยานด้วยและการให้ความคุ้มครองความปลอดภัยรวมทั้งสิทธิพิเศษต่าง ๆ ไม่ควรมีลักษณะเป็นการจู่ใจหรือมีลักษณะเป็นการตอบแทนเกินสมควรเพื่อให้พยานบุคคลมาให้การเนื่องจากอาจส่งผลต่อการ รับฟังพยานที่เกิดขึ้นโดยมิชอบได้และการจำกัดความรับผิดชอบทั้งทางแพ่งและอาญาของผู้มีอำนาจพิจารณา รวมทั้งเจ้าหน้าที่ในกรณีที่ไม่พิจารณาบุคคลเข้าอยู่ในการคุ้มครองในกรณีพิเศษ เว้นแต่การกระทำใด ๆ ของเจ้าหน้าที่มีเจตนาให้เกิดความเสียหายต่อพยานตลอดถึงการรักษาความลับเกี่ยวกับข้อมูล ชื่อ ที่อยู่หรือสิ่งที่สามารถบ่งชี้ถึงพยานนั้น ในกรณีที่บัญญัติเป็นความผิดอาญาในกรณีที่มีผู้เปิดเผยควรจะกำหนดช้อยกเว้นในการเปิดเผยในกรณีนี้เพื่อประโยชน์ต่อความยุติธรรม หรือเพื่อพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของบุคคลและในการจัดให้มีมาตรการดังกล่าวจะเป็นการเพิ่มค่าใช้จ่ายกับรัฐและรัฐจะต้องมีการบริหารจัดการที่ดีและได้มีข้อเสนอแนะว่าการคุ้มครองพยานควรมีการคุ้มครองความปลอดภัยในกรณีพิเศษควรนำมาใช้กับการกระทำผิดในลักษณะที่เป็นองค์กระอาชญากรรมหรือกรณีที่มีเหตุเชื่อได้ว่าพยานจะได้รับการอันตราย และกำหนดให้สำนักงานตำรวจแห่งชาติเป็นผู้รับผิดชอบ เป็นศูนย์กลางการให้ความคุ้มครองความปลอดภัยโดยประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การคุ้มครองความปลอดภัยของพยานบุคคลในประเทศไทยมีหลายมาตรการและมีหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้ ดังนั้นหน่วยงานของรัฐจะต้องประสานความร่วมมือและสร้างทัศนคติที่ดีต่อพยานบุคคลในฐานะที่เป็นกลไกสำคัญในกระบวนการยุติธรรมและการคุ้มครองความปลอดภัยจำเป็นต้องมีบุคลากรที่มีความชำนาญและทักษะ จึงต้องมีการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบให้มีความสามารถในการดำเนินการให้ความคุ้มครองความปลอดภัยในกรณีพิเศษให้มีประสิทธิภาพ รัฐจำเป็นต้องมีข้อมูลที่เพียงพอต่อการประเมินการตัดสินใจของผู้มีอำนาจในการพิจารณา รวมทั้งข้อมูลต่าง ๆ มีความสำคัญและต้องเก็บรักษาเป็นความลับ นอกจากนั้นรัฐจะต้องมีอำนาจเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและการควบคุมการใช้โทรศัพท์เพื่อเป็นการป้องกันการยุ่งเหยิงพยาน เนื่องจากที่ผ่านมามีการให้ความสำคัญต่อพยานบุคคลเนื่องจากรับไม่สามารรถแสวงหาพยานอื่น ๆ ได้ ดังนั้นรัฐจึงควรพัฒนาการใช้พยานทางวิทยาศาสตร์ เพื่อลดความสำคัญของพยานบุคคล และจะทำให้การขัดขวางการพิจารณาคดีทำได้ยากขึ้น

เอนก อะนันทวรรณ (2544, น. บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 : ศึกษากรณี การคุ้มครองพยานในคดีอาญา ตามมาตรา 244 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อหามาตรการและแนวทางในการให้ความคุ้มครองแก่บุคคลที่มาเป็นพยานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ให้ได้มา ซึ่งพยานที่มีคุณค่าในการพิจารณาคดี โดยพยานบุคคลดังกล่าวต้องได้รับความคุ้มครองการปฏิบัติที่เหมาะสมและค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควร

การได้มาซึ่งพยานบุคคลในคดีอาญานั้นมีอุปสรรค เช่น กระบวนการในการพิจารณาคดีใช้ระยะเวลายาวนานมาก ประชาชนขาดความเชื่อมั่นศรัทธา มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อกระบวนการยุติธรรม บุคคลที่มาให้การเป็นพยานเกิดความหวาดกลัวต่อภัยอันตรายจากการที่ได้มาเป็นพยานในคดี และบุคคลที่มาให้การเป็นพยานไม่ได้รับการดูแลในเรื่องค่าตอบแทน ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่จำเป็น และสมควรในการทำหน้าที่เป็นพยาน ผลการศึกษา พบว่า การให้การคุ้มครองพยานเป็นเรื่องใหม่ยังไม่มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอน กระบวนการยุติธรรมของไทยจะมีเพียงแต่เป็นการคุมพยานในชั้นพนักงานสอบสวน เพื่อให้สามารถติดตามตัวไปเบิกความต่อศาลเท่านั้น ฉะนั้นในการให้ความคุ้มครองเกี่ยวกับความปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ อนามัย ชื่อเสียง และทรัพย์สินของพยาน ให้ได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสม และการให้ได้รับค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควร โดยมีข้อเสนอแนะว่าควรมีการบัญญัติกฎหมายในเรื่องการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาขึ้น จะได้ทราบว่าให้ความคุ้มครองเพียงใด และคุ้มครองอย่างไร

เดชรพี คงดี (2546, น. 104-106) ศึกษาเรื่อง การคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาในชั้นสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจกองปราบปราม โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อทบทวนแนวคิดและกฎระเบียบ มาตรการเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานในชั้นสอบสวนของประเทศไทย และของต่างประเทศ และเพื่อศึกษาทัศนคติของเจ้าหน้าที่ตำรวจกองปราบปรามที่มีต่อการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาในชั้นสอบสวน เพื่อศึกษาทัศนคติของเจ้าหน้าที่ตำรวจกองปราบปรามต่อปัญหาอุปสรรคในการคุ้มครองพยานในคดีอาญาในชั้นสอบสวนและเพื่อเป็นการปรับปรุงวิธีการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจกองปราบปรามต่อการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาให้เกิดประสิทธิภาพโดยใช้วิธีการศึกษาจากเอกสารต่าง ๆ เช่น หนังสือ บทความ รายงานการประชุม รายงานการสัมมนาทางวิชาการ และวิทยานิพนธ์ ตลอดจนผลงานการวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและการวิจัยภาคสนาม ข้อมูลที่ได้จะเป็นข้อมูลปฐมภูมิโดยใช้แบบสอบถามเจ้าหน้าที่ตำรวจกองปราบปรามผู้มีประสบการณ์ทำงานด้านการสืบสวนสอบสวนอย่างมีรูปแบบและบุคคลที่จะมาเป็นพยานในคดีและจากผลการศึกษาสรุปได้ว่าพยานบุคคลนับว่ามีความสำคัญ อย่างยิ่งที่จะใช้เป็นกุญแจไขไปสู่ความจริงที่เกิดขึ้นว่าเป็นอย่างไร เพราะเหตุการณ์หรือข้อพิพาทต่าง ๆ ที่มีการกล่าวหาฟ้องร้องกันนั้นส่วนใหญ่ แล้วเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นจากมนุษย์ และพยานบุคคลก็มีการผันแปรเปลี่ยนแปลงได้ง่ายตลอดเวลาซึ่งที่ผ่านมา ในคดีที่ผู้กระทำผิดเป็นผู้มีอิทธิพลพยานอาจมีความรู้สึกหวาดกลัว ตลอดจนการถูกข่มขู่ทำร้ายหรือบีบบังคับในรูปแบบต่าง ๆ เป็นต้นเหตุที่ทำให้พยานบุคคลมีความผันแปร เปลี่ยนแปลง ในข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น อันเป็นผลทำให้เกิดความเสียหายต่อกระบวนการยุติธรรม กล่าวได้ว่าที่ผ่านมาพยานในคดีอาญาของประเทศไทยยังไม่ได้รับการคุ้มครอง จากรัฐเท่าที่ควร เนื่องมาจากการที่ไม่มีกฎหมาย ระเบียบ หรือมาตรการบัญญัติให้อำนาจไว้ งานที่รับผิดชอบในตำแหน่งพนักงานสอบสวนมี

มากเกินไป ซึ่งทำให้ไม่สามารถดูแลคุ้มครองพยานได้อย่างทั่วถึง รวมทั้งบุคลากรที่จะมาปฏิบัติงานให้การคุ้มครองพยานมีจำนวนไม่เพียงพอ และงบประมาณในการคุ้มครองพยานซึ่งใช้ในการรักษาความปลอดภัยให้กับพยานบุคคลในแต่ละคดีมีค่าใช้จ่ายที่สูงมากซึ่งเงินที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐมีไม่เพียงพอ และพนักงานสอบสวนกองปราบปราม ส่วนใหญ่มีทัศนคติต่อวิชาชีพในทางบวก ประเมินตนเองว่าเป็นผู้ที่มีความพร้อม มีความรู้ ความเข้าใจในการปฏิบัติงานตามกฎหมาย รัฐธรรมนูญ มีความสามารถประยุกต์ใช้ทักษะในการปฏิบัติงาน เพื่อให้การคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาได้อย่างเหมาะสม ซึ่งมีข้อเสนอแนะว่า พนักงานสอบสวนกองปราบปรามแสวงหาความรู้ ความสามารถ และทักษะเพิ่มเติมในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานในคดีอาญา เพื่อสามารถปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสมกับสภาพสังคมในปัจจุบันและพนักงานสอบสวนควรตระหนักถึงความสำคัญของพยานบุคคลในคดีอาญา และการปฏิบัติต่อพยานโดยคำนึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิเสรีภาพ โดยปฏิบัติตามกฎหมายรัฐธรรมนูญอย่างเคร่งครัด โดยยึดหลักจรรยาบรรณของพนักงานสอบสวน เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในการดำเนินคดีอาญาและสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ควรจัดสรรกำลังพลเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับการปฏิบัติงานในการคุ้มครองพยาน และควรจัดสวัสดิการและค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ให้มีเหมาะสมในการปฏิบัติงานในการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจแก่เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานควรมีความร่วมมือกันอย่างจริงจังระหว่างกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพและสำนักงานตำรวจแห่งชาติในการปฏิบัติงานร่วมกันรวมถึงการถ่ายโอนภารกิจในการปฏิบัติงาน และให้สำนักงานตำรวจแห่งชาติมีการศึกษาถึงกฎระเบียบและมาตรการในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการคุ้มครองพยาน เพื่อให้การคุ้มครองพยานบุคคลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและจัดให้มีแผนงานหรือ การฝึกอบรมเพิ่มพูนให้ความรู้ ตลอดจนจริยธรรมแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจที่ปฏิบัติหน้าที่ในการคุ้มครองพยานในคดีอาญา ให้มีความรู้ ความสามารถและทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติงานเพื่อให้การคุ้มครองพยาน เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

จากแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งได้รวบรวมมาแล้วข้างต้น แสดงให้เห็นว่า พยานบุคคลมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ในกระบวนการยุติธรรม ในการพิสูจน์ว่าทราบความจริงที่เกิดว่าเป็นอย่างไร เพราะเหตุการณ์ หรือข้อพิพาทต่าง ๆ ที่มีการกล่าวหาฟ้องร้องกัน ส่วนใหญ่แล้วเป็นการกระทำที่เกิดจากมนุษย์ โดยเป้าหมายของกระบวนการยุติธรรมคือ เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นแล้วต้องนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามกฎหมายเพื่อความสงบสุขของสังคม ดังนั้น จึงต้องมีการให้ความคุ้มครองแก่พยานบุคคล ทั้งร่างกาย และทรัพย์สิน ทั้งนี้ยังรวมถึงการคุ้มครองสิทธิที่ประชาชนพึงได้รับจากรัฐธรรมนูญ

7. กรอบแนวคิดในการศึกษา

ตัวแปรต้น

ตัวแปรตาม

